

1373

TPLA 122B130

లోక చరిత్ర

(న వ ల)

రచన :

ధనికొండ హనుమంతరావు

వినోద గ్రంథమాల

:: తెనాలి ::

హక్కులు
కర్తవి }

12 అణాలు

2

ఇతర పుస్తకాలు :

ఇలవేల్పు 0-8-0

ప్రియూరాలు 0-6-0

గర్వభంగం 0-6-0

హా కొడుకు 0-2-0

రచన: జూన్, 1940

మొదటి ముద్రణ: ఏప్రిల్, 1943

ఓమ్మి పవర్ ప్రెస్, తెనాలి.

3 వ పాఠము లోకచరిత్ర

త్రిశోబులు నా మనస్సులోంచి ఇంకా మాయమైపోలేదు; చీకా
 చింత లేకుండా, జీవితంలో కష్టాలంటే ఎల్లాటివో తెలియని రోజు
 లవి. ఇంటికి ఆలస్యంగా వస్తే, “ఎక్కడికి వెళ్ళావు?” అని సాగ
 తీసి అడిగే అనుమాన పిశాచంలాటి భార్య కానీ, “నాన్నా! నన్ను
 కూడా తీసుకు వెళ్ళు” అని ఆశీసుకు వెళ్ళేవాణ్ణి పంచపట్టుకు లాగే
 కూతురు కానీ, “ఈ నెల్లో నన్నా మా బాకీ రద్దు చెయ్యాలి
 సుమండీ!” అని—సాకు తెలియకుండా ఇమ్మగారికి అగువుపెట్టి,
 వెంటాడే నక్షత్రకుడిలాటి బట్టల సామకారు కానీ—కనీసం
 ఉంటారని ఊహించుకోలేని శ్రేణులు దినాలవి. కొడుకు స్కూలు
 ఎగగొట్టకుండా వెళ్తున్నాడనే తల్లి సంతోషమూ, ఎల్లా వీడ్చినా
 ప్యాసవుతున్నాడు అదే పదివేలని, ఆనందించే శండ్రి అమాయకపు
 ప్రేమలూనూ — నిర్విచారంగా, నిర్భయంగా టూయించి తిరిగే
 విద్యార్థిదశలోని రోజు లవి. ఒకవిధంగా చూస్తే—నా జీవితంలో
 అవ్వే వేళ్ళు ముడిచి చెప్పకోదగ్గ ముఖ్యదినాశ్రేణు ననిపిస్తుంది.

ఒకటి, రెండు దండయాత్రలుకొట్టి స్కూలుఫైనల్ వరకూ చేకా
 ననే కీర్తితప్ప—నా దగ్గర అప్పట్లో చెప్పకోదగ్గ గొప్పతనమే లేదు.
 ఘోరుఘోరంనుంచీ నన్ను విడవకుండా వెంటపడి వస్తోంది—కనకం!
 వాళ్ళ ఇంట్లో నాకుండే చనువుతో — పగటిపూట — స్కూలు
 గంటలు మినహా ఎక్కువకాలాన్ని అక్కడే గడిపేవాణ్ణి. కనకం తల్లి
 రాజమ్మ—నేనంటే ఆమెకు ఒకవిధమైన గౌరవం. “వాయనా!
 నీతోపాటు అమ్మాయికూడా ప్యాసయ్యే మార్గం చూడు” అనేది.
 “నేను వదలాలన్నా కనకం వొదిలిపెట్టేట్టు లేదు లెండి” అనేవాణ్ణి;
 అప్పటి నా విజ్ఞానానికి ఇంతకన్న ‘విట్టు’ దొరికేసి కాదు.

కనకానికి తల్లితప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు; తండ్రి తాలూకా గుమాస్తా చేసి—ప్రస్తుతం వాళ్ళు ఉండే ఇంటిని మాత్రం సంపాదించిచ్చి— యీలోకం నుంచి విరమించాడు. ముఖ్యంగా మే మిద్దరమూ పోలే విషయా లేమంటే—కనకం ఆమె తల్లిదండ్రులకు వొక్కతే కూతురు; నేను నా తల్లిదండ్రులకు వొక్కణ్ణే కొడుకును: ఇద్దరమూ గారా బంగా పెరగటంవల్ల—యిద్దరికీ మారామూ, బిగతీసుకు కూర్చోవటమూ బాగా తెలుసు.

2

వాన కురిసి ఆప్సడే వెలిసింది; వానలో తడిసి కూర్చున్న చెట్ల మీదినుంచీ, నేలమీదినుంచీ వచ్చే చల్లగాలి ప్రాణానికి 'హాయి—హాయి' అనిపిస్తోంది. అలసి, సాలసిన వేఘాలు ఒక్కొక్కటే విడిపోతూ—కిటికీలోంచి కన్పించే దూరానవున్న పర్వత పంక్తుల వైపు పరుగులెత్తుతున్నాయి.

గదిలో కూర్చోని ఒక బండ అబ్జీబ్రా లెక్కతో తంటాలు పడుతున్నా; అరగంటనుంచీ కొట్టుకొంటున్నా లెక్క తెమలదు. ఆన్సర్ చూసి—ఆఆన్సర్ వొచ్చేందుకు, హెచ్చవెయ్యాలో, భాగించాలో, కూడాలో, తీసేయ్యాలో—ఎల్లెగైనా పర్యవసానం పుస్తకంలోని ఆన్సర్ కు సరిపెట్టే ప్రయత్నంలో వున్నా. ఎంత వీడ్చినా ఆ బండ 'శతిబంధ' గానూ, 'సహస్రబండ' గానూ తయారైతోంది. చివరికి వినుగుపుట్టి పుస్తకాన్ని చించి పారేద్దా మనిపించింది, కాని—మర్నాడు మాస్టరు చూసే కొగకొర మాఫులూ, పబ్లిక్ క్లాసులో పట్టుకొని 'బెంచీ ఎక్కరా' అంటే నేను పొందే అవమానమూ, చిత్తకోభా జ్ఞాపకానికి వొచ్చాయి.

లెక్కగొడవతో కొట్టుకొంటున్నా నేకాని—కనకం వొచ్చి నిలుపుటద్దంముందు నిలబడి సింగారించుకొంటున్న సంగతికూడా చూడలేదు.

పోయిన విలువైన వస్తువేదో ఉన్నట్టువుండి దొరికినప్పుడు పొందే నంతోషం లాటిది నాలో ప్రవేశించింది. చేతిలోవున్న పెరుమాల్సెట్టి పెన్సిల్ సంగతి—పెరుమాళ్ళ కరుక—ఎక్కడ పడ్డదో? అల్లాగే కనకం అందాన్ని కళ్ళతో తాగేస్తూ కూర్చున్నా.

బహుశా నా ప్రతిబింబం అద్దంలో కనిపించిందేమో—వెంక్కు తిరిగి, నవ్వుతూ, “ఎదో రాసుకుంటున్నావుగా—అల్లా చూస్తావేం?” అంది.

నే నొక గుటకమింగి, “ఈ వెధవ లెక్క రాక ఛస్తున్నా—” అన్నా.

“నీ గతి ఎప్పుడూ అంతేలే! నీకు చదువులోనే లోకం! న్నాలో నిన్ను ‘Book worm’ అని ఊరికానే పిలుస్తారా!”

“అల్లాగే తిట్టు—నేను లెక్కచేస్తే దాన్ని కాపీ కొట్టి...అంతా సొంతం లాగు మాస్టారికి చూపిస్తావు. ఈ గ్రంథ చార్యం ఆయనకేం తెలుసు? అయినా ఆ ముసలి మాసరుకు అడపిల్లలంటే ఆదో అభిమానం.....ఇవ్వాలి చేద్దుకానిలే—”

ఆమె నా దగ్గరినా వొచ్చి కూర్చోని, “రాజా! నువ్వు మంచి వాడివిగా! అసలు స్వతిహాగా తెలివిగలవాడివి...నా పుస్తకంలో కూడా లెక్కవేసి పెట్టావా?” అంది. నాలో వుండే మంచితినాన్నం తట్టి వొక్కసారిగా గ్రహించినందుకు—నాకే నవ్వొచ్చింది. ‘ననేలే’ అన్నా, బహుశా నన్ను పొగడినందుకేమో?

ఎన్నడూలేని కొత్త అందం ఇవ్వాలి కనకంలో కనిపిస్తోంది. ఇది వరకు ఆమె వోణీలు వేసేది; ఉబికివున్న ఆమె వక్షాన్ని తాకేందుకు ఈనాటినుంచీ వోణీలకు హక్కులేదు. ఇవ్వాలి కొత్తగా చీరకట్టింది. ఎక్కడ నేర్చుకుందో—అంత అందమైన కట్టును? ఎన్నాళ్ళు నేర్చుకున్నా నాకు పంచకట్టుకోవటం తెలీదు...ఇంత త్వరగా కనకానికి యీవిద్య ఎలా అలవడ్డదో మరి? ఆ చీర—సరి కొత్తదని, చెంగుల్ని రాసీవున్న పసుపు మరకలు చెప్తూనే ఉన్నాయి. ఆమె మాటల్లోనూ

చేష్టల్లానూ, చూపుల్లానూ కూడా నూతనత్వం గోచరమవుతూనేవుంది. వాలుజడను ఎడంభుజం మీదనుంచి జార్చి—జడ చివర్ని ముని కళ్ళతో సర్దుకుంటూ—నన్ను క్రిగంట చూస్తోంది. నాలో కూడా ఆమె కేమన్నా నూతనత్వం కనిపిస్తోందా? ఏమో! ఆమె కళ్ళల్లోంచి వెలువడే కాంటులు ఎంత 'ఆశ'ను చూపుతున్నయ్యో! ఆశ! ఇది లేనినాడు మానవత్వమే నశిస్తుంది! లోకంలో ఉన్నా లేనట్టే తోస్తుంది.

ఇంతకు పూర్వం నాకు తెలియకుండా నాలోని శక్తి ఏదో—నన్ను కనకం వైపు తోస్తోందని నాకు తెలుసు. ఆ శక్తి ఏమిటో దాని లాభ నష్టాలేమిటో నాకు తెలీదు. కాని, ఒక్కొక్కప్పుడు 'కనకం నాదైతే ఎంత బావుండును' అనిపించేది; నాదైతే! ఒక మనిషి ఒకరి సొత్తు ఎలా ఆవుతారు? అంటే ఆమె నా భార్యయి—నాతోనే జీవితం అంతా గడపమనా—నా అభిప్రాయం? ఏమో! ఆ వివాహం సంగతి కూడా ఏదో వినటమే కాని—దాన్ని గూర్చి యింకా నేర్చుకోలేదు.

ఈనాడు కనకంలో వున్న కొత్త మెరుగులన్నీ కలిసి నాలోని ప్రతిశక్తిని, ప్రతి అణువునూ ఆకర్షిస్తున్నాయి. ఇదివరకు ఎన్నడూ లేని భయం వొకవైపునుంచి నాలో ప్రవేశిస్తోంది. కనకానికి భయం లేదు కాబోలు? నిశ్చలంగా నిలబడి జాకెట్ కాలర్ కిందినుంచి పమిటను పోనిచ్చేందుకు ప్రయత్నిస్తోంది. ఆమె చేసే ప్రతి పనీ నా ఉద్రేకానికి కారణమౌతోందని ఆమెకూడా తెలుసేమో?

“కనకం—ఇదెప్పుడు నేర్చుకున్నావ్?” నన్నని గొంతుతో “ఏది?” అంది. ఆమె కంఠంలో మాధుర్యమూ, మార్దవమూ, సంగీతమూ నాకు స్ఫురించాయి.

“ఈ చీరకట్టుకోవటం—”

ఆమె నవ్వి “యిదా?...పదహారేళ్ళు వచ్చినా యింకా వోణీలు వెయ్యమంటావా?” అంది, నవ్వుతూ. ఆమె నవ్వుతూన్నప్పుడు—

ఆమె పలువరుస కూడా నాకు కొత్తగానే కన్పించింది.

“అది కాదు—ఎప్పుడు నేర్చుకున్నావ్—? అంటున్నా.”

“నేర్చుకోవటం మేమిటి? ఎన్నాళ్ళు నేర్చుకోవా లేమిటి!...”

అంది. ‘ఇదేమంత కష్టసాధ్యమైనవిషయం?’ అన్నట్లు చూస్తూ.

“నీ కొత్త కట్టు...కన్పిస్తూనే వుందిలే...” నవ్వా—ఆకట్టులో లోపం ఏదో నాకు మహా తెలిసిపోయింది.

“నీకు చీరలు కట్టుకోవటం కూడా తెలుసా? ఒకసారి నూ యింట్లో పట్టుబట్ట కట్టావ్...జ్ఞాపకం వుందా? అచ్చగా—అవధాని గారి పెళ్ళాం...కాశీ పోసి కట్టిపెట్టు...వెనకాల తెరచాపలాగు...” విరగపడి నవ్వుతోంది.

“ముందు నవ్వన్నా చెప్పు; చెప్పన్నా నవ్వు.” నాలో తప్పుపట్టిందన్న అభిమానం లెకపోలేదు.

ఆమె ఆపుకోలేక ఆపుకోలేక, నవ్వును ఆపుకుంటూ, “అప్పుడు నేను ఏమనుకున్నానో తెలుసా—రాజా? అభినవ వామనావతారం...” మళ్ళీ నవ్వు సాగించింది. మూక్కులో ఎన్ని డ్రిల్లు క్లానులకు వెళ్ళినా పొడుగు ఎదగనందుకు—రమ్మనిచంపుకుతినే డ్రిల్లు మాస్టర్ని తిట్టుకున్నా.

రెండు నిమిషాలు నవ్వి మళ్ళీ సీరియస్ గా యుఖంపెట్టి, “ఆ... మరిచిపోయా...నాటకంలో ఆడవేషం వెయ్యమన్నానని చెప్పావ్ కాదా? ...వాళ్ళేమన్నా నేర్పారా యేం?” అంది.

నాకు యిందాకటి బండలెక్క జ్ఞాపకమొస్తోంది. “ఛా...వెధవ ఆడవేషం—” అన్నా అది నా డిగ్నిటీకి తెచ్చేలోపం భరించరానిది అన్నట్లు.

“ఏం—మగవేషంలో ఉన్న ఫసందు ఆడవేషంలో లేదా?”

“ఎప్పటికీ వుండదు; ఈ మీసాన్ని తీసేసి (ఎవ్వరూ చూడకుండా గదిలో కూర్చొని, నా నూనూగు మీసాన్ని మెలేసుకోవటం నాకో సరదాగావుండేది)...చెవులకు కొతలాగులోలాకుల్ని తగిలించుకొని...

ముక్కుకుపుడకపెట్టి...నాగరికత అంతా మనలోనే మూర్తీవించినట్లు
...ఒళ్ళు అట్టవంకర్లు తిప్పుమంటూ...కళ్ళను సున్నితంగా ఆడిస్తూ
...ఒయ్యారమైన నడకతో...తేని గొంతును తెచ్చిపెట్టుకొని...
కీచురాయిలాగు సన్నని కంఠంతో మాటాడుతూ...ఛీ...అలా చేత
కాని వేషాల్ని వేస్తే...అందరూ నవ్వి...”

“నీకు బ్రాస్ మెడల్స్, లెదర్ మెడల్స్, కార్డ్ బోర్డ్ మెడల్స్, జర్మన్ సిల్వర్ మెడల్స్...యిస్తారు” యింకా జ్ఞాపకం
రాతేదు కాబోలు—ఆగి విరగపడి నవ్వుతోంది. నేను కూడా
ఆమెతో స్పృతికలిపా. నవ్వి నవ్వి ఆమె కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

కొంత సేపయ్యాక ఆగి, “ఇంతకూ ఆవేషానికి వొప్పుకున్నావా!”
అంది. యింకా పొడిబగులాగు మధ్యమధ్య నవ్వుతూనే!

“ఛత్—”

“ఫర్వాలేదులే—ఒప్పుకో—నేను నేర్పుతాగా. అడవాళ్ళ కట్టూ,
బొట్టూ...అవన్నీ...”

“అందుకని నన్ను స్త్రీని కమ్మంటావా?”

“అప్పుడు ఎల్లా వుంటావో చూడాలని వుంది” ఆమె మళ్ళీ
నవ్వులోకి దిగింది; నిజంగా వేషంవేస్తే—యింకెంత నవ్వునో! నన్ను
గూర్చి యిల్లా నవ్వుటం నాకు కష్టంగానే వుంది కాని, కనకం కాబట్టి
ఒంటరిపాటు కాబట్టి చచ్చినట్టు సహించి వూరుకున్నా.

“నీకేమన్నా మతిపోయిందా—అల్లా నవ్వుతావ్?” ఇప్పటికి
ఆమె నవ్వు ఆపింది; పెద్ద తుపాను కొట్టి వెలసినట్టయింది.

సీరియస్ గా ముఖంపెట్టి, “రాజూ! పోనీ కాని—నిజంగా చెప్పు
—నా కట్టులో తప్పు వుందా?” అంది.

ఆమెను ఎగాదిగా చూసి, తేని నవ్వును తెప్పించుకుంటూ, “ఓ!
అదేం కట్టు?...మాయింట్లో పనిచేసే అప్పలమ్మ...” నేను నవ్వుటం
మొదలెట్టా, యిందాక నన్ను ఎగతాళి చేసిందనే కని తీరేందుకు.

ఆమె కనుబొమ్మల్ని చిట్టించి, “అందుకే గోపం వొచ్చేది—

“వేళాపాళాలేదు—వేళాకోళానికి—” అంది. ఇందాక తనకు యీ రూలు వర్తించనట్లు. పాపం—నుకుమారి (కనీసం నా దృష్టిలో) వినుక్కుంటుందేమోనని—యిందాకటి అదమానాన్నంతట్టి దిగమింగా.

“ఏం చెప్పా?” అంది, నా ముఖకళను పట్టి, నా moodను కూడా గ్రహించినట్లు.

“చాలా బాగుంది...ఆరితేరిన ఆడది కట్టినట్లుగా వుంది...ఏం... చాలా?”

కొదిగా ముఖం ముడిచి, “నిజంగా బాగుందా?”—అంది.

“నిస్సందేహంగా—ముమ్మాటికీ—నీతోడు...” ఇంకా ఏమేం ఒట్లు ఉన్నాయో అని చూస్తున్నా.

ఆమె తృప్తిపడటం చూస్తూ, “నాకు కొంచెం సిగ్గుగా వుంది—రాజా” అంది.

“దేనికి?”

“ఇల్లా చీర కట్టుకొని స్కూలుకు రమ్మంటావా?” తలవూపా.

“అందరూ నవ్వుతారు—”

“నవ్వని—వాళ్ళ పళ్ళే బైట పడతాయి; నవ్వు కూడా నవ్వు—యిందాక నవ్వలా—అట్లా”

“రాజా! నిజంగా బాగుందా?”

“నిస్సంశయంగా—సరేనా?” కనకం మకోసారి అద్దంలో చూసుకొని, ఎందుకో నవ్వింది; ఈ నవ్వులో వెన్నెల వెలుగున్నట్లు నాకు స్ఫురించింది.

‘కనకం నాకు కానాలి!’ ఇది నాలో పని చేస్తూన్న కోరిక; నా కేమిటి—వీలైతే చాలామందికి కానాలి; ఆమెను ఎన్ని హృదయాలు కోరుతున్నయ్యో—అందులో నాదికూడా వొకటి. కాని వీళ్ళందరి కన్నా నేనే ఆమెను కోలేందుకు అర్హుణ్ణి నే ధీమావొకటి వుంది. దీనికి కారణం నాకే తెలీదు. ఆమె యిస్తున్న చనువా? పూర్వపు సాహస్య

జలమా ? ఆమెతల్లి నాలాటి యువకుణ్ణి నమ్మి యువతి అయిన తన కూతురుతో స్వేచ్ఛగా చదువుకునేందుకు యిచ్చిన అనుమతా ? — నా లోని అహంకారమా ? కామవ్యామోహమా ? ఇనన్నీనా ? ఇంకా నాకు తెలీనివి కూడానా ? ఏమో !

ఎలా చెప్పేది—నాహృదయాన్ని విప్పి ? ఈభాషలో నా హృదయాన్ని విప్పేందుకు కానాల్సిన మాటలే కరువైనాయి; అది నా తెలుగు పండితుని ప్రతిభో—నా మట్టిబుర్ర మహాత్మ్యమో—మరి ?

నాకు తెలుసు—నాలో ఇదివరకు ఎప్పుడూలేని కొన్ని కొత్తశక్తులు పనిచేస్తున్నాయని. ఈ లోకమూ, ఇల్లూ, చాతావరణమూ, నాన్నా, అమ్మా—ఇందరూ నాకు మరపుకు వొచ్చారు; నాలోకం—ఆ గదే! నేను అప్పటివరకూ గడిపిన జీవితానికి—ఒక్క కనకాన్ని పొందటమే పర్యవసానం. ఇంతకన్న నాజీవితంలో అప్పటికి పరిష్కరింపబడాల్సిన పనులే లేవు. వెనక్కు వెనక్కు పోతూన్న ధైర్యాన్ని చిక్కబట్టుకుంటూ, అమితోద్రేకంతో తూలిపొడ్యే శరీరాన్ని స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకుంటూ, “కనకం!” అన్నా—నా జీవితంలో నా జెవులు వినని కొత్త స్వరంతో.

ఆమె నాదగ్గరికి వచ్చి “ఏం?” అంది.

నేను కోరిన కనకం—నా ప్రపంచాన్నీ, నా ఊహల్లో అధిక భాగాన్నీ ఆక్రమించిన కనకం నాకు ఎంత సమీపంలో వుంది!

“కనకం....నిన్ను....నేను....ప్రేమిస్తున్నా”

ఆ ‘ప్రేమ’ అనే మాటను నాడటానికి అదే మొదలు. అది ఎల్లా వుంటుందో, దాని పుట్టు పూర్వోత్తరా లేమిటో, నాకేమీ తెలీదు. చాలామంది ఆ పదాన్ని నాడటం నాకు తెలుసు. ఆమె ఆశ్చర్యపోయినట్టు చూస్తూ నిలబడ్డది.

ఆమె చూపులు నన్ను నిరుత్సాహపరచినా వికలమైన ఆమె కళ్ళూ, ఎర్రని ఆమె చిరువెదపులూ నన్ను ఆకరించాయి. ఆమెను ఏమేమో చెయ్యమని పొంగి పొరలుతూన్న ఉత్సరక్తం

నన్నింకా ముందుకు సాగనంపుతోంది. కనకం లో నేను చూడని—
కాని విన్న—రంభా, ఊర్వసులు ప్రవేశించారు. కామాంధకారం
నా కన్నుల్ని కప్పిందేమో కాని, వాకేం కన్పించటం లేదు; నేను
చెయ్యబోయ్యే పనేమిటో—ఆపని చెయ్యవచ్చో, చెయ్యకూడదో
కూడానాకు చెప్పేందుకు - నాలోని ఏక క్షీ సహాయపడటంలేదు. ఆమె
చేతిని గట్టిగా పట్టుకొని, దగ్గరకు లాక్కొని ఆమెను ముద్దుపెట్టు
కొని పరవశుణ్ణుయ్యాను.

— గాజులు గల్లు మన్నాయి; చెంప ఛెళ్ళు మంది; గూబ గుంయ్
మంది; ఒళ్ళు రుల్లు మంది. నాలో ఉన్న ఉష్ణరక్తమంతా శీతలమై
దిగిపోయింది; చెయ్యి దానంకిటదే స్వస్థానాన్ని జేరింది. జలుబు
నీళ్ళు కాసిని వదిలిపోయాయి. నేను ఆస్న ప్రేమా, గీమా అంతా
మటుమాయమైంది. ఆ దెబ్బతో దేవేంద్రలోకం కన్పించి, తాతలూ,
ముత్తాతలూ జ్ఞాపకానికి వచ్చారు. మళ్ళీ యధాప్రకారంగా తిరిగి
మమూలు 'రాజు'ను ఆయ్యాను. తిరిగి యీలోకంలోనూ, యీమను
ష్యులతోనూ, ఇందాక సగంచేసి విసుగెత్తి ఊరుకున్న బండ లేక్క
తోనూ, అవసరం కలిగే మానవుడిగా మారిపోయాను.

కనకం ముఖం కోపంతో ఎర్రబడ్డది; ఆమె చూపులకే పదును
వుంటే—నా కదం నేలరాలి వుండేది; ఆమె చూపులకే అగ్నికున్న
శక్తి వుంటే నేను నిలువూనా దహింపబడి వుండేవాణ్ని. ఆమె పెద
వులు ఒణుకుతున్నాయి. నాచేతి ఒత్తిడికి గురిఅయిన చేతిని సరితీసు
కుంటూ, నాకు దెబ్బను ప్రసాదించిన అరిచేతిబలాన్ని కాబోలు
చూసుకుంటోంది. ఏదో తప్పుచేశానని నానేరం గొప్పదనీ నాలో
వాకే ఎవరో చెప్తూన్నట్టు తోచింది.

“రాజా!...” అంది. నేను మాట్లాడలేదు; నా బుర్రగిర్రున తిరిగి
పోతోంది.

“నువ్వు మంచివాడివనుకున్నా...లేని చనువును తీసికొని...
అసలు నేను ఇచ్చినందుకేగా ఇంతపనీ చేసింది?...భీ—యీ మొగా

శృను నమ్మకూడదు...ఉన్నట్టువుండి ఒళ్ళూపై తెలియని పనుల్ని చేస్తారు..." అగింది.

ఆమె మానవమాత్రురాలు కాదా! నాలాటి ఊహలూ, అనుభవాలూ ఆమెకులేవూ! నేనేం తప్పుచేశాను? నాదనుకొన్న కనకం—నాకు బాగా అర్థమైందనుకొన్న కనకం...నాకు కతృత్వాన్ని ప్రదర్శిస్తూ, కోపంతో కంపించే శరీరంతో—నాఎదుట ప్రత్యక్షమైంది; వీం చెప్పామన్నా గొంతుదాకా వొచ్చిన మాటలు వాటంతటవే వెనక్కు వెళ్ళిపోతున్నయ్.

"ప్రేమట...ప్రేమా, గీమాను. ప్రతివాడికీ ఇదొకటి తెలుసు...భీ.....స్కూల్లో చదువుతున్నారు...వెధవలు...వాళ్ళూ అంతే! స్కూలు పదలటూ ఆలస్యం—ఇంటిదాకావొచ్చి దిగపెట్టి వెళ్తారు—తోడుతరనే భయంలేకుండా! కుక్కల్లాగు వెంటపడతారు—అంతా వీళ్ళ తాతగాడిముల్ల నాదగ్గర దాచిపెట్టినట్టు—నేనేవో వీళ్ళకు ఒరిగిస్తాననుకుంటారు. కొంతమంది వెధవలు కీట్స్కూడా చేస్తారు—అదంతా నేను చూసి తన్మయత్వం పొందుతాననే వాళ్ళ ఊహ! నేనొక దేవతనైసట్టూ, వీళ్ళందరూ తపస్సుచేసి నాదగ్గర వరాలు పొంద, దల్చుకున్నట్టూ ప్రవర్తిస్తారు; వీళ్ళల్లోంచి నిన్ను మినహాయిం చొచ్చుకుకున్నా.....నువ్వుకూడా ఇట్లా తయారయ్యావా!..."

గూబ గుంయ్మంటం అగింది. చెంపను చెయ్యిపెట్టుకొని ఆయిదు వేళ్ళూ తేలిన వాతను తడుపుకొంటున్నా.

"ఉండు నిపనిచెప్తా...మీవాళ్ళతో చెప్పనా? మా అమ్మతో చెప్పనా? హెడ్ మాస్టర్తో రిపోర్ట్ చెయ్యనా?" ఇంకెవ్వరూ లేరు కాబోలు చెప్పేందుకు—అగింది.

నాసంగతి వీళ్ళందరితో చెప్తే...నన్ను కొడుతాను...తడతారు—అంతేనా? అడదాని! కాస్త సంచుదొరుకుతే దబాయించేస్తుంది. తన బెదరింపులకు, నేను తనను ప్రాధేయపడతాననీ, క్షమించమని కాళ్ళూ వేళ్ళూ పడతాననీ అనుకొంది—కాబోలు! నేనూ మనిషి నేననీ,

నాకూ వ్యక్తిత్వమూ, ఆత్మగౌరవమూ, ఆత్మభిమానమూ వున్నాయని ఆమెకు తెలియదు కాబోలు! ఒకవిధమైన రోషంతో నాకు ఉద్రేకం వచ్చింది.

“చెప్పకో; అందరితోనూ చెప్పకో—దేవుడుకూడా దాల్లో ఎదురైతే చెప్పు—నేను అన్నింటికీ తెగించి కూర్చున్నా; అసలు దీనికంతకూ నువ్వేకారణం—” మాటలు రాక ఆగా; నాలో భయం పోయి, మొండిధైర్యం ప్రవేశించింది.

ఆమె విస్తుపోయి చూస్తూ. “ఏమిటి! నేనా! నేనేంచేశానూ?” అంది.

“నువ్వా?—ఆఁ నువ్వే! నువ్వు నన్నెందుకు ఆకర్షించావు? నన్నెందుకు భయపెట్టావు? మర్నీదంతా చెయ్యకపోతే—నేనీపనిని చెయ్యనుగా! ఇదంతా నా ఒక్కడి తప్పులాగే చేప్పిస్తానని భయపెడుతున్నావ్! నేను వెళ్ళిపోతా... ఇంకప్పుడూ మీ ఇంటికి రాను ఇంకప్పుడూ నీతో మాట్లాడను—” మాటలు రాలేదు. ఒకవిధమైన విచారంతో గుండె నిండిపోయింది. ‘చెప్తా’ నంది. ‘నిజంగా చెప్తుందేమో!’ అనే భయం వొకవైపు. ‘ఎందుకు చేశామీ—ఇల్లాంటి పని!’ అనే తర్కం వొకవైపు; చిన్న పిల్లవాడిలాగు అరచెతుల్లో ముఖాన్ని దాచుకొని ఎడ్చాను; కళ్ళు గట్టిగామూసుకున్నా— ఎదుట వున్నదంతా మరిచిపోదామని.

కనకం నా పక్కనే కూర్చోని నా తల నిమిరుతోంది; బహుశా నా ఏడుపుకు జాలిపడ్డదేమో? ఎల్లాగనా యీ అపాయాన్ని దాటి, యీప్రాణ గండాన్ని తప్పించుకుంటే—ఇంక జీవితంలో ఎప్పుడూ ఇల్లాటి పని చెయ్యకూడదని నిశ్చయించుకున్నా. ఆయోమయమూ, అగాధమూ అయిన స్త్రీ హృదయాన్ని గ్రహించేందుకు బ్రహ్మ దిగి రావాలని గ్రహించా.

“రాజా!” అంది లాలనగా. నిష్పల్లెకుండానే భగభగమని మండుతూన్న నా ఎండు గుండెకు—ఆమె స్వరంలోని అమృతం

కొంత శాంతి నిచ్చింది. కాని నే నేం మాట్లాడలేదు.

“నీ కేసున్నా మతిపోయిందా—ఏడుస్తావ్ దేనికి?”

ఈ గొడవంతా ఆమెతో ఎక్కడ చెప్పుకునేది? ఒక స్త్రీదగ్గర ఏదేపు పురుషుణ్ణి చూసి— (ఇప్పుడు మీరు విని) హేళన చేస్తారనే సిగ్గు బాధిస్తోంది. కొంత ప్రయత్నంమీద ఏడుపు ఆపుకున్నా ఇందాకటి సరసమంతా విరసమయి, నవ్వు ఏడ్పు కిందికి మారుతుందని అనుకుంటే—వ్యవహారాన్ని ఇంతవరకూ రానిచ్చేవాణ్ణి కానేమో!

“సిగ్గులేదూ? ఎక్కడైనా పురుషుడు ఏడవడమనేది విన్నావా?”

మళ్ళీ తిట్టడం మొదలెట్టింది. పురుషులు మాత్రం మానవులు కారూ? వాళ్ళు మాత్రం ఏడవరూ? కాకపోతే, చాటుగా, మాటుగా ఎవరి కళ్ళా పడకుండా—ఏడుస్తారు; స్త్రీ అయిన కన కాని కేం తెలుసు—పురుషుల గొడవ! అందులో మునగానాం, తేలానాం అన్నట్టు నా స్థితిలోవున్న పురుషుడి సంగతి వేరే చెప్పాలా? మళ్ళా ఏడుపు సాగించనా వొద్దా అని ఆలోచిస్తున్నా.

“రాజూ! ఎందుకు కళ్ళనీళ్ళు పెడతావ్? చెప్పనులే... ఎవరితోనూ చెప్పను. కాని, ఇంకెప్పుడూ ఇట్లాటి పని చెయ్యవోక...”

ఇంకానా? బొందిలో ప్రాణం వున్నంతవరకూ చెయ్యటమే? ఎవ్వరితోనూ చెప్పనంది—అంతకన్న ఇంకేం కావాలి? నా లక్ష తప్పుల్ని కాచినట్టు; ఏమో! అయినా నమ్మకం యేమిటి?

“నిజంగా—చెప్పకుండా వుంటావా?” దీనంగా, జాలిగా, బాధగా చూశా...ఆమె హృదయాన్ని కరిగించాలని.

“నిజంగా చెప్పను—”

“ఒట్టేయ్యి—”

మృదువైన హస్తంతో మెల్లిగా నా చేతులో ఒట్టేసింది; నా చిటకా పనిచేసినందుకు నాలో నాకే తృప్తికలిగింది. పోయిన ప్రాణం తేచొచ్చినట్టూ, ఉరితాటిలోంచి మెల్లిగా మెడ ఇవతలికి లాక్కున్నట్టుగా వుంది!

“రా...జా!” అంది నా ముఖంమీద వాలిన క్రాపును నైకి తోస్తూ. ఎవరిచ్చారో తనకా అధికారాన్ని! ఇప్పుడు నేను యీ సంగతి అందరితోనూ చెప్పి డబ్బా వాయించేస్తానంటూ లేస్తే, నా మాట ఎవరు నమ్ముతారు! పైపెచ్చు ఎదురొతుంది కూడా.

“ఊ!” అన్నా ఇంకా ఏడుపు గొంతుతోనే.

“కోపం వొచ్చిందా?” వొచ్చిందంటే—ఏం ప్రమాదమో? నిజంగా కనకాన్ని మింగేద్దా మన్నంత కోపం వుంది.

“లే—దు”

“ఎందుకు అట్లాటి పనిచేశావ్?” నా పాతకుడికి నా కష్టాల్ని చెప్పుకున్నంత విపులంగా—ఆమెకు ఎక్కడ చెప్పేది?

“ఏమో—నాకు తెలియదు” నాకు తెలుసు—మనస్సులు తెలియక చేసే తప్పులు కొన్ని వుంటాయని—ఆ గుంపులోకి దీన్ని కూడా తోసేశా.

ఆమె కొంచెం ఆగి, “నేనంత బాగున్నానా?” అంది. ఇందాక నా కళ్ళకు ఎంత బాగుంది! అప్పుడు వర్ణించేందుకు భాషలోని పదాలు కూడా చాలేదు. ఇప్పుడు—నా కళ్ళకు ఏమీ బాగా లేదు. ఆమె మీది కోపమూ, నా అవమానమే దీనికి కారణమై వుంటుంది. ఎంత బాగుండకపోతే—ఏమీ తెలీని నేను—నా జీవితంలో మొట్టమొదటి ముద్దును కనకానికి ఇస్తాను? తద్వారా—మా అమ్మ తప్ప ఇతర్లకు తాకేందుకూడా అధికారం లేని—చెంపమీద రెంపకాయ రింటాను?

“ఏం—నేనంత బాగున్నానా?” మళ్ళీ అడిగింది. తన అందానికి ఆహుతి అయిన నన్ను చూసి గర్విస్తోంది కాబోలు!

ఆమె వైపు చూడకుండానే, “చాలా బాగున్నావు—నన్నెందుకీలా ఏడిపిస్తావ్?” అన్నా.

“ఏం చేశాను?” అంది తను నిర్దోషి అయినట్టు.

“చూడు—ఎంత చెబ్బ కొట్టావో? చెంపమీద విడువేశావు

“లేలాయి—”

ఆమె చూసి, తనకుతను నొచ్చుకుంటూ, “ఏదో కోపం వొచ్చింది—ఇంత చెబ్బ తగులు తుందనుకోలా—మెల్లగానే కొట్టా” అంది. నా నేరానికి యీ చెబ్బ అని ఏ పీసల్ కోడ్ లోవుంది? నాన్నకూడ నన్నెప్పుడూ ఇంత చెబ్బ కొట్టలేదే? మెల్లిమెల్లిగా కనకంమీది కోపాన్ని దిగమింగుకుంటున్నా.

“కల్లెలా ఎర్రపడ్డయ్యోచూడు—ఎవరు చెప్పారు నీకు ఇల్లా చెయ్యమని?” ఎవరు చెప్పాలి? పిల్లవాడు పుట్టంగానే పాలుతాగమని ఎవరు చెప్పారు? ఏడవమని ఎవరు బోధించారు?

“ఎవరూ చెప్పలా—అల్లా బుద్ధిపుటింది—”

“పోనీ—నన్నెందుకు అడగలేదు?”

“కోప్పడతావని” దీంట్లో ఏదో అగ్గం కాని నేరం వుందని నాకు స్ఫురించింది. ఆమె శావైపు చూసి చియినవ్వు నవ్వింది; పూర్వం లాటి వెన్నెల ఆ నవ్వులో నాకు కనిపించటం లేదు; ఎల్లాగైతే నా బతికి బైటపడతే చాలుననే పద్దులో వున్నా.

“రాజూ—నా మీద నిజంగా నీకు కోపంలేదా?” కాస్తో, కూస్తో ఉంది కాని పైకి చెప్పటానికి భయం.

“నిజంగా లేదు—”

“మరేం అనుకోకు—ఆ చెబ్బ ఏమిటని మీ వాళ్ళు అడుగుతే ఏం చెప్తావు?” ఏదో బాంకి నా ఏడుపు నేను ఏడవాలని తెలుసు.

“నువ్వు కొట్టావని చెప్తా—అబద్ధమాడటం దేనికి? నిజమే చెప్తా” అన్నా ఏమంటుందోనని.

“ఓ హరిశ్చంద్రా! — నిజం చెప్తే ఎందుకు కొట్టిందంటే ఏం చెప్తావు?”

“ఇదంతా చెప్తా—”

“ఆ, చెప్పు...మరికొంతమందికి పాఠం నేర్పి పుణ్యంకట్టుకో” అంది. ఈ పరువునష్టపుపని చేసిందికాక, ఇంకెవరితోనన్నా ఏమని

చెప్పుకుంటానని—ఆమెక్కుడా తెలుసేమో!

ఇంటికి వెళ్దామని పుస్తకాలు సరుకుంటున్నా.

“రాజా—మళ్ళీ ఎప్పు డొస్తావ్?”

“ఇం కప్పుడూ రాను—న న్నింకా వీడిపిస్తావ్—నువ్వు నాకు కనిపిస్తువుంటే పిచ్చెత్తినట్టుంటుంది. ఆ పిచ్చిలో...పిచ్చిపనుల్ని చేస్తే నువ్వు హింసలేవు; రసాభాస అవుతుంది...పోనీ...నన్ను ఇంతటితో పోనీ.....ఇం కప్పుడూ జీవితంలో ఇల్లాటి సంఘటన వొద్దు.” ఒకవిధమైన విరక్తితోనే (అప్పటి నా దృష్టిలో) యీ మాటల్ని అన్నా.

ఆమె స్వల్పరాలే విని అంది : “రాజా! ఇల్లాటి చిన్నతనంలోనే ఇంత పెద్దఉపాసాలా? నేను వుండటంకూడా నీకు యిష్టం లేదా?” చిన్నబుర్రలో పెద్దఉపాసాలకు తావు వుండదా? శరీరపరిమాణాన్ని పట్టి విజ్ఞానమూ, ఉపాసోపాసాలూ వుంటే—చాలామంది అజ్ఞానులు జ్ఞానులుగా తయారయ్యేవాళ్ళు!

“నాకు నీమీద కోపం లేదు; ఒకవేళ ఉన్నా దాంతో నీకు అపకారం చెయ్యను; నన్ను పోనీ.....ఇది నీ తప్పు కాదేమో! కాని నువ్వు నన్ను ఆకర్షించినంతకాలమూ—నేను తప్పుదారి నే నడుస్తా. అయిందేదో అయింది—అంతా మరిచిపో...” గగనకుసుమానికి ఆశ పడటం వృధా అన్నట్టూ, అందని ద్రాక్షపళ్ళు చూసిన నక్క ‘Sour grapes’ అన్నట్టూ మాట్లాడాను.

ఆమె నిట్టూర్చి అంది : “రాజా! ని న్నింతగా గాయపరిచానా? నేనే తప్పుచేస్తే నన్ను త్షమించు — ఇంతమాత్రానికే మన స్నేహం పోవాలా? నువ్వు కోరేది నాకు తెలుసు...అదంతా దేనికి? నువ్వు మామూలుగానే వస్తువుండు...”

నేను ఇష్టంలేని చూపుల్ని చూశా.

“నువ్వు ఇంచాక ఏమన్నావ్...జ్ఞాపకంలేదా? నన్ను ప్రేమిస్తున్నానన్నావ్...ప్రేమించు, ఎవ రొద్దన్నార? అసలు ఇంకోళ్ళకు

తెలుస్తేగా—నువ్వు నన్ను ప్రేమించినట్టు! అట్లా ప్రేమించటం నీకు అనందాన్నిస్తే—కాదనగల వారెవరు?...కాని నువ్వుకోరే దేహసాఖ్యం...ఎందుకు మాయలోపడిమూఢుడివై పోతావ్...అలోచించు.”

ఏమిటో యీ మెట్టకేదాంతం! ప్రేమ నట...హృదయంలో దాచుకొని...యీ జన్మకు ఇదేనన్నట్టు—దాన్ని పూజించాలట? హృదయాల్నీ, ఆత్మల్నీ, ప్రేమించేశా క్తి—ఎక్కడుందో? ఈ నిష్ఠామకర్మలూ, అనుష్ఠానాలూ—మానవాతీతమైన విషయాల్నీ ఏ కరువు పెడుతోంది—

నాకు మాత్రం తలకాయ నొప్పిగా వుంది.

“పోనీ—రాజా! ఇందాక అంతపని చేశావే—అప్పుడు ఎవరన్నా చూస్తే ఎంత ప్రమాదం!”

మొత్తానికి యీమెక్కుడా భయమున్నది వుందని నా కిప్పుడు తెలిసింది; ఇదేం ప్రాణగండం కాదని రుజువుచెయ్యగలుగుతే—ఆమె నాదైపోదూ! మళ్ళీ వెధవ అశ!—ఇందాకటిలా పరిస్థితులు ఎదురు తిరుగుతే? ఒకసారి వేలు కార్తే మళ్ళీ నిప్పుజోలికి పోనీ, ఏమీతెలీని కుర్రవాడు. నయం ఆమెక్కుడా ఉద్దేశమున్నట్టూ, కాని భయపడు తూన్నట్టూ నాకు లోచినా—నాకు ధైర్యంలేదు,—ఈ ధైర్యాన్ని కొని తెచ్చుకోలేంగా!

“అంత భయపడితే మనం జీవితంలో దేన్నీ సాధించలేం—” అన్నా ఎట్లాగో.

“దాంట్లో చాలా నష్టాలున్నాయ్. రాజా! నీకింకా తెలీదు—నీ వయస్సు కుర్రాళ్ళందరూ అంతే!” అంది. ఆమె ఏమో నాకన్న పెద్దదెనట్టూ, ఆమెఅనుభవం ఆసమానమైనట్టూను. ఆమెను సమాధాన పరిచే విజ్ఞానమూ. శక్తి నాలోలేవు; అయినా ఆమె అంటే వొక భయం ఏర్పడ్డది.

కాస్సేపాగి, నిలవతీసి అడిగినట్టు. “ఏం—వస్తావా!” అంది.

“వస్తారే” అని తల ఆడించా; బైటికి పోయాక టలాయిం

చొచ్చని.

“ఒట్టెయ్యి” — ఈ ఆడవాళ్ళతో ఒట్లగోలా, ఎలక్కన్ లో కాం
డిడేట్స్ తో ఒట్లగోలా తప్పవు. తప్పని సరిగా ఒట్టేకా. ఈ ఒట్టు,
యీ వాగ్దానాలూ, యీ ప్రతిజ్ఞలూ పాలించేందుకు — మనం పాండవ
మధ్యములనూ, భీములనూ కాదని తెలుసు! ‘ఒట్టు’ను బుద్ధి తెలిసి
నప్పటినుంచీ ఉపయోగిస్తూ వుండటంమూలాన, దాంట్లో వుండే సమృ
తమూ, విలువూ కూడా జారిపోయినై.

వెళ్తూ వెళ్తూ నిశ్చలంగా నిలబడివున్న ఆమెవైపు ‘ఇచ్చే కడసారి
చూపులు’ అన్నట్టు చూసి ఎట్లాగో బెటపడ్డా.

3

త్రిరాత్రి నిద్రాడేవి నాతో వికోధం వూనింది; బలవంతానైనా
ఆపెను దగ్గరకు లాక్కోతేకపోయ్యాను. కనకం కొట్టిన దబ్బిబాపతు
ఫిరంగిమోత ఇంకా నా చెవుల్లో రింగురింగు మంటూనేవుంది. ఈ కన
కాన్ని గూర్చిందే నా జీవితంలో మొట్టమొదటి సమస్యగా మొల
కెత్తింది.

ఆ సాయంత్రపు పండుటనతో నారీఛాయలోని దెయ్యాలూ,
భూతాలు నాముందు భయంకరనాట్యాన్ని మొదలెట్టాయి. కనకం
వొక్కతే. ఇల్లాటిదా? లోకంలో స్త్రీలందరూనా? కోమలమైన
స్త్రీ వృద్ధయంలో కూడా పాషణంలాటి పదార్థానికి తావుందా?
అప్పటి నా అనుభవానికి లోకమంతా ‘కనకా’ల మయమేననే అభి
ప్రాయం కలిగింది.

కనకం — అందరితోనూ చెప్తుండేమా? చెప్పనని ఒట్టేసింది;
నేనుకూడా ఒట్టేకాను. నా ఒట్టుకున్న విలువే కనకం ఒట్టుమకూడా
వుంటే — నా పునాదికే మొప్పం వొస్తుంది; కాని స్త్రీలఒట్లకూ నా
పూర్వానుభవంవల్ల గ్రహించిన కనకం ఒట్లకూ — పురుషుల ఒట్లకన్న

పట్టం పెక్కువని తెలుసు. ఎట్లాగనా ఆమె తన మాటమీద నిలబడుతుందనే ధైర్యం మాత్రం వుంది.

ఇంక కనకం ఇంటికి, ఆమెకూ కూడా నీళ్ళధారే! 'దేవుడు నా కాపాడుబుద్ధి ఎందుకు పుట్టించాలి? నేను ఏ ఆలోచనా లేకుండా, అసలు యీ బుర్రనే ఉపయోగించుకోకుండా—ఏదో చెప్పలేని శక్తికి బదుణై ఎందుకు ఆ వెధవపని చెయ్యాలి? కనకం దృష్టిలో నాకున్న గౌరవానికి నా సహాధ్యాయులు నామీద ఈగ్యపడుతూ, చూచే కొరకొర చూపులు నాకు తెలియకపోతేగా? అదంతా ఇకముందెందుకుంటుంది? జీవితంలో అసాధారణ అమూల్యమైన వస్తువునే పోగొట్టుకొన్నట్టూ, తిరిగి మళ్ళా దాన్ని సంపాదించలేననే నిరాశతో ఆరాతంతా వేసిపోయాను.

కనకం యింత శీలవతా? శీలవతిని చెరపబోయిన కీచకుడు జ్ఞాపకానికొచ్చాడు. వాడికి నాకూ ఒక్కటే భేదం. వాడికి చావు; నాకు చావులిప్పి కన్నులొట్టాను! ఎంత దుర్దినం! ఎంత రత్నం, పాపమూ మాటకట్టాను!

కనకం! ఏం—అది మాత్రం మనిషికాదూ? నేను తనను ప్రేమిస్తున్నట్టు చెప్పేప్పటికే అంత కోపం రావాలా? అబ్బి అనే స్త్రీ చేతిలో... నా చెంప తబలమోత మోగాలా? దాన్ని సాధించాలి! నా జీవితంలో దాన్ని నా పాదాల కిందికి రానిచ్చి నల్చి పారేయ్యాలి; ఒక సమయం రాకపోదు—అప్పుడు తెలుస్తుంది దాని పని! ఇంకా దాని ఇంటికా వెళ్ళటం! నాకు కోపంలేదూ? పొరుషం లేదూ? తొక తొక్కిన పాము వొదులుతుందా? ఒక్క కోరల్లో మాత్రమే విషాన్ని పెట్టుకొని కరవటం వొక్కటే చేతనైన పామే వదలనప్పుడు—ఒళ్ళంతా విషం చేసుకొని తీరని పగపట్టిన మానవుడు—వదలటమే! ఈ లోకమూ, మనుషులూ, సంఘమూ, ప్రభుత్వమూ—ఎవ్వరూ అడ్డురాకుండావుంటే ఈ క్షణంలో దాని పీక పిసికెయ్యనూ. సమ్మా హసాస్త్రం లాటిది ఇప్పుడు నా చేతులోవుంటే ఎంత ఉపయోగ

పడేది ! ఎంత అనురాగాన్ని చూపాను; నా విజ్ఞానమూ, భృక్తిత్వమూ ఆమె ముందు దమ్మిడికి. తోలీకి పనికిరాలేదు ! ద్రౌపది మయసభలో నుయోధనుణ్ణి చూసి నవ్విసంత మాత్రాన ఎల్లాటి పరాభవానికి గురైంది ఒక్క 'నవ్వు' అంతపని చేసింది, నన్నో—కొట్టింది ; ఇప్పుడు నేను నుయోధుణ్ణి, అది ద్రౌపదయితే—చిత్రవధను ఆజ్ఞాపించనూ? చూడ లేక పోతానా—ఆమె కుతానాన్ని ?

అబ్బధిక కోపంతో శరీరంలోని రక్తమంతా ఉప్పొంగింది ; కాని ఆ చాళికానికోపం నన్ను ఏడిపించేందుకు తప్ప ఇంకెందుకూ పనికి రాలేదు !

ఈ విద్యార్థులు...ఒత్తినాపలు! ఏమీ తెలీని పెధవలు ! ఒక పుష్పం వుంటే—మధువుకోసం ఎన్ని తుమ్మెదలు తేరుతే ! అంతే !—గొర్రె పొట్టేలు బుర్రకాయ వేసుకొని—అందరూ ఆమె కొంగు పట్టుకు కళ్లాడాలనే—వీలైతే ఆమెను అనుభవించాలనే ఆశ ! కాని, వీళ్ళల్లో ఒక్కళ్ళకైనా ఆమె చేతిబలం తెలుసా ? పురుగు దీపం దగ్గర కళ్ళి రెక్కలు కాల్చుకునేదాకా—తెలుస్తుందా ఆపాయమన్న సంగతి ? ఆమెను వెంటాడి తమజీవితాన్నీ, చదువునూ, ఆరోగ్యాన్నీ—అన్నిటి కన్నా విలువైన కాలాన్నీ పాడుచేసుకుంటేనే కాని నిద్దర పట్టదు ! వాళ్ళకూ తెలుసు—మనం వ్యర్థప్రయత్నాలు చేస్తున్నామని. కాని వాళ్ళ హృదయాల్లో దాగివున్న 'ఆశ' వుండే అది ముందుకు నెట్టి మోసంచేసేదాకా తెలిసిరాదు. ఆమె దృష్టిలో అధికులుగా కన్పించేందుకు ఎన్ని ప్రయత్నాలు ! ఎప్పుడో ఒకనాడు—వాళ్ళు కోరే ఆనందం లభిస్తుందనే ! “ఆమె ప్రసన్నత దేవీ ప్రసన్నతరా అన్నట్లారా ! ఇది స్వానుభవం—కాచి వడబోసిన సత్యం ! వెళ్ళారా—నాకు పాత స్నేహితుడనే మొగమాటంవల్ల ఒక బెబ్బతోనే సరిపోయింది ! మీకైతేనా—వీపు విమానంమోత మోగి కొతగా ఆ సమప్రదేశంమీద ఒక డక్కన్ పీఠభూమి సృష్టింపబడాల్సిందే !” వాలో నేను గట్టిగా అనుకున్న యీ మాటలు ఎవరికి వినిపిస్తాయి ?

ఒకవేళ ఇదంతా చెప్పినా, “నీ మొహం! నిన్ను కాబట్టి అలా తోనేసింది; నేనెతేనా—అసలు దానికి కొన్ని ఫక్కిలున్నాయోయ్—ఫక్కిలు! కామకాస్త్రంకిందినుంచి పైకి అప్పగించేప్రావీణ్యతా, ధియరీటికల్ గాను, ప్రాక్టికల్ గానుకూడా అత్యంత నుభవమూ—ఇమిడివున్నాయ్—యీ బుద్ధి బుర్రలో! నీమాత్రం చనువు నాకు వుంటే నా—ఎప్పుడో కనకం నాదయిపోయేది—” అంటారు—ఏ సది ఎల్లా తిరిగినా చివరికి సముద్రంలోకే వెళుందనే సంగతి తెలిసి—పిచ్చి నాన్నలు!

ఇంతమంది శునకాల్లాగు తన చుట్టూ తిరుగుతున్నారనే గర్వం ఆమెకు! నీళ్ళందరిచేతా తనచుట్టూ ప్రదక్షిణలు చేయించుకొని, తన క్కావాల్సిన పనుల్ని సక్రమంగా చేయించుకొని, చివరకు ‘దక్షిణ’ కింద వాళ్ళను మసిపూసి మారేడు కాయల్ని చెయ్యటం ఆమెకొక సరదా కాబోలు! నాలాగు ఎంతమంది విద్యార్థులు—పడుకొని నిద్ర పట్టక—ఉరిహా ప్రపంచంలో కనకంతో సరస సల్లాపాలాడుతూ—ఈ జన్మకు ఇంతే నన్నటు—ఉసూరుమనుకుంటూ మనోవేదన పడుతున్నారో! అద్దె సైకిళ్ళు వేసుకొని ఆమె దృష్టిని ఆకర్షించేందుకు గంటనా బలంకొద్దీ దబాయించి కొట్టుకుంటూ—పిల్లలకొసం అంజనేయస్వామికి ప్రదక్షిణలు చేసే ముత్తైదువకన్న పట్టుదతో ఆమె ఇంటిచుట్టూ తిరుగుతూ—ఈ కాకి మూకలకు అక్కడో ట్రాఫిక్ కంట్రోల్ అవసరమనిపించేట్టు చేసే శక్తి ఆమెలో వుంది కాబోలు! ఇదంతా ఆమె సౌందర్యం మహత్కృతీ! సౌందర్యం అబద్ధైంది కాబట్టే—దానికా విలువ. బంగారమూ, రత్నపురాళ్ళూ అరుదుగా దొరకటం మూలానేగా—దానికా విలువ! బంగారంకూడా ఇనుమలాగు దొరకటం అరింభిస్తే ఎవరిక్కావాలి “వెధన బంగారం!” ఈ అరుదైన వస్తువులూ—మనకు అందుబాటులో లేని వాటితోసమే—యీ పాకులాటా—పీకులాటాను! ఈ గడిబిడిలో ఉన్నవాటిని కూడా జారివిడుచుకోవటమూ; చివరకు ఉభయభ్రష్టుత్వమూ—

ఉపరి పన్యాసమూను!

ఆమెకోసం కొట్టుకుచచ్చే నీళ్ళందరకూ నాలాగే బిబ్బ తగిల్చుట్టయితే — నాలాగే వేడినీళ్ళకాపు పెట్టుకున్నట్టయితే — బాగా తెలిసేది — వాళ్ళతలలు పులినోట్లోపెట్టి గంతులువేస్తున్నట్టు! రొమాన్స్ అంటే అంత తేలికనుకుంటారు కాబోలు!

ఇలాటి భావాల్లోనే మరి నాలుగురోజులు నూలుమాని కూర్చోని గడిపా. మనస్సు మనస్సులో ఉండక, వీదో దిగులుగా వుండేది. నాకు నేను ఎంత వేదాంతాన్ని బోధించుకొన్నా, కనకంమీద ఎంత కోపం వొచ్చినా — ఆమె నాకు కావాలనే కోరిక మాత్రం నన్ను వదలటంలేదు. అంతకంతకు దూరమైనకొద్దీ ఇంకా ప్రయత్నించాలనే! చచ్చిపోయ్యేవాణ్ణి కూడా పట్టి బలవంతాన బతికిద్దామని తమకు తెలిసిన మంచులూ మాకులూ వాడేడాకర్లు — రోగి చనిపోయినా తమ మాత్రం ఎల్లాగైనా మింగుడుపడుతే పోయినప్రాణం తిరిగి రావొచ్చని భ్రమపడే వైద్యులూ — నాబోటివాళ్ళే కాబోలు!

ఈ నాల్గురోజులూ తన స్వాస్థ్యాన్ని కోల్పోయిన లోభిలాగు, మనస్సు ఆందోళన పడసాగింది. చదువులోనూ, ఇతర కాలక్యత్యా ల్లోనూ శ్రద్ధ ఊణించింది. నాలోని ప్రతిభ కిన్నీ ఆకరించుకొని, దాన్ని లాగేసుకొని, నన్నుమాత్రం యీ బొందిలోని ప్రాణితో ఎందుకూ పనికిరానివాణ్ణిగాచేసి వొడితేసింది — కనకమేనని నాకు తెలియపోలేదు! చెట్టుమీద కూర్చోని ఆరిచే పక్షులూ, నీచే గాలిచెట్లను అంటిపెట్టుకు కూర్చోవాలని చేసే వ్యర్థప్రయత్నిమూ — నాలాగే మధురపడుతూన్నట్టు తోచేది. లోకమంతా కనకం మయంగా మారిపోతూ, ఆమె నా కళ్ళలో మసులుతూ, నాకుమాత్రం అందకుండా దూరదూరంగా చదుగెత్తి నన్ను చూచి వెక్కిరించి వేరూకోళం చేస్తున్నట్టు నువ్వురించింది.

ఆసలు నేను ఆమెను ఎందుకు ప్రేమించాలి? ఎందుకేమిటి? ప్రేమకు కారణాలేమిటి? సూర్యరశ్మికి మంచెందకు కరుగుతోంది? ఇనుమును సూదంటురాయి ఎందుకు ఆకరిస్తోంది? అల్లాగే నాకూడా

వీకారణాలూ కన్పించలేదు.

ఎంత మనోవేదనకు గురయ్యానో కాని, నాలో పూర్వంపున్న ఉత్సాహం పూర్తిగా నశించింది. బాలిగొలిపే దృక్కుల్లో ప్రతిదాన్నీ చూస్తూండేవాణ్ణి. విన్నదీ, కన్నదీ, సొంతందీ అనేకరకాల, వేదాంతంతో నాకు నేను సమాధానం చెప్పకొన్నా, కాని తృప్తిలేదు. కనకంతోనే నా జీవితంసరా? ఇలాగే కాలం గడిచిపోకపోతుందా?

కనకమంటే విరక్తి కల్గించుకొన్న నేను—ఇంత వేదాంతాన్నీ బోధించుకొన్న నేను—ఆమెవైపు పరుగెత్తే మనస్సును పట్టలేకనే పోయాను! ఎవరికైనా చెప్పటం ఎంతలేలిక! మూగవాడు కాకుండా వుంటే చాలు! నాకు నేను చెప్పుకున్నాకాని, నన్ను నేనే నమ్మలేకుండా వున్నా. ఈ తెలిసిన వేదాంతాన్నీ, ధర్మాన్నీ, న్యాయాన్నీ, ఆచరణలో పెట్టగలుగుతే—ఇప్పటికీ లోకంలో చాలామంది 'నిజమైన వేదాంతులు' తయారయ్యేవారు!

4

క్రాసులో కూర్చోని పాఠంవింటున్నా నన్నమాటే కాని—ఒక్క

ముక్కకూడా నా చెవిన పడక, అంతా అగమ్య గోచరంగా వుండి. కనకాన్ని చూస్తూన్నంతసేపూ మనశ్శాంతి వుండదు; ఒకసారి కరిచి—చావు తప్పి కన్ను లాట్టపడ్డట్టు చేసిన పాము ఎదురుకుండా కన్పిస్తూంటే ఎల్లా వుంటుందో నా కప్పుడు బాగా అర్థమైంది. ఎంత కోపం వొస్తోందో, అదంతా ఎందుకూ పనికిరానిదీ, సాధించలేనిదీ, చాతికానిదీ అవటంచేత ఒకవిధమైన తపన! శృంగ భంగాన్ని నహించలేని—భగ్గుహృదయం!

“అట్లా వున్నావేం?” అని “కనకానికి మనవాడికి చెడినట్టుంది” అనీ, “ఆ చెంపమీద ఏమిటోయ్? కనకం ముద్దరెయ్యలేదాకద?”

అనీ—దోమలు మునిరినట్టూ, కండెరంగలు సంగీతాన్నో సాగించినట్టూ
—సహధ్యాయుల ప్రశ్నాపరంపరలు; ఒక విధమైన విసుగూ, కోపమూ
వాళ్ళమీద! ఏవో కుంటిగుడ్డి సమాధానాలు చెప్తూ ఎల్లాగో వాళ్ళ
గోల వదిలించుకున్నా, ఛస్తామన్నా మనసు వదలని లోకం—ఒంట
రిగా వొడిలిపెట్టమని సాష్టాంగ దండప్రణామాలు చేసినా వెంటపడే
లోకం! దీన్ని వొడిలించుకునేందుకు తాతలూ, ముత్తాతలూ దిగి
రావాలి!

స్కూలు వొడిలాక మెల్లిగా ఇంటికి బైలుదేరా. కోడ్డు మధ్యగా
తలెత్తుకు తిగే రోజులు వెనుకనే గడిచిపోయినట్టు—పక్కగా మెల్లి
గా తలవాల్చి నడుస్తున్నా. వెనుకటి విషయాలు జ్ఞాపకానికి రావటం,
దుఃఖంతో, విచారంతో నిండినగుండె, ఇలా అయిపోయ్యా నేనూ అని
నామీద నాకు కలిగే జాలీ—అన్నీ కలిసి కళ్ళనీళ్ళు తెప్పిస్తున్నాయి.
కోడ్డుమీద ఏడుస్తే దారే పొయ్యే వాళ్ళు చూసి నవ్వుతారనీ,
నన్నొక పిచ్చివాడుగా జమకడుతారనే అభిమానం; నాకు తెలుసు—
ఇంట్లో గదిలో ఏకాంతంగా కూర్చోని గుండెలో పొంగి పొరలే
దుఃఖమంతా కన్నీటి రూపంలో బైబుపడేట్టు చెయ్యాలని; ప్రకృతి
లోనూ, జీవితంలోనూ—సౌందర్యమూ, సౌఖ్యమూ వున్నా—యీ
స్థితిలో వున్న వాడికేం తెలుస్తాయి!

లోకమంతా నాలాగే ఇల్లాటి స్త్రీని గూర్చిన సమస్యల్లో పని
పోతోందా? చీకటిపడటం అలస్యంగా గొంతుకుదాకా తీసి తేపు
కుంటూ, వెల్లకిలాపడుకొని రెండు చేతుల్నీ గుండెమీద వేసుకొని,
కమ్మటి కలల్నికంటూ గురకలుపెట్టి నిద్రపోయ్యే వాళ్ళందరూ
ఇల్లాటి అనుభవాలు లేనా! ఉన్నా—అన్నీంటినీ మరిచిపోయి
వైరాగ్యంలో పడివున్నారా? వైరాగ్యం! కిందటి శ్రుణానవున
వైరాగ్యం—ఈ శ్రుణాన మాయమాతుంది. ఎల్లా, ఏ తపస్సుచే
ఏ జపాలుచేసి సాధించారు దీన్ని!

నా వెనుక సన్నని కంఠంతో, “రా—జా!” అని వినిపించి

ఐదురోజుల క్రితం విన్న గొంతది! మళ్ళీ వెంటపడుతోందా!
ఇంకానెన్ను ఏడిపించాలా? నాలాటివాళ్ళందరూ ఏడుస్తూంటే—
తను నవ్వుతూ—నూ ఆందరికన్నా తనే ఆనందమయజీవితాన్ని గడు
పుతూన్నట్టు డబ్బా వాయింపుకుంటేనే కాని ఆమెకు తృప్తిదా!

ఆగా—తలవొంచుకొనే వున్నా. ఆమె చూస్తూండగా ఆమెనైపు
చూడకూడదనే పట్టుదలతో!

“మా ఇంటికి ఒకసారి వస్తావా?”

“ఎందుకూ?”

ఆగి మాట్లాడుదామని వున్నా—ఆమెకు సమీపంలో వుండి
మాట్లాడేశ కిని కోల్పోయిన శరీరాన్ని మోసుకుపోతున్నా—నాకాళ్ళు.

“నీతో కొంచెం మాట్లాడాలి—”

నేను ఊహించుకొగలను ఆమె మాట్లాడేది! ఒక చిన్న తప్పు
చేస్తే దాన్ని సాగతీసి సాగతీసి అడగటమూ—ఒక చిన్న సేరానికి
వాయిదాలువేసి, బోనులో నిలబెట్టి ప్రశ్నపరంపరలు కురిపిస్తూ క్రాస్
ఎగ్జామినేషన్లు చేసి పీక్కుతినే ప్లీడర్లు—జ్ఞాపకానికొచ్చాయ. ఆమె
చెప్పేవేదాంత గమస్యాలూ, నీతులూ, నియమాలూ—నన్నింకా కుం
గదీసి అగ్రముఖిని చేస్తాయి! నన్నింత మాత్రం జీవచ్ఛవం గానే వదల
కూడదా?

“మాట్లాడవేం?”—పూర్వంలా ఆధికారం లేదు ఆ మాట్లాట,
మృదుత్వమూ, జాలీ, దీనతా మిళితమై వున్నై.

“రా—ను” ఇంకా ఎందుకు రానో, ఎందుకు రాదల్పుకో లేదో
—కారణాలు ఏకరుపు పెట్టేందుకు అది రోడ్డు; వచ్చే పాఠ్యేవాళ్లు
—ఇంత చక్కని ఆమోక్షయితో మాట్లాడే అవకాశం దొరికిన నా
పు ఈర్ష్యగా చూస్తున్నాను; వాళ్ళకు లేనిదాన్ని—దేన్నో నేను
టకట్టుకొని వాళ్ళను అన్యాయం చేస్తున్నట్టు ‘జలసీ’ చూపులు!
కొరమనే తీక్షణదృష్టి బాణాలు! వాటిక పదునువుంటే రోజూ
సార్లు నేను చస్తువుందును! ఏమైనా నాకు కలిగిన పరాధవం—

వాళ్ళకు లేదని సంతోషపడరు—బహుశా అది తెలియకేమా! నేనొక్కణ్ణే అదృష్టవంతుణ్ణును కొనేవాళ్ళు—నా దృష్టిలో ప్రతివాడూ నాకన్న అదృష్టవంతుడే!

“ఒక్కసారి—రా—రాజా! ఒక్కమాట—చాలా అవసరమైంది—మాట్లాడాలి.” ఏదో ప్రాధేయపడుతూన్నట్లుగా మాట్లాడుతోంది; నమ్మివేశానా? మళ్ళా ఉరితాటిని మెళ్ళోచేసుకొనా? ‘అవసరమైన పని’—తనకు అవసరం—నాకు అవసరమేమా!

నా మానాన్ని నెట్టేస్తూ అంది; “నీ లెలుగు డెక్స్ మరిచిపా య్యావ్—తీసుకువెళ్ళుకాని.” ఇదొక ఆశా? ఏదో నాకు చెప్పి, నాలుగు చివాట్లుతీసి—మళ్ళీ కొత్తదన్నా కొనుక్కుంటా. మనం సాధించగలవాటిన్నీ, కొద్ది కష్టంతో అందుబాటులో వున్నవాటిన్నీ ఆశలుకింద ‘ఎర’లుగా చెలామణిచేసి—అంతమాత్రానే మోసం చెయ్యొచ్చునుకునే పిచ్చిపిల్ల!

మళ్ళీ నా నిశ్శబ్దతను చీల్చుతూ అంది; “మా అమ్మ రమ్మంది—” చచ్చాం—అమ్మతోకాని చెప్పలేదుకదా? ఈనాటి పరిస్థితుల్ని పట్టి చూస్తే ఎవరికీ తెలియలేదనే ధైర్యం వచ్చింది. కొంచెదీసి—నన్ను భయపెట్టాలని చూస్తోందా?

“ఎందుకూ?”

“ఏమో! నాకు తెలీదు—ఒక్కసారి—రా”

“మీ అమ్మతో చెప్పానా?”

“ఉహూ”—తలవూపినప్పుడు మార్మడు ప్రతిఘటించే లోలక్కుల కదలక ఎంత బావుంది!

“పోనీకే—నేను రాను.”

“ఇంతేనా—రాజా!” బెదిరిస్తోందా? లేక బతిమాలుచుకోవాలని నాకు వుందా? ‘ఇంతేనా!’ ఇంతిగాక ఇంకేమిటి? మా స్నేహం కోజాల త్రిమే పోయిందనుకున్న నన్ను ఇంకేం చేస్తుంది?

“రాజా—బతిమాలాలా?”

కోడుమిద బతిమాలటం మొదలు పెడుతుండేమోననే భయం ! ఇంతసేపూ మెల్లిగా మాట్లాడుతూ—జనసమ్మర్దంతేని సందుల్లోపడి నడుస్తూన్నా—దూరదూరాననక్కి దిష్టికొట్టే కళ్ళతో మమ్మల్ని చూస్తూన్న కుర్రకుంకల కళ్లు—నేను దీన్ని గమనించకపోలేదు. అల నాడు యముడివెంటపడ్డ సావిత్రి జ్ఞాపకానకొస్తోంది; స్త్రీలకు ఇంత పట్టుదలా అనిపిస్తోంది.

“నన్నెవరూ బతిమాలక్కరేదు—”

“మరి వాసానా ?”

నాలోని ఏదోక కి నాచేత ‘సరే’ ననిపించాలని చూస్తోంది.

“ఒక్కసారే—”

“సరే-లే !”

“ఎప్పుడు ?”

“ఈ-పు”

ఈనాటికి తప్పకుండా రేపటి సంగతి చూచుకోవొచ్చనే యావలో వున్నా.

ఇద్దరూ చీలిపోవాల్సిన రోడ్డొచ్చింది.

“కాదు—ఇప్పుడే!—ఇప్పుడు నీకేం పని వుంది ? నాతో రా.”

కళ్ళాలనే వుంది. వెళ్తే చ-వుతుందా ? ఆమె కళ్ళల్లోంచి చూచా యిగా ఆమె హృదయం కన్పిస్తోంది, ఎరుపుదనంలేని ఆ కళ్లు కోపాన్ని కోల్పోయాయి. ఇన్నాళ్ళూ వాల్చింటికి వెళ్తుంటే కొట్టిందా ? పిచ్చివేషం వెయ్యబట్టి కొట్టింది ! ఇంక ఆ వేషం వెయ్యకుండా వుంటే సరి. ఏమన్నా అననీ. వెళ్దామనే నిశ్చయాని కొన్నాను.

“ఏం ?” అంది నాచేత మాట్లాడించాలని కాబోలు !

“నువ్వో పో—నేను వెనకాలవస్తా.”

“ఇంటికి వెళ్తావా ?”

“వెళ్లి ఇప్పుడే వస్తాగా !” వెళ్తే రానని ఆమె అనకొని

వుంటుంది. నామీదా నా మాటలమీదా ఆమె విశ్వాసం అలాడే పోయిందేమో!

“నీకు ఇంటిపట్టున ముట్టాల్సిన కాఫీ—నే నిస్తానుగా!” తప్పని సరయింది. ఈ ఒక్కసారీ వెళ్ళి చూద్దామనుకొని—మంత్రముగ్ధుడి లాగు వెంటపడ్డాను.

స్తానంచేసి మడికట్టుకోమోతున్న ఆమె తల్లి నన్ను చూసి, “ఏం నాయనా రావటంలేదే?” అంది.

“ఒంట్లో బాగా లేదండీ—” నేను బొంకినట్టు కనకాని కొక్క తెకే తెలిసినట్టు—ఆమె నన్ను చూసి నవ్వింది.

మెల్లిగా మేడమీదికి తీరుకు వెళ్ళి “ఇక్కడ కూర్చో—ఇప్పుడే వస్తా” అంటూ చరచరా దిగిపోయింది. ఎవన్నా పిల్చుకు వస్తుందా? రానీ—అంత నెత్తిమీదికే వస్తే భరించి తీరవలసిందేగా!

తెలుగు టెక్స్ట్ తీశా. పోయిందనుకొని నిరాశ చేసుకున్న పుస్తకం—వారికింది! మొదటి పేజీలోనే ఏవో రెండు పంక్తులు రాసి వుంది. ఆ వొంకర టింకర అక్షరాలు కనకానివని తెలుసు.

“కనకపు సింహాసనమున

కునకము కూర్చుండబెట్టిన—

.....”

సుమతీశతకంలోది! ఎందుకు రాసింది? అలోచించా. కనకం—తనన్న మాట! నేనో కునకాన్నా! ‘రాజు’ నాపేరు తీసుకొని—నన్ను సింహాసనంమీద కూర్చోబెట్టటమా? ఇదే పద్యభాగాన్ని సన్నని గొంతుకతో శ్రావ్యంగా పాడుకుంటూ ప్రవేశిస్తోంది—రంగ సలంమీదికి వొచ్చే నటకురాలిలాగు! కనకంలో ఎంత మాస్యం వుంది!

రెండు కప్పులలోనూ కాఫీ తెచ్చింది; మొగమాటానికీ నా భాగం కింద ఒకదాన్ని ఖాళీ చేశా.

“ఏమిటా పద్యం?”

“చిన్నప్పుడు చదువుకోలా!”

“ఏమిటి—నా పుస్తకంమీద రాశావు? నువ్వు కనకానివీ, నేను శునకాన్నినా?”

నవ్వుతూ, “ఛా! అలా అని ఎవరు చెప్పారు!” అంది.

“మరి ఏమిటా అం?”

“అదే కాని—నువ్వు కాదు—”

“శునకాన్నా!”

“ఊ.. వీళ్ళందరూ—కనకం—కనకం—అని వెంటపడే వీళ్ళందరూ—శునకాలు—”

“మరి నా పుస్తకంమీదెందుకు రాశావు? వాళ్ళ పుస్తకాలమీదనే రాయశేక పోయ్యారా?”

“వాళ్ళందరూ చూపు—బుద్ధిస్తుంది.” ముందు నాకు బుద్ధి చెప్పి—దాన్ని ఇశ్ట కందరికీ ప్రచారం చెయ్యమని హాకుమా? ఏ

మళ్ళీ కొంచెం కొంచెంగా ప్రపంగంలో నానం ఇరుగుతోంది. పూర్వంలాగే వాసే మళ్ళీ నేను ఇబ్బందిలో ఇరుక్కోవాలి కాబోలు!

“ఇదేనా నాతో మాట్లాడాల్సింది?” అదేవో కచ్చితంగా తెలుసుకొని, తోక ముడుస్తే నా బాధ్యత తీరుతుందనుకుంటున్నా.

ఆమె కొంచెం ఆలోచించి, నాకు దగ్గరగా జరిగి, ఆ పెద్ద కను రప్పిస్తూ వాల్చి మొదలు పెట్టింది; “ఇంత పిచ్చి వాడివని కోలేదు—రాజా! నేనంటే నీకంత కోపమెందుకు? ఒక్క తెలీని కోపంలో కొట్టాననుకో—అయితే మాత్రం ఇంత పగా? ఈ విదుకోజున్నావీ పిచ్చెత్తినట్టుంది. నువ్వు శేకపోతే జీవితంలో ఏదో లోపం కనిపిస్తూంటోంది. నిన్ను కష్టపెడదామనీ, నీకు నొప్పి కల్గించాలనీ నాకులేదు. నువ్వు వెళ్ళాక నేను పడ్డ అవదన తెలుసా! ఎందుకు ఆ అపరమృతపు చూపు చూస్తావ్? నేను చెప్పేది నిజంనుమా!” నన్ను లాల్చిస్తోందా? మళ్ళీ తనదగ్గరకు లాక్కోనేందుకు ఎలా ఇది? నుక్కలు బట్టలోపాటుగానే కోపపు దుస్తుల్నివొంకని తగిలించి వొచ్చిందా?

“జరిగిందానికి నన్ను క్షమించు రాజా! ఎంత దుఃఖపడ్డావు! నీ దుఃఖాన్నీ, నీ జాలిచూపుల్నీ తలుచుకొని నేనూ ఏడ్చాను. ఆమాం తం లేచి నీ పాదాలమీద వాలుదామనిపించింది. వీళ్ళెవరూ అడ్డురాక పోతే ఏంచేసేవాణ్ణి? ఇవిగో—ఈ చేతుల్లోనేగా నేను కొట్టింది —వీటిని ఏమైనా చేసుకో—నీ ఇష్టం—” కమనీయమైన గాజాల శబ్దంతో ఆమె కోమల హస్తాలు నానైపు జాపుకున్నాయి. సహారా ఎడారిలోని మండుటెండను తల్లడిల్లుతూ, ఎండ మాపుల్ని చూసి భ్రమిస్తూ దాహానికి పీకాయ్చుకుపోయిన పాంథుడు—ఒయాసీస్ దగ్గరకు జేరనిప్పుకు పొందేలాటి కంటోషంతో నాహృదయం సిండింది. కనకం ఇంత మంచిదా? పళ్ళానాప పడ్డదా? ఆమె కళ్ళల్లోని కాంతి —అది నిరాశలో ఆశను చూపే పలుగా? నేనంటే దయా? బాలా? అందమైన వాణ్ణా? కనకానికి నచ్చానా? నేను ఆమెకు కోరికల్లే —నన్ను కూడా ఆమె కోరించా? మళ్ళీ ఇదంతా బూటకపు మాటల్లో ఆడే నాటకానికి ప్రస్తావనా? అప్పుడేమైంది యీ ఆదర్శనలెను? అది ఒక్కొక్క mood లో మాత్రమే పని చేస్తుందా?

నా కోపమంతా ఎక్కడికి పోయిందో కాని ఆమె మెత్తని హస్తాన్ని పట్టుకొని ఎర్రని పేళ్ళను ముద్దుపెట్టుకున్నాను. ఆమె మాట్లాడకుండా నా తృప్తికోసమే కనిపెట్టుకు కూర్చున్నట్టు ఆ కళ్ళల్లోనే దాన్ని కన్పించేట్టు చేసింది.

“రాజా.....ప్రేమ అన్నావే! జ్ఞాపకం వుందా? నన్ను నిజంగా ప్రేమిస్తున్నావా?” అమాట వినటమూ, కథల్లో చదవటమే కాని దాని ఇతర వివరాలు నాకు తెలీవు. ఆ తెలియనిదాన్ని గూర్చి ఆమెకేం చెప్పేది?

“నాకు తెలీదు—” మాట్లాడకుండా గంభీరంగా లొంగిపోవటమే మంచిదనిపించింది.

“పోనీ—పచ్చినాన్నా రాత్రికి వస్తావా?”

“నేనా? ఇక్కడికా? అర్థరాత్రా? ఎందుకూ?”

వెన్నెలచిలికే చిరునవ్వు నవ్వి అంది; “ఎందుకూ! మొన్న నన్నెందుకు ముద్దుపెట్టుకున్నావ్! నీలో ఆశలేదా? నన్ను నవ్వు కోరటంలా! నిజం చెప్పు—నేను నీదాన్నైపోవాలని—ఆకలి బాధతో ఆవలించే సింహంలాటి నీ చూపులు చెప్పటంలా! చెప్పు—వస్తావా!” ఆమె హృదయం ఇంత విశాలమైనదా! ఇంత మృదువైనదా! తక్ నేను వీడ్చిపోతాననీ, నేను కోరిన సౌఖ్యాన్నిచ్చి, నానుంచి ప్రతిఫలం పొందాలనా!

“రాత్రికి తప్పుకుండా రా—మొన్నటిలాగు ఒక్కేసి పారిపోతావా? నన్ను చంపుకున్నట్టే! నీ మాటల్లాగే నా మాటలక్కూడా ఏ విలువా ఇవ్వనట్టయితే!—ఇస్తానా? ఇవ్వను—నీకోసం ప్రాణమిస్తా. నుక్కల్లో అందరూ ఏమనుకుంటున్నాలో తెలుసా? నీకూ, నాకూ ఏదో వాళ్ళకు మాత్రమే అర్థమైన సంబంధం వుందని! మొన్న బోర్డుమీద ఏం రాకాలో తెలుసా? “రాజా + కనకం—!” అని వుంది. $(a+b)$ కీ, ab కీ. తేడా తెలీనివేధవలు! ఒకళ్ళు శాస్త్రనుభంగా స్నేహంగా, కట్టుకథల్ని అల్లి ప్రచారం చెయ్యటమే పనిగా వుంటే పెట్టుకునే విద్యార్థులు! పడ్డపుకారు ఎట్లాగూ పడ్డది. పోనీ వాళ్ళ అపోహల్నే—తప్పైన వాటిని రైటుచేసి చూపిద్దాం.....నిరాశ పడ్డావు కదూ? నవ్వుకోరే ఆనందం నాదగ్గరుంటే—తీసుకో—తృప్తిపడు—కళ్ళనీళ్ళు పెడతావ్ దేనికి!”

ఏమో దేనికో నాకే తెలీదు. ఆమె చిరుపెదవుల్ని తోసుకొచ్చాయా—ఈ సానుభూతి మృదుమధుర వాక్యాలు! ఆమె తనంత తానే నాకు వశమైందా! ఎంత గర్వంగా వుంది! కొన్నివందలనుండి విద్యార్థులకు అందకుండా కూర్చున్న కనకాన్ని గెల్చేశా! లోకమంతా ఏకమై నన్నొక్కణ్ణి వేరుచేస్తే మాత్రం—కనకం నాకు అందే నిలబడితే—చాలు! ఆసలు—ఈమాత్రం మాటచాలు!

కన్నీటిని పమట చెరగుతో యిడుస్తూ, “చూడు—ముఖమంతా వాడి పోయింది. నాగూర్చి కృంగి, కృశించిపోయావా? నిన్ను బాధ

పెట్టే శక్తి నాలో వుందా? రాత్రికి వొస్తావ్ కదూ? ఇంకా చాలా సంగతులు మాట్లాడాలి. ఒంటిగంటకు—తోటలోకి రా— దొడ్డి తలుపు తీసే వుంచుతా. భయపడవోక—నీ ప్రాణానికి నా ప్రాణాన్ని, అడ్డువేస్తా—తప్పుకుండా వొస్తావ్ కదూ?” అంది. పోయిన ప్రాణం తేవొచ్చి, పునర్జన్మ ఎత్తినట్లుగా వుంది. నా జీవితంలో ఏదైతే సాధించలేననుకొన్నానో—దాన్నే సాధించా; నిరాశకు తావులేని నా హృదయం—ఆ దుఃఖంలోనే నవ్వింది!

“వస్తావా?” అంది కనూ నవ్వుతూ. ఆ సంతోషంలో మాట రాక, తల వూపా.

“తప్పించుకుంటే—నిన్ను నా జీవితంలో నమ్మను—” వాన చినుకులతోసం కాచుకు కూర్చునే చకోరపక్షి ఆ సమయానికి నిద్ర పోతుందా? కనకంలాటి కనకాంగిని కాల తన్నుకునేందుకు నేనేం అరునట్నీ, ప్రవరుట్నీ, భీముట్నీ కాదుగా!

“నిం—నిజంగా వొస్తా—వెళ్ళానా?”

“అఁ. వెళ్ళు—”

వెనక్కు వెనక్కు తిరిగి చూసుకుంటూ—సంతోషంతో ఇంటి ముఖం పట్టా.

5

జీవితంలో మొట్టమొదటిసారి చవిచూడబోయ్యే అనందాన్ని— అందులోనూ కష్టసాధ్యమనుకొని ఆశలన్నీ వొదిలిన కనకం తనంత తాను ఆహ్వానించి నాకుమాత్రమే ఇవ్వబోయ్యే యీ నూతన హస్తానూ తల్చుకుంటూ అపరిమితానందాన్ని అనుభవించా. ఎండి మోడైన నా ఆశాన్యక్షం మరోసారి చిగిర్చింది; కలలోకూడా తలవని విషయం నిజమవబోయ్యే కాలం సమీపిస్తోంది! ఇది తలుచుకుంటూంటే ఒక పిచ్చిశక్తి నాలో పనిచేస్తూ నన్ను నేనే మరిచిపోయ్యేట్లు చేస్తోంది.

ఎంతలో నిరాశ ఆశగానూ, విరక్తి రక్తిగానూ మారుతున్నోననిపించింది.

రాత్రి పడకొందు గంటలనుంచే కనకంకోసం వేచి కూర్చున్నా. నాకోసమని యీనాడు ప్రత్యేకంగా దేవుడు కాలాన్ని పొడిగిస్తున్నట్టుంది! ఎప్పుడూ 'ఫీ' లవని ఒంటరిపాటును భరించలేనంతగా 'ఫీ' లవుతున్నా.

కనకం వస్తుందా? ఇంట్లో తల్లి రామువులాగు అడ్డం పడుతుందా? లేక ఇప్పుడువచ్చిన పరివర్తనలాటిదే వచ్చి ఆమె మనస్సును విరిచి, తిప్పేస్తుందా? చంచలమైన మానవహృదయాన్ని ఎట్లా నమ్మరు? నే నిక్కడ—యీ మంచులో, యీ ఆరుబైట, గస్తీ తిరిగటాన్ని చూసి నవ్వుకుందామని ఊహిస్తోందా? మరచిపోయి నిద్రపోతుందా? ఉన్నట్టుండి నానకురిసి నన్నిక్కణ్ణించి తరిమేస్తుందా? ఎన్ని అమరులే అవుతుంది—ఇట్లాటి నిగూఢకార్యం!

ఆమె రాంగానే సంభాషించాల్సిన నూతనవిధానాన్నీ, ప్రవర్తనను తిల్చుకుంటున్నా; కంటిమీదికి లోసుకొచ్చే నిద్రను పారలొలే పట్టుదలతో అటూ ఇటూ పచారు చెయ్యసాగాను. తాలూకాలో ఒంటిగంట కొట్టిన శబ్దం చెవినపడ్డది. ఘణ్ఠకాలం సమీపించిందని ఆతురతతో, ఆశతో—ఆమె ఎటువైపునుంచి నాకోసం పడుగెత్తుకొస్తుందోనని అతమెలకువగా భద్రంగా అన్నివైపులా చూడసాగాను. కాస్త చప్పుడైతే భ్రమించి మోసపోసాగాను. నిర్ణీత కాలందాటి నప్పటినుంచీ క్షణమొక యుగమైంది, ఆమె అంతులేదు. తిరిగి వెళ్ళిపోనా? ఎంత కష్టించి సంపాదించా ననుకున్నానో అంతా వ్యర్థమేనా? అంతా బూడిదలోపోసిన పన్నీరేనా? తాలూకాలో పోలీసువాడు నిద్రమత్తులో తిప్పుగంట కొట్టాడా?

తరవాత ఎన్నినిమిషాలు గడిచాయో నాకులెలీదు. చంద్రుడు మాత్రం పూర్తిగా ఉదయించి, చెట్లకొమ్మల్లోంచి తొంగి తొంగి గాఢ సుషుప్తిలో నినుగ్నమైన అతిప్రకాంత ప్రపంచాన్ని చూస్తూ అనంతాకాశ పథంలో ఓర్పుతో మబ్బుల్ని ఎదుర్కుంటూ కళ్ళిమ

దిశకు పగుగులెత్తుతున్నాడు. ఇలాటి వెన్నెలరాత్రుల్ని ఇప్పటికి ఎన్నింటిని వృధాచేశాను! ఇది ఆ సంఖ్యకు మరొకటి కలుపుతుందా? దూరాన్నుంచి మెల్లిగా వస్తోంది. చెట్లు పిల్లగాలికి తలలూపుతున్నాయి. ఆమె ఆకారాన్ని చూడంగానే నాలోవున్న ప్రతిశక్తి ఉబకసాగింది. మెల్లిగావచ్చి దగ్గరినా కూర్చుంది. చివరసారి ఆవలింతను బైటికిపంపి “కనకం—” అన్నా మెల్లిగా.

“ఉండ.” అంది; ఇన్నాళ్ళూ లేని నిగ్గు ఏదో ఆమెలో ప్రవేశించి నటు నూచిస్తోంది ఆ కంఠస్వరం.

“ఇప్పుడు పన్నెండా—పదకొండా—అయింది?”

“నీకేం మొగవాడివి. ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు హాజరవగలవు. నేను అన్ని అడ్డంకుల్ని తోసుకు రావాలి! అలస్యమైందని కోపం వచ్చిందా?”

ఆ కోపంవచ్చే క్షణాలన్నీ వెనుకనే గడిచిపోయాయని ఆమె కింకా తెలీదు కాబోలు! ఎంత అందంగా వుంది! ఆమె రాచిన పాసన నూనె పరిమళాన్ని గాలిదేవుడు లాక్కొని నాకు దాంట్లో కొద్దిభాగాన్ని ఇచ్చేసి తొందర పని వున్నట్లు పరుగెత్తు తున్నాడు. ఎంత నాజూగా కియారైంది! ఇదంతా నాకోసమేనా? కలా! భ్రమిస్తున్నానా? చేయిబాపి ఆమెను తాకి చూశాను; నవ్వింది. ఆ నవ్వుకు గుంటలు పడ్డ ఆమె చెక్కిళ్ళలో వెన్నెల దాక్కుంటోంది. చెవులను కప్పేసిన జుట్టు చల్లగాలిని పోసుకుంటోంది. ఎంత కన్నపడి సంపాదించాను—ఈ కనకాన్ని! రమ్మనంగానే వస్తూ, పొమ్మనంగానే పోతూ—నోటి మాటల్ని అజ్ఞానగా శిరసావహిస్తూ ప్రాణం వున్న రబ్బరు బొమ్మల్లాగు సంచరించే యీ భార్యల్ని చూసి తృప్తి పడే భర్తలకు తెలుసా అప్రకష్టాలకూ ఓర్చి, నానా అవస్థలూ పడి సంపాదించే ప్రియురాలి కౌగిట్లోని సౌఖ్యం! ఆచారాలకూ, అంతు లకూ, సంఘానికి భయపడి ఆశల్ని, ఆశయాల్ని, సౌఖ్యాన్నీ చంపు కుంటూ, నలుగురి నోళ్ళా పడకుండా వుండటమే—అర్థమున్నా

లేకున్నా, తృప్తివున్నా లేకున్నా గొర్రెపాటేలు బుర్రకాయలో అంద
రీ అనుసరించటమే—జీవితంలో సాధించేదనుకొని—లోలోపల్ల
కుమిలిపోతూన్న పెద్ద మనష్యులకు అర్థమౌతుందా—యీ రికం
సౌఖ్యం ? స్వర్గమనీ, నరకమనీ, పాపమనీ, పుణ్యమనీ చెప్పి—భయ
పెట్టి—ఒక చట్టానికి బద్ధుల్నిచేసి—మానవుల్ని ఒక మెషీన్ లాగు
పని చేయిస్తూన్న సంఘం! ఎక్కణో స్వర్గం! ఎవరు చూశారు ?
చూశామని చెప్పినా నిజంగా ఎవరు నమ్ముతారు? నాకు కన్పించే
నందవనం ఆ లోకే! నాకు కావాల్సిన ఊర్వశి, రంభా, కనకమే!
ఇంకెక్కడో నాకు తెలీని స్వర్గం—నాకు దాంతో ఏం పని ?

ఈ లోకాన్నే మరిచిపోయి, వెచ్చని ఆమె శృంగారంలో తిరి
దాచుకున్నా. ఒకళ్ళ కొకళ్ళం పూర్తిగా అర్థమైనట్టు విశ్వమై
పోయాం. ఆ మధురతమ క్షణాలు నా ఆనందమయ జీవితానికి
నాంది కాబోలు!

ఆమె వొళ్ళో తలపెట్టి పడుకొని చల్లని చందమామనూ, నక్షత్ర
సమూహాన్నీ చూస్తూ, “చూడు ఆకాశంలో ఎంత ఆనందంతో
తన్మయుడౌతున్నాడో చంద్రుడు—” అన్నా. తనవేళ్ళను నాకాపు
లోకి పోనిచ్చి, నవ్వుతూ నా కళ్ళలోకి చూసి అంది : “ఔను, ఆ
రాజులాగే యీ రాజు కూడా ఆనందంతో తన్మయు డౌతున్నాడు
కదూ?” తెలుగు మాస్టారు ‘రాజు’ శబ్దానికి చెప్పిన నానార్థాలు
జ్ఞాపకమన్నాయన్నమాట!

“కనకం! నా జీవితమే ధన్యమైంది! నిన్నుగూర్చి నిరాశతో.
నిస్పృహతో కృంగి కృశించాలేమోననుకున్నా. నా జీవితమంతా
ఇలాటి రాత్రులే అయితే—!”

ఆర్థోక్తిగానే అందుకొని అంది : “అప్పుడు జీవితం ఆనలుండదు.
వెరై టీలేకపోతే ఎందుకొచ్చిన జీవితం? ఇదివరకులాగే జీవితం గడిచి
పోవాలని నువ్వు కోరుకుంటావా? మొగం మొత్తిపోదూ? కష్టమూ,
మఖమూ పర్యాయంగా వొస్తూ వుంటేనేగా జీవితనాటకంలోని రుచి

తెలిసేది? ఎప్పుడూ నవ్వుతూనో, ఏడుస్తూనో కళ్ళుమూసుకొని కానొన్ని గడుపుతూంటే దుశ్చరమనిపించమా?” ఎక్కడ సంపాదించింది యీ అనుభవాన్నీ, వేదాంతాన్నీను?

“చూడు ఆ చంద్రుడెట్లా పరుగెత్తుతున్నాడో! ఎంతసేపని అట్లా వేచి కూర్చుంటాడు? కాలం మనకోసం నిలుస్తుందా? మళ్ళీ తెల్లారుతే ఆ పాడున్నాయి, మనుషులూ—అంతా మామూలే! మళ్ళీ కొంతకాలం విడివిడిగా వుండి కలుసుకుంటేనే కాని ఆ ఉద్రేకమూ ప్రత్యేకతా తిరిగిరావు. కథల్లో చదివి కలవరపడతా వీనుంది?” ఆమె ఒళ్ళో తలపెట్టుకు పడుకొని చుక్కల్ని చూస్తున్నా.

“ఇంకా ఎంతకాలం కావాలి నేను?” అంది నాకళ్ళల్లోకి చూస్తూ

“ఎల్లకాలమూను—”

“పెళ్ళిచేసుకుంటావా?” ఆ వెన్నెలవెలుగులో కలిసిపోయేట్టు నవ్వింది.

పెళ్ళి! లోకంలో అందరూ పెళ్ళిచేసుకుంటున్నట్టు తెలుసు; భార్యల్లో కాపరాలు చేస్తున్నట్టు తెలుసు. నేను కనకాన్ని పెళ్లాడటమా? ఆమె నా జీవితమంతా కావాలనివుంది; కాని, ఆమె వితంతువుకాదా? ఆమెను పెళ్లాడుతే వీళ్ళందరూ ఊరుకుంటారా? కాన్న ఇంట్లో వుండనిస్తాడా? అమ్మ కన్నీటితో కృశించదా? సంఘాన్ని దూషించినంత బలంగా ఎదుక్కోలేని ఆశక్తత నాలో వనిచేసింది. సంఘం! కనకం నాకు కావాలన్నప్పుడూ, ఆమెను జేరేప్పుడూ నాకు పనిలేని సంఘం! కాని యీ వినాహపు విషయం వొచ్చేప్పటికి మళ్ళీ ఆ సంఘానికే భయపడాలా? సమయానుకూలంగా రెల్లు హెచ్చించేందుకూ, తగ్గించేందుకూ ఇదేమన్నా నాటకమా? అసలు ఈ కోర్కెతోనే నన్ను ఆహ్వానించిందా?

“ఇష్టంలేదా?” అంది.

“ఉహూ..”

“నాక్కూడా—నిజం.”

“మరి అటా అడిగావేం?”

“ఊరికనే—”

“రేపుకూడా వస్తావా?”

“ఊహానా?”

“అ..”

క్షీణకాంతుల్లో చంద్రాస్తమయ సమయనూచన కన్పిస్తోంది. అప్పుడే తెల్లారుతోందా? ఈ గడియారాలూ, కోళ్లూ మరికొంచెం సేపు ఆగకూడదా? ఈ మనుషులందరూ ఇంకొంచెం సేపు నిద్ర పోగూడదా! ఇట్లా ఎప్పటికీ తృప్తి!

“వెళ్ళనా!—” అందినా చేతుల్ని తన చేతుల్లో గట్టిగా ఒత్తుతూ, నేనేమి మాట్లాడకుండా మంచుపడి చల్లనైన ఆమె చెక్కిళ్ళకు నా ఉష్ణవాయువుల్తో చలి కాచాను.

“ఇంక వొదులు—రేపురా... అంతా ఇవ్వార్చిలాగే—” ఎల్లాగో నన్ను వొదిలి నాలుగు గజాల దూరంలో నిలబడి చెదిరిన ముంగురుల్ని, పమిటనూ, చీరనూ సర్దుకుంటూ నవ్వుతోంది. సమీపించబోయ్యే నన్ను అరిచేతో వారించి “ఇంక వెళ్ళా—” అంటోంది.

వెనక్కులాగే కాళ్ళతో శరీరాన్ని యీడ్చుకుంటూ బైటపడ్డా, కనకంలో వున్న గొప్పనిమంతా అర్ధమై పోయినట్లూ, ఆమెను వశం చేసుకున్నాననే గర్వంతో విర్రవీగుతోంది—మనస్సు, గుప్పెట తెరవంగానే బైటపడే గంభీరత ఇదే కాబోలు ననుకున్నా. కనకమంటే భయం శూన్యంగా పోయింది. ‘ఆమె నాది’ అని నాలో నాకే ఎవరో చెప్పసాగారు. ఇదంతా తలుచుకుంటూ కన్నుమూశా.

రాత్రి నిద్రపోకపోవటంవల్ల పొందిన బడలిక నన్ను వేధించింది. క్లాసుకు నాగాపెట్టి స్నేహితుడి గదిలో నిద్రపోయా. ఆ పగలంతా గతరాత్రి రంగాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంటూనే గడిపా.

6

“రాజా! ఎక్కడికైనా పారిపోదామా!” “ఈసంఘాన్నీ, యీ మనుషుల్ని తప్పించుకు పారిపోవటమే! ఈ లోకంలో ఎక్కడ— ఏ మారుమూల వున్నా వేటాడి మృగంలాగు—బతికివున్నా, చచ్చి నాసరే పట్టుకు రాదా? ఇక్కడున్నలాటి మనుషులూ, సంఘమూ— ఆచారాలూ, ఆంక్షలూ, నిర్బంధాలూ ఆ పారిపోయ్యే చోటున మాత్రం లేవు— ఏ మైదానాల్లోకో, అడవుల్లోకో, ఏడారుల్లోకో నిర్జన ప్రదేశాల్లోకో పారిపోతే తప్ప? పారిపోయి...! అంత వరకూ బాగానే వుంది; అది అందరకూ చేతనైన పనే! ఆ తరవాత తిండి, తిప్పలూ—ఇల్లూ, వాకిలీ—ఎన్ని ఉన్నయ్! ఈ పాడు దేవుడు ఆకలనేది పెట్టకపోతే మనకంత బాగుండును?”

సంసారమంటే తెలియని నేను—ఊహాప్రపంచంలో సంసారాన్ని చూచాయగా చూడగలుగుతున్నా. ఇన్ని పెద్దఊహలున్నయ్యా— కనకం బుల్లిబుర్రలో? మూలుపైనలింకా ప్యాసవని నేను, లోక జ్ఞానం పూర్తిగా లేని నేను, భూగోళకాస్త్రం తప్పనిసరిగా బట్టిపెట్టి—జాగ్రఫీ మాస్టరు చెప్పే దేశాల్నీ పట్టణాల్నీ గూర్చి విని, మ్యాపుల్లో చూచి—ఆసలు నిజంగా అట్లాటివి వున్నయ్యా అనే అనుమానానికి అప్పుడప్పుడు గురవుతున్న నేను—ఈ కనకాన్ని చేశపుచ్చుకొని ఎక్కడికి వెళ్లేది? ఏ సూటుకేసో, బెజ్జింగో ఐతే ఇంత ఇబ్బంది వుండదేమో కాని—ఒక అడదాన్ని తీసుకొని పర్యటనం మొదలు పెడితే—ఎన్నో కష్టాల పాలవుతానని నాకు స్ఫురిస్తోంది. పురుషుడు సంపాదిస్తూంటే సంసారంసాగుతుంది, కాని బీదవాడికి ఇల్లాటి పారిపోవటాలు అంత సులభమా? ఎక్కడికో—ఏ అపరిచిత స్థలానికో వెళ్లి మన ముక్కు మొగమూ ఎరగని నూతన వ్యక్తుల మధ్య నూతన వాతావరణంలో ఆకలిమంటల్లో అల్లాడిపోతూ తిరగటం—తలుచు

కుంటేనే దుర్భరమనిపిస్తోంది. అయినా కనకం ఉదేశ మేమిటో తెలుసుకుందామని అన్నా :

“ఎక్కడికి పారిపోదాం ?”

“ఎక్కడికన్నా—ఏ బొంబాయో, కలకత్తాయో—” ఆ పట్టణాలు జేరేందుకు ఏయేరైళ్ళు ఎక్కాలోకూడా నాకు సరిగ్గా తెలీదే! కనకం తనకా పట్టణాలు బహుపరిచయమైన వన్నట్లుమాట్లాడుతోంది!

“వెళ్ళేందుకు డబ్బు కావొద్దూ?” రైలునాళ్లు ఏ ప్రేమ పక్షున్నీ (ఆ ప్రేమ నిర్మలమైనా అనిర్మలమైనా సరే!) కరుణించి ఒకదేశం నుంచి ఇంకొకదేశానికి ఉచితంగా జేర్చే పద్ధతి అసలు పెట్టుకోలేదని ధృఢంగా తెలుసు!

తినువుకోకుండా, “ఇదుగో” అంది—మెడలో చంద్రకాంతిలో మెరుస్తూన్న గొలుసును వేళ్ళతో ఎత్తి చూపుతూ. ఆమె నున్నని మెడను హాయిగా ముద్దాడుతూన్న ఆ గొలుసుకు ఆభాగ్యంకూడా పోకుండా? అదెక్కడికో పరుగెత్తుతోం దన్నట్టు దాన్ని పట్టుకొని, జపమాలికలా తిప్పసాగాను. ఇంకా వేలినవున్న ఉంగరమూ, చేతులకున్న గాజులూ, కాళ్ళపట్టాగొలుసులూ—ఇవన్నీ మరిచిపోయిందా?

“ఇవన్నీ అయ్యాక ?” మోసే ఆ కళ్ళను ఒకసారి అటునుంచి ఇటులిప్పి, “సంపాదిద్దాం—” అంది—అది బహు తేలికైన దన్నట్టు!

అందరూ సంపాదిస్తూండటం చూసి మనంకూడా సంపాదిద్దామనుకొందా? ఈ సంపాదిచటం నా నెత్తినే పడేదని నాకాబాధ్యత స్ఫురించింది.

“మన మొఖంచూసి ఏ తలచూసిననాడు ఉద్యోగం ఇస్తాడు !”

అన్నా.

“నేను అనుకున్నాను—నవ్వు చాలా ధైర్యస్థుడివని” త్వణంలో గొంతు మారింది. ఆ వొణికే కంఠంలో దీనర్థం ఇమిడివుందని నా చెవులకు తెలుసు. కనతో లేచివస్తే నేను ధైర్యసుణా? కొత్తగా

ఈత నేర్చుకున్నవాణ్ణి నమ్మి లోతునీళ్ళలోకి వెళ్తే—ముందుగతి ఏం కావాలి?

“కని పెంచి పెద్దవాళ్ళను చేసిన మన ఆత్మబంధువుల్ని విడిచి వెళ్ళటమా? మన సౌఖ్యంకోసం తమ సౌఖ్యాన్ని కూడా మరిచి పొయ్యేవాళ్ళు మన కక్కడ ఎవరుంటారు? ఇక్కడ అన్నం తినకపోతే అమ్మ బతిమాలినట్టు—అక్కడ ఎవరు బతిమాలుతారు? ఎవరికి ఆవసరం? వెళ్ళక—అనుభవ మయ్యాక పశ్చాత్తాపపడి ఏం లాభం? చేతులు కాలాక ఆకులు పట్టుకున్నట్టువుతుంది. కనకం! నాకు నువ్వు నీకు నేనూ దంపతులుగా వ్యవహరింపబడొచ్చు. చెప్ప: నువ్వు నాకు భార్యత్వం వహిస్తావుకాని, మాతృత్వాన్ని ఎక్కణ్ణుంచి తెచ్చుకుంటాం? చివరికి దుకాణమంతా బైటపడ్డాక, మన మేకపోతు గాంభీర్యంపోతుంది. అప్పుడు నలుగురు పెద్దమనుషుల మధ్యాసెట్టి సాగతీసి, సాగతీసి అడుగుతూంటే—వాళ్ళ నువ్వు, మన గోషమూ, ఆశేదనా, ఒద్దు బాబూ—ఒద్దు—ఇల్లా బతికిబాగుంటే చాలు!—”

వింటోంది నేను చెప్పినదంతా. కింది పెదవి విరిచి మాట్లాడ బోయింది. మళ్ళీ నేను చెప్పసాగాను: “నీమీదనే కళ్ళన్నీ పెట్టుకొని నీకోసమే జీవించి వున్న తల్లిని విడిచి పారిపోతావా? మనం చేసే పనికి మన తల్లిదండ్రుల ప్రతిష్టలుపోయి—వాళ్ళెంత నొచ్చుకుంటారు! ఇక్కడలేని నూతనత్వం అక్కడేముంది? దూరపు కొండల నునుపు మరిచిపోయావా? ఎల్లా సంపాదిస్తాం? తీరా రంగంలా కాలుపెట్టాక, అనుభవానికొచ్చి, అప్పుడు తెలిసొస్తే షాత్రం ఏం లాభం? ఇది తీరని కళంకమై—మనుషుల్లో ఎవరూ త్రిమించలేనినేర మాతుంది—ఎందుకు ఈలేనిపోని తద్దినాన్ని మెడకు తగిలించుకోవటం!”

ఇంకా నాకు తెలిసినవన్నీ చెప్పా. ఏదో ఆలోచిస్తూ అంది: “అందరికూ తెలిసిపోలేదా మన రహస్యం?”

“ఎంకేకు తెలీదు? రంకూ బొంకూ దాగుతుందా? నిజంగా తెలిసినవాళ్ళూ, చూచాడుగా తెలిసినవాళ్ళూ, అసలు తెలీనివాళ్ళూ

—వీళ్ళందరి కోరచూపులూ చూడటంలా? వాళ్ళదృష్టి తీక్షణతతో వీదో వెళ్ళవ భయం రోజు రోజుకూ అధికమాతోంది...” నిజంగా కొంతమందికి తెలియకపోయినా—వాళ్ళక్కూడా తెలిసిపోయిందనే నా అనుమానం; ఇది Guilty concience పొందే పరిణామాల్లో ఒకటని ఇప్పుడు తెలుస్తోంది.

“అందుకే రాజా! ఎందుకీ ముసుగులో గుద్దులాట? లోకాని కన్న కళ్ళను మూసేయ్యగలమా? ఈ అజ్ఞాత వాసాన్ని వొదిలించు కొని పారిపోతే...”

“ఇప్పుడు నిజమైందీ, ఇంతకన్న కూరమైందీ అజ్ఞాత వాసం తయారౌతుంది. వీదో అజ్ఞానంలో పారిపోంగానే సరా?”

కంతస్వరాన్ని ఎక్కించి ఉపన్యాస ధోరణిలో మొదలుపెట్టింది: “చూడు! మనను చూసి నలుగురూ నవ్వుటంలా? ఇల్లా భయపడి చాటుగా మాటుగా ఒత్తుకు తిరిగేందుకు నీకు సిగ్గులేదా? మనకు పెట్టనివాళ్ళూ, మనతో సంబంధం లేనివాళ్ళకూ కూడా మన గొడవే పట్టిందా? ఎవరిదార్ను వాళ్ళుపోకూడదా? వీళ్ళందరూ పుణ్యాత్ములూ మనిద్దరమే వాపాత్ముల మైనట్టూ—వేలుపెట్టి మనను చూపి వెక్కిరించి, వేళాకోళంచేసే యీ పెద్దమనుషులందరూ వాళ్ళ ఆంతరంగిక జీవితాల్ని కూడా తరిచి చూస్తే ఇల్లాటి తప్పులు బైటపడవా? నాకు తలకొట్టేసి నట్టుంది రాజా! మనం వాళ్ళకు ఏం హాని చేశాం—మనను తూలనాడి మనకు బాధ కల్పించేందుకు—?” చెప్పలేక రెండు కళ్ళనూ నీళ్ళతో నింపింది.

నాకు ధైర్యం చెప్పే కనకం—నేను ఏడుస్తూంటే ‘సిగ్గులేదా?’ అని అడిగిన కనకం—జీవితంలో మొట్టమొదటిసారి నా కళ్ళ ఎదుట కంట తడిపెట్టడం—నాకు ఆశ్చర్యమే అయింది! ముత్యాల్లా మెగుస్తూన్న ఆమె కన్నీటి కణాల్ని ఒత్తుతూ అన్నా: “వేటగాడికి ఏ హానిచేసింది—ఆ తడి! అవసరమైందీ, అనవసరమైందీ అనే విచక్షణ లేని ప్రపంచం! గొప్ప ఇళ్ళల్లో చాటుగా, మాటుగా జరిగే పవిత్ర

వ్యభిచారాల్ని తెలుసుకోలేక, ఒకవేళ తెలుసుకున్నామనవికాదన్నట్లు వాళ్ళను అనలేక — నోళ్ళకు తాళాలు బిగుంచుకు కూర్చునే — గుడ్డి లోకం! మే త్తని వాళ్ళను మాత్రమే మొత్తాలని కత్తికట్టుకు బైలుదేరే ప్రపంచం! వొదిలించుకుందామన్నా వదలక వెంటపడే లోకం! ఇతరకు అపకారం చెయ్యటమే పనిగాచూసుకుంటారు! పోనీ — కనకం! అన్నీ మరిచిపో — ఎంత ఆనందమయమని భ్రమపడ్డామో — అంతా విషాదమయమైపోయింది! ఇల్లా భయపెడితే చివరకు మనం మొండి ధైర్యానికి గురై వాళ్ళ కళ్ళ ఎదుటనే ఎదురు తిరుగుతే — నివ్వెరపోయి తెల్ల మొగాలు వెయ్యరూ — వీళ్ళందరూ! వాళ్ళకోసం మనం దేని! దుఃఖించటం!” ఎక్కణ్ణుంచి వొచ్చెయ్యో ఆ బుల్లి నోట్లోంచి — ఇన్ని మాటలు! ఏదైనా సమయం వస్తేనే కాని బైట పడదు కాబోలు!

ఆమె కళ్ళు పెద్దవిచేసి అకాశంలోకి కూన్య దృక్కుల్ని ప్రసరింప జేస్తోంది.

“కొన్నాళ్ళపాటు యీ దొంగతనాన్ని మానేద్దామా?”

“నీ ఇష్టం —”

“ప్రయత్నిద్దాం; ఈ గోలా, వీళ్ళ వెటకారాలూ తగ్గేదాకా ఆగుదాం — కొన్నాళ్ళపాటన్నా వాళ్ళు మరిచిపోనీ —” మొత్తానికి జీవితంలో బతికి వుండగా మాత్రం వీళ్ళందరూ మరిచిపోతారనే ఉద్దేశం నాకు అప్పటికీ, ఇప్పటికీ ఎప్పటికీకూడా — లేదు! మెల్లిగా ‘నరే’ నన్నట్లు తల వూపింది.

ఈ విషాద సంఘటన్ను ఆలోచిస్తూ కొంపజేరా. ఎవరికళ్ళా పడకుండా నంటింట్లో మడిలో మూతపెట్టిన పాలను దొంగతనంగా తాగి చల్లగా జాగ్రత్తనే పిల్లిలాగు చప్పుడు కాకుండా అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ మంచంమీద వాలటమూ, గడియారం ఏడు గంటలు కొట్టటమూ ఒక్కసారి జరిగాయి. ఇప్పటికీ అమ్మ, నాన్నా లేచి ఏదో మాట్లాడుకుంటున్నారు.

“రాత్రిళ్ళు టలాయించేస్తున్నాడు—” అమ్మ అంటోంది—
నేను అక్కడ లేననుకుంది కాబోలు!

“ఇవ్వారే కూడానా?”

“ఇక ముందుకూడా అంతేనేమో?”

“వెధవను ఎదుటపెట్టి అడుగుదామనుకుంటా—కాని ఏడ్చిపోతా
దని ఊహిస్తున్నా—”

“అడగొద్దు—వాడి చదువు వెనకపట్టింది. రాత్రిళ్ళు తిరిగి, తిరిగి
నిద్రకు మార్మై ఎర్రబారిపోయిన వాడి కళ్ళు చూడండి. తిండి
సరిగ్గా తినడు; స్కూలుకు సరిగ్గా వెళ్తున్నాడో లేదో కూడా అను
మానంగా వుంది. పిచ్చివాడులాగు కాలుకాలిన పిల్లిలాగు తిరుగు
లాడుతున్నాడు. వాడి కాలకృత్యాల్లో శ్రద్ధ క్షీణించింది. రోజు
రోజుకూ చిక్కిపోతున్నాడు. వాణ్ని అడుగుదామంటే ప్రాణం
ఒప్పుకుండా వుంది; ఎక్కడైనా మంచి సంబంధం చూసి త్వరలో
పెళ్ళిచేసేయ్యండి—”

“నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నా—” మరి మాటలు లేవు.

దుప్పటి ముసుగులో ముడుచుకు పడుకొని దీరాలోచనలో పడ్డా.
ఇంతమంది దృష్టికి కంటకంగా కన్పించేందుకు నా నేరం అంత
గొప్పదా? నా మాతృమూర్తి హృదయాన్ని కూడా గాయపరి
చానా? నా వాళ్ళకూడా తెలిసిపోయిందా? నన్నెప్పుడూ
కొట్టని, తిట్టని ఆత్మబంధువులకే బాధ కలిగిస్తున్నానా? నా కామ
వ్యామోహంలో కన్ను గానక నిర్లక్ష్యంగా నా జీవితాన్ని నేనే
పాడుచేసుకుంటున్నానా? నాకు తెలియకుండానే నాలో ఇన్ని
మార్పులా? ఇంత త్వరగా నాకు పెళ్లా? దాంట్లో వుండే కష్ట
సుఖాలు తెలీవు కాని, ఈ కొత్త వాతావరణానికి వీదో చెప్పులేని
భయం పుట్టింది. నాచదువుకూడా పాడైపోయిందా? రేపట్నుంచీపట్ను
దలగా చదవాలి నన్ను అనుమానిస్తున్న వీళ్ళందరికీ గుణపాఠాన్ని బో
ధించాలి. అమ్మను తృప్తిపరచాలి; చివరికి ఈ నిశ్చయాని కొచ్చా.

7

త్రాగుదు బాగా అలవాటైనవాడు ఆ దుర్వ్యసనాన్ని వొడిలించు కునేందుకు ఎంత బాధ పడతాడో నాకు బాగా అర్థమైంది.

చదువుమీద ఎంత మనస్సు నిలుపుదామని విశ్వప్రయత్నం చేసినా—అది కనకంవైపు పరుగెత్తుకుండా వుండేదికాదు. మన మనోనిబ్బగమూ, పట్టుదలూ కలిసి విశ్వాసంగా పనిచేస్తే జీవితం ఇంత దుర్భరమనిపించదేమో! బిస్కెట్ ముక్కను చూస్తూ ఆశపడి తోకత్తి దాన్ని అందుకునేందుకు ప్రయత్నించే ముక్క అవస్థలాగైంది—నా పని. నా కళ్ళ ఎదుట నాకు వశమైన కనకం ఆశలు పెడు తూండటం—దాన్ని సరిగ్గా ఎదుర్కోలేనేమోననే అనుమానానికీతాని చ్చింది. ఈ దుర్బల హృదయంతో నేను లోకంలో—జీవితంలో, దేన్నీ సాధించలేనా?

పరీక్షలు దగ్గరికొస్తున్నై. ఎనిమిదో ఏటనుంచీ కష్టపడి చదివిన చదువంతా వ్యర్థమేనా? ఖాళీ బుర్రతో ధ్వజస్తంభంలాగు పరీక్షలకు కూర్చొని మాత్రం ఏం లాభం? శక ఇది 'విధివిలాసం' అని నాకు నేను తృప్తిపడనా? అంతా ఆ 'విధి'కే వొదులే మన మెందుకు? సముద్ర మధ్యంలో వున్న నావను గాలిమీదా విధిమీదా వొడిలి ఊరుకుంటారా? రానీపెట్టిన చావు ఎల్లాగూతప్పదని మందులూ మాకులూ నాడకుండానే ఊరుకుంటారా? అప్పుడేమైనాడు—ఆ విధి!

కష్టపడి పట్టుదలగా చదవటం మొదలు పెట్టా. సగం అర్థమయ్యా, సగం అర్థంకాక వ్యర్థమయ్యా, తెలిసిన చదువునే తెలియనట్లు 'ఫీ' లవు తూ ఎల్లాగో చదువు సాగించా. ఇంక కొద్దిదినాల్లోనే పరీక్షలున్నాయన్నసంగతి జ్ఞాపకమొచ్చి నన్ను కలవరపెట్ట సాగింది. పరీక్షలు—విద్యార్థి దశలో భయపెట్టే మహాభూతాలు! సప్త సముద్రాల్ని ఈ దిన కాళీ మజిలీల్లోని రాజాళికేం తెలుసు వీటి తడాఖా? నిజమైన

చదువూ, కష్టముకూడా నష్టమే మోసాని! గురిచెయ్యగల శక్తివుంది—
వీటిల్లో! ఇది తల్చుకొని—ఇదివరకు ఎన్నడూ వీటికి భయపడని
నేను—ఇప్పుడు వెర్రిభయంతో కుంగిపోయా. ఈ సంవత్సరం తప్పి
పోతే నా జీవితమే నాశన మాతుందని వీళ్ళందరూ తలుస్తారని నాకు
తెలుసు ; కాని ఇది నా దృష్టిలో ఆనింది కాదు.

తెల్లారితే పరీక్షలు ! కనకంకూడా నాలాగే బాధపడుతోందా?
ఈ పరీక్షల్లో నే నామెకు ఏ సహాయమూ చెయ్యలేనా? ఎవరి
గోల వారిదేనా? మరి కొన్నాళ్ళపాటు ఈ పరీక్షలు ఆగుతే ఎంత
బాగుండనో ననిపించింది? ఈ కాలమూ, ఈ నూర్యడూ మన
కోసమే అయినా—మన కోసం ఆగుతారా? కృష్ణభగవానుడంతటి
వాడికి చాతకాక కాన్సేపు చక్రాన్ని అడ్డం పెట్టుకున్నాడు. ఇప్పుడు
ఆ శక్తి నశించింది; ఏ చక్రాల్ని ఎవరు అడ్డం పెట్టుకోగలరు?

చదివీ చదివీ విసుగు పుట్టింది. ఈ చదివింది పరీక్షలకు చాల్చుని
పించింది; అన్నీ తెలిసినట్టుగానే ఉంది. కర్కశ హృదయాల్లో కఠి
నంగా పేపర్లీచ్చే మహానుభావులూ—‘వీడికింత తెలివి వుందా? కాపీ
కొట్టాడా?’ అనే అనుమానంలోపడి—ఇంట్లో భార్యపెట్టిన చివాట్ల
ఫలితాన్ని పేపర్లమీద చూపుతూ—తమ పీనాశత్వాన్ని ప్రశ్నేకంగా
ఇక్కడ ప్రయోగించి, కొసరి కొసరి మార్కుల్ని పంచే మహానుభా
వులూ జ్ఞాపకానికొచ్చారు. ఏమైనా నేను ప్యాంప్లగలనని నాకు
వీవో చెప్తున్నాడు. చదువుకు స్వస్తి చెప్పా.

పేపర్లు ఎక్కడైనా ఔట్ అయితే అదృష్టవంతులమని ఊరంతా
బీరుపోకుండా గస్తీ తిరిగే విద్యార్థులూ, ఔట్ అయిన రకరకాల
పేపర్లనూ పోల్చుకోతేక (ఆసలు వస్తువు తెలియంది, ఇమిటేషన్
వస్తువు ఎల్లా తెలుస్తుంది?) భ్రమించి—పరీక్షార్థం జీవితంలో మొట్ట
మొదటిసారి పుస్తకాన్ని విప్పి, రాతంతా టీ తాగి జాగరంచేసి చెమ
టోడ్చి చదివి—పేపర్లవ్వంగానే తెల్లమొగాలు వేసి నిరాశచూపుల్ని
చూసి, హలువాసాల్ని లెక్కిస్తూ లొట్టలేస్తూ కూర్చునే విద్యార్థులు

రులూ జాపక మొస్తున్నారు.

కనకం—పాపం ఏం చేస్తోందో? తనలో కలిసి చదువుకునేందుకు రాతేదనీ, నాక్కావల్సిన ఆనందాన్ని పొందేసి ఆమెను అవతలికి పెట్టేశాననుకొందా? నా స్వార్థంలో ఆమెను బాధిస్తున్నానా? ఆమె నొక్కసారి చూసి రావాలనిపించింది.

రాత్రి పదిగంటల సమయాన వాళ్ళింటికి వెళ్ళటం (దొంగతనంగా కాదు—దొరతనంగా!) అదే మొదటిసారి. ఆమె తల్లి నొచ్చి తలుపు తీసి నన్ను గుర్తించింది—ఆ నిద్రమత్తులోనే!

“కనకం ఏం చేస్తోంది?”

“పైనవుంది—వెళ్ళు నాయనా!” పాపం! నేనంటే అనుమానం లేదు. నా బాహ్యరూపాన్ని పట్టి నన్ను నమ్మేసింది.

కనకాన్ని ఆశ్చర్యపెట్టాలని అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ చప్పుడు కాకుండా పైకి వెళ్ళా పుస్తకం ముందేసుకొని దానిమీద ముఖం పెట్టుకొని, తలను రెండు బాహువులమధ్యా యిరికించుకొని వుంది. మసిబారిన లాంతరు మాత్రం తనలోపమేమీ లేనట్టు వెలుగు తూనే వుంది. ఆమెను ఆశ్చర్యపెట్టాలనుకొన్న నేనే ఆశ్చర్యపోయి, “కనకం!” అన్నా.

దుఃఖతరంగాలు గంతులేనే గొంతుతో, “ఊ!” అంది. ముఖం ఎత్తకుండానే. మెల్లిగా ముఖమెత్తింది. చెమటలు కమ్మిన ఆమె ముఖంలో—స్వేదబిందువులకూ ఘేదబిందువులకూ బేధం తెలీటంలేదు. ఎందుకు ఏడుస్తోంది? నిశ్చతోనిండిన రెండు కళ్ళనుంచీ జారీపడిన కన్నటి జలం—పుస్తకంలోని అచ్చునే తుడిచేందుకు వ్యర్థప్రయత్నం చేసింది. చెల్లాచెదరుగా ఫాలభాగంమీద వాలిన ముంగురుల్ని పైకి పెట్టేశా. ఎంతగా దుఃఖిస్తోందో—ఆమె ముఖం నాడి వుంది! నా ఆలో ప్రాణ మనుకొన్న కనకం—ఇంత బాధపడుతోందా? ఇదంతా నా తప్పా? పమిటచెరగుతో ముఖమంతా గుడుచుకొంది.

“ఎన్నాళ్ళనుంచీదుఃఖిస్తున్నావ్—కర్కశల్లా ఎర్రనయ్యావ్!”

“లేదు... వేడిచేసి కళ్ళవెంట నీగొస్తున్నయ్... ఇదాంక తలంటి పోసుకుంటూంటే కుంకుడుకాయ పిప్పి కంట్లో పడ్డది... చదువుతూంటే... కంట్లో నలక పడ్డది.” ఇంకా లేవా కారణాలు? దుఃఖంలో సంతోషాన్ని రూపించేందుకు ఆమె బలవంతాన ప్రయత్నిస్తోందని తెలుసు : ఆమె కంఠస్వరంలోని విషాదం ఇందుకు సాక్ష్యం కూడా ఇస్తోంది. అందులో—నా స్థితిలో ఏడుస్తాన్న వాళ్ళని నేను అతి సులభంగా పట్టుకోగలను. మెల్లిగా ఫాలభాగాన్ని తాకుతూ, “పరీక్ష పోతుందనా?” అన్నా.

గొంతు సవిరించుకొని, “ఛా—వెధవ పరీక్ష” అని. క్షణంలో mood మార్చుకొని తిరిగి అంది : “అనుకుంటున్నాను—ఇప్పుడు నువ్వొస్తావని—”

“కలకన్నావా?”

“ఏమో—అల్లా అనుకున్నాను” ఆమె దుఃఖానికి కారణం తెలుసుకు తీరాలనే పట్టుదల అధికమైంది.

“నాకు చెప్పవూ? ఎందుకు—పరీక్ష పోతుందనే కదూ—ఇల్లా దుఃఖించటం?”

“ఇకేమన్నా ప్రాణగండమా? పోతే పోతుంది వెధవ పరీక్ష!” ఎంత సులభంగా అనేసింది! ప్యాసవనే అధైర్యంలో, నిరాశతో పరీక్షంటే ఎందుకూ పనికిరాని దానికింద జనుపడి—విర కిక్కిరించిందా?

“పోనీ నిజం చెప్పు—అదీ కొంత వుంది కదూ?”

మెల్లిగా తల వూపింది. ‘కొద్దిగా వుంది’ అన్నట్టు నూచించే దుకేమో! పిచ్చిపిల్లలాగు ఎల్లా తయారైందీ! ఆమెలోని ఉత్సాహాన్నంతటినీ చంపేశయ్యా—ఈ వెధవ పరీక్షలు? నేనే అనుకుంటే నాకన్న అధిపతిగా తయారైంది! నాకు నేనే మనశ్శాంతిలేక అసహాయ స్థితిలో ఉన్నా—ఆమెను ఓదార్చుదామనే ప్రయత్నంలో వున్నా. పరీక్ష ప్యాసయ్యే నూక్కుమార్గాలు కుప్పలు కుప్పలుగా నా కళ్ళముందు దొర్లాయి.

“కనకం ఒక్కపని చేస్తావా?”

“ఏమిటి?” లోతుగా నా కళ్ళల్లోకి చూస్తూ అడిగింది.

“శేషరు రాసి నా నెంబరు వెయ్యి. నేను నీ నెంబరు చేస్తా—”

నాలో నిజానికి నాకే నమ్మకం లేదు. అయినా ఆమెకు అండగా నిలబడాలనే ఉద్దేశం బాగా పనిచేస్తోంది.

భేదం పోయి ఆమె ముఖంలో ఒక్కసారి మోదం ఉట్టిపడ్డది.

“రాజా! ఎంత మాటన్నావ్! అనుకున్నాను—నాకోసం జాలి పడే వాళ్ళెవరూ లేరని! కాని నీ నోటినుంచి వెలువడ్డ—అమాట—మాట చాలు...!” మాటల్లోనే తృప్తి?

“చేస్తావా మరి!” నాకు అధికారం లేనిదాన్ని త్యాగం చేస్తున్నాననీ తెలుసు.

“అల్లాటి పనా? ఛస్తే చెయ్యను—పోతే పోతుంది పరీక్ష. అడదాన్ని ప్యాసై మాత్రం ఏం చేస్తాను? నా కెల్లాగూ నిగుపయోగమేగా! నవ్వు ప్యాసవుతే నీ భావికీవిత సౌఖ్యానికి సోపాన మాతుంది—”

“కాదు—తప్పకుండా చెయ్యాలి—” ఆమె ఒద్దన్నదనే ధైర్యమో, ఆమెను ఎల్లాగైనా తృప్తిపరచాలనే ధృఢ నిశ్చయమో నాలో పనిచేసి వుంటే.

“నీ కేసున్నా నుతిపోతోందా రాజా? ఇంకా కాపీ అన్నా కొడతాకాని...”

“కాపీయా?” అన్నా నేను చెప్పిన ఉపాయంకన్న ఇది అపాయమైందన్నట్లు సూచిస్తు.

“బోను—కాపీకొట్టి పట్టుబడితే నే నొక్కతేనే డిబారవుతా; అది స్వయంకృతాపరాధమాతుంది. నవ్వు చెప్పినట్లు చేసి పట్టుబడితే, ఇద్దరూ డిబారవుతాం. నాకోసం నుకేమీ త్యాగం చెయ్యదు. ఒక స్త్రీకోసం ఏ తృణాన్నయినా సరే త్యాగం చేశావంటే లోకం ఎప్పుడూ నార్పించదు. నాకోసం నీ విజ్ఞానాన్నీ, నీ

గౌరవాన్నీ కూడా పాడుచేసుకుంటావా—ఒద్దు—రాజా—ఏమీ
వొద్దు—”

ఆమెకు కష్టమైన చదువులన్నీ నా బుర్రలో తిరిగాయ్.

“నీ కసలు హీసరీ రాదు—”

“ఆ రాకేం? చెప్తా విను? జనన మరణ రిజిస్ట్రలాగు తారీ
కులు గుర్తుంచుకోవాలి. ‘1830 లో ఏమైందీ?’ ‘రాజుగారు
పుట్టారు’ ‘1838 లో ఏమైందీ?’ ‘రాజుగారికి తొమ్మిదేళ్ళు
వొచ్చాయి’ ‘ఒకటవ ఛార్జెస్ రాజవంగానే ఏం చేశాడు?’
‘సింహాసనంమీద కూర్చున్నాడు—’” పెద్దపెట్టున నవ్వింది; ఈ
హాస్యానికి నాకూడా నవ్వొచ్చింది.

“పరీక్ష కసలు కూర్చోవా?”

“కూర్చుంటా, కాని ప్యాసవుతాననే ధైర్యం లేదు.” ఆమె
అధైర్యపు మాటలకు, నన్నుకూడా అధైర్యం కమ్ముకుంటోంది.

ఆమె ముఖంలోకి చూస్తూ కూర్చున్నా. ఈ వాతావరణంలో
ఎంత మార్పు వొచ్చిందో ననుకుంటున్నా.

“ఈ చీకట్లో ఎందుకొచ్చావ్?”

“నీ కోసమే—”

“నేను కావాలా?”

“కాదు—చూసేపోదామని వొచ్చా—”

“చూశావుగా... ఇంక వెళ్ళి చదువుకో—” ఆ మెరిసే కళ్ళ
నుంచి వెలువడే కాంతి ప్రవాహాలు నన్ను పోనిస్తయ్యా? ఒళ్లంతా
కళ్ళుచేసుకొని యీ విషాదమూర్తిని చూస్తున్న నాకు యీలోకాన్నే
విడిచినట్లుగా వుంది. పాలుపోక మానంతో ఆమె చెక్కిళ్ళమీద
కన్నీటి చారల్ని పరికిస్తున్నా.

“ఇక్కడ పడుకుంటావా?” ఇప్పుడు కొత్తగా ఆమె కావా
లనే కోర్కె లేకతుతోంది. అణిగి మణిగివున్న కామధూమాలు శరీ
రాన్ని కమ్ముకుంటున్నాయి. కోర్కె! పరిస్థితులూ, వాతావరణమూ

అనుకూలంగా ఉన్నప్పడల్లా రేకతుకొనుంది కాబోలు—‘కోర్కె!’

“మీ అమ్మ ఏమన్నా అనుకోదూ?”

“భయపడుతున్నావా? నీ ప్రాణానికి నా ప్రాణాన్ని అడ్డె య్యనూ—!” నేను మాట్లాడకుండా శూన్యదృక్కుల్లో చూస్తున్నాను. నా ఇంగితం గ్రహించినట్టు, “ఇప్పుడే వస్తా—” అంటూ కిందికి జారింది. మరుక్షణానికి జరుగబోయ్యేదాన్ని కూడా ఊహించలేని మానవ ఆశ క్షత వ్యక్తమౌతోంది. తలనువ్వి పొడ రద్దుకొని—పావు గంటకు తిరిగి వచ్చింది; నేను తనకు ఏం ప్రతిఫల మిస్తున్నానని— నాకోసం ఇంతగా పాకులాడటం? తల్లికి నీమి ఊడివచ్చిందో నాకతే తెలీదు. నాదగ్గరినా కూర్చొని అంది; “రాజా! ఈ ఇగవై రోజుల్లోనూ నే నెప్పుడన్నా జ్ఞాపక మొచ్చానా!”

అమెను తాకనివాళ్ళే ముప్పతిప్పలూ పడి మూడుచెరువుల నీళ్ళూ తాగుతున్నానని నాకు తెలుసు. ఇంక నా వేదనను ఎల్లా చెప్పేది? “నన్ను ఊహల్లో, పోహల్లో, బాగ్రదావస్థలో, సుషుప్తావస్థలో చంపుకుతిన్నావ్—” అన్నా, ‘నే చెప్పేదంతా ఈ ఒక్క వాక్యం లోనే యిమిడివుంది’ అన్నట్టు చూస్తూ.

“పోనీ రాజా—అన్నీ మరిచిపో—ఈ బాహ్యప్రపంచమే లేదనుకో—ఇది నూతన లోకమనుకో—” అంటూ నన్ను తన వెచ్చని కాగిలిలోకి లాక్కుంది. ఈ పట్టుదలా, మనోబలమూ మటు మాయమయ్యాయి. ఇవన్నీ తాత్కాలికంగా మరిచిపోయి ఈ నూతన వాతావరణంలో ఖక్యమైపోయా.

8

ప్రీక్ష తైపోయి ఎంతకూ తరగని ఎండాకాలపు శైలవలు ప్రారంభ మయ్యాయి. పంజరంలోంచి తప్పించుకొన్న చిలకలాగు స్వేచ్ఛ— అంతా స్వేచ్ఛే! ఉబుసుపోక—తివటమూ, తిరగటమూతప్ప వేరే

పనేమీ ఉండేదికాదు. పేపర్ల ఎల్లా రాశానో—ప్యాసవగలనో, లేనో కూడా నాకేమీ తెలియదు; ఒక్కొక్క సమయాని మానవుడు తనశక్తి తనుకూడా తెలుసుకోలేదు కాబోలు! ఎన్ని ఉద్దంకులు వచ్చినా—ఎంతమందిచేత తిట్టా, దీవనలూ తింటూన్నా, ఎన్ని కష్టాలకు గురవుతున్నా—నాకు కనకమూ, కనకానికీ నేనుగా కాలాన్ని చంపుకుంటూ జీవిత పథంలో తిప్పటదుగులు వేసుకుంటూనే వెళ్ళిపోతున్నాం.

వేచి కాచుకు కూర్చున్న పుణ్యకాలం సమీపించి పరీక్షాఫలితాలు రానే వచ్చాయ్. ఆ కొండ చీమల బారులో కంటికి పట్టవంత దృష్టితో నా నెంబరుకోసం వెలకాను; ఆ కంపోజిటర్ గాడు కఠిన మృదయంతో నా నెంబర్ను తోసి పారేశాడు: కనకంకూడా నన్నే అనుసరించింది. ఇది నాన్నకూ ఆమ్మకూ చాలా కష్టమనపించింది.

“ఇంకా సెకండులిస్ట్ వుందిగా—” అన్నాడు నాన్న—అప్పుడు కూడా పప్పులో కాళీస్తే ఆవారా, ఈవారా ఒక్కసా చీకట్లు పెట్టొచ్చన్నట్టు చూస్తూ.

నామూలాన మరి రెండు ప్రాణులు బాధపడుతున్నాయనే విచారానికీ, నా కళ్ళ ఎదుట చదివిన ఇంతమంది విద్యార్థులు ప్యాసై భుజాలెగరేస్తున్నారనే ఈర్ష్యకూ. నేను తప్పిపోయ్యానన్న పరాభవాన్నికీ—గుర్తే—దగులుగా రెండురోజుల పాటు—ఆగడినే లోకంగా చూసుకున్నాను. మూడోనాటికి పాతపడిపోయిన విచారాన్ని గూర్చి విచారించకుండా, నాకు నేనే ధైర్యం చెప్పుకుంటూ కనకం దగ్గరకు వెళ్ళాను.

“ఊళ్లోనే వున్నావా? అంది, తలవొంచుకునే, వూ... .

“పరీక్ష పోయిందిని దిగులా?”

“లే—దు” అన్నా అంతా కమ్మేద్దామని.

“నా మూలానే పోయింది—కదా?”

“ఎవరన్నాడు—ఆ మాట?”

“మీవాళ్ళనలా!”

ఒక విధమైనకోపంతో “నువ్వు విన్నావా?” అన్నా.

“లేదు—ఊహించా.”

“అగంతని ఆలోచనలూ, పరిమితిలేని ఊహలూ నీ బుర్రలో ఊన్నయ్యన్న మాట?”

“కోపం వచ్చిందా!” మానంతో కనుబొమల్ని చిట్టించి కూల బడా. కొంచెం తగుస్తాయేమో అంది: “నువ్వైనా ప్యాసపుతావను కొన్నా—రాజా! నువ్వు ప్యాసపుతేనే చాతనుకొన్నా. ఇద్దరినీ పోయింది. నాది పోయినందుకు నాకు విచారం లేదు. నీది కూడా పోయిందేమో అనీ, నీ భావిచీవితాభివృద్ధికి సహాయపడే నీ చదువుకు భంగం కలిగిందేమో అనీ విచారపడుతున్నా—”

నా అభివృద్ధి తన అభివృద్ధిగా తలుస్తోంది! నా ఆత్మబంధువులు చూపే ఆదరణను చూపుతోంది! నా కష్టాల్లో కావాలని కాలుపెడు తోందే! తన వ్యక్తిత్వానికన్న నా వ్యక్తిత్వానికే అధిక ఆధిక్యతను యిస్తోందే! చాలు—ఈ లోకంలో ఇల్లాటి హృదయం ఒక్కటే వుంటే చాలు—ఎన్ని కష్టా లొచ్చినా మరిచిపోవచ్చు; అది బాధే అయినా, ఆ బాధలో కూడా సౌఖ్యం వుంది; ప్రతిమానపుడూ కోరేది ఇదేనేమో? ఇదివరలో నేనుగ్రహించలేని ఒకానొకదివ్యత్వం కనకంలో నాకు కనిపించింది. నా హృదయపూర్వకంగా ఆమెను అభినందించు కొన్నా. ఆమెకూ నాకూ యీనాడు తెగని బంధమొకటి ఏర్పడ్డదని తలచా.

సెకండు లిస్ట్లో ప్యాసయినా; ఇది నాకు కొంతవరకూ ఉత్సాహాన్నిచ్చింది. కాని కనకానిది పోయింది. ఈ దిగులుతో ఆమె మనస్సు పాడౌతుందనుకొన్నా. ఆమెను కనీసం మాటల్తోనయినా ఓదార్చి కృతజ్ఞునివలసిన బాధ్యత వుందని బయలుదేరా. నేనెల్లా అనుకున్నానో అంతా తారుమార్చింది; నన్ను చూడంగానే ఎదురొచ్చి నవ్వుతూ అంది: “రాజా! ఇప్పుడు అనుకుంటున్నాను—ఎగ్జామి

నల్లకూడా మనుషులేననీ, వాళ్ళకూడా రీజనింగూ, న్యాయమూ ఉన్నాయని! నువ్వు ప్యాసయ్యావ్—చాలు—నా జీవితంలో ఇది చూడ గలుగుతేనే చాల్చునుకున్నా—” ఏమిటో ఈ అంతని అమాయకపు సంతోషం? నాకు మల్లు గుచ్చుకుంటే— తనకూడా బాధేనా? నా కష్టమూ, నుఖమూ, భేదమూ, మోదమూ—అన్నింటిల్లోనూ సగపాలును పోట్లాడి లాక్కుంటుందా? నా అంతరాత్మకు ఆత్మబంధువే సంచరిస్తున్న—కనకం—నాకు ప్రియబాంధవి అయింది!

“నువ్వు తప్పావు—కనకం—నాకు చాలా విచారంగా వుంది—” ఇలాటి సానుభూతి వాక్యాల్ని ఏకరువు పెట్టాను.

“నాకు తేని విచారం నీకు దేనికి? నేనేం ఉద్యోగాలు చెయ్య కక్కలేదు; ఊళ్ళేలక్కలేదు. స్త్రీకి విద్య ఎంత అవసరమో—అంతా నాలో వుందనే నా నమ్మకం. ముందుముందు అభివృద్ధిలోకి రావలసిన బాడివి—నాగూర్చిన విచారంతో బాధపడబోకు. ఒక స్త్రీ పురుషుడి జీవితాన్ని పాడుచేసిందనే లోకుల అభిప్రాయానికి తావు ఇవ్వద్దు. గుడ్డివాడికి పగలైనా వొకటే—రాత్రైనా వొకటే—అంతే! నేను ప్యాసైనా వొకటే—తప్పినా వొకటే!”

9

కాశీజీలు తెరిచే రోజులు సమీపిస్తుండగానే, నాన్నా అమ్మా కలిసి నన్ను బి. ఏ. డాక్టా చదివించాలనే నిశ్చయాని కొచ్చారు. కాని నాకు ఇప్పటికి వున్న విజ్ఞానం చాల్చినీ, మరి ముందు చదువు వృధాయేమోననే ఉద్దేశం కలిగింది. కాశీజీ కుర్రవాళ్ళు కులాసాగా అయోమయపు ఆనందంతో జీవితాల్ని గడుపుతారని విన్నా. కాని, నాకు ఉన్న ఆనందమే చాల్చినీ—దురాశ ఎందుకనీ ఆలోచించా.

“రాజు—బి. ఏ. ప్యాసై పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తుంటే చూడాలని వుంది—” అమ్మ నాన్నతో అన్నమాటలు ఇంకా నా చెవుల్లో

ప్రతిధ్వనిస్తూనే ఉన్నాయ్. వీళ్ళందరూ నా ఆభివృద్ధిని కోరే నన్ను పై చెదవుకు సంపాదించుకుంటున్నారా? ఈ సమయంలో నా మాతృ దేవతను సంతోష పెట్టకలసిన బాధ్యత నాది కాదా? కాని, నా ఆశయాల్ని, నా ఆనందాన్నీ వీళ్ళకోసం బలిపెట్టనా? నా జీవితానికి నేను బాధ్యుణ్ణి కాకపోతే—వీళ్ళందరూ బాధ్యులారా? ఏమీ తోచక కనకాన్ని సలహా అడిగా.

“వెళ్ళు రాజా—నువ్వు బి. ఎ. ప్యాసవ్వాలనీ, నిన్ను చూసి అందరూ మెచ్చుకోవాలనీ నాక్కూడా వుండి—” అంది.

చిన్నతనంనుంచీ—పుట్టి బుద్ధిగినప్పటినుంచీ నేను ఎరిగిన, పెరిగిన—యీ వాతా వరణాన్ని వొదిలి, ఆ నూతన వాతావరణంలోకి వెళ్ళనా? పాత స్నేహితుల్ని ఇంకా పాత చేసుకొని, కొత్త మిత్రుల కోసం దేకులాడనా? ప్రశాంతమైన సముద్ర మధ్యంలో ఆణిముత్యాల స్నేహాన్ని అనాదరించి, ముందేమో పోసుకుందామని వడివడిగా పరుగెత్తుకొచ్చి—ఒడ్డునవున్న గండ్ల ఇసుకను చూసి పశ్చాత్తాపంతో వచ్చిన తోవనే తొక్కి సముద్రపు టలల సామెతే అపుతుందా—నా భావిజీవితం? అమ్మనూ, నాన్ననూ, కనకాన్నీ వొదిలివెళ్ళి అక్కడ మనశ్శాంతిని సంపాదించుకోగలనా? ఏమేమిటో అంతులేని తీరని సమస్యలు ఒకదాని తరువాత ఒకటిగా నాలో జేరుతున్నై.

“కనకం! నువ్వుకూడా ప్యాసైనట్లయితే నాతో వచ్చేదానివి కదా!” అన్నా—ఏమన్నా లేకున్నా కనకం ఒక్కతే ఉంటే జీవితమే సక్రమంగా సాగిపోతుందన్నట్టు.

నవ్వి, “తప్పతే రాకూడదా?” అంది. మరిచిపోయా: ఈ యూనివర్సిటీలో స్ట్రీటు స్కూలు ఫ్రెండ్ తప్పినా ఇంటర్ లో జేరొచ్చినే గూలాకటి ఏడ్సింది! ఇవ్వి సరిగ్గా జ్ఞాపక ముండవు!

“మరి రాకూడదా?” అన్నా ఆశతో చూస్తూ.

“నేనా? ఇంక చదవను—నాకు ఇష్టంలేదు—” “నాకూ ఇష్టంలేదు—” అన్నా ‘ఇష్టం’ అనేది ప్రతిజీవికీ వుండే common అధికారం.

రమే అన్నట్లు చూస్తూ.

“నాతో నేనా నీకు లోకం? పిచ్చివాడిలా మాట్లాడుతున్నావ్—
రాజా! పోనీ నేను బతిమాలుకుంటాను : నామాట వింటావా?...
అయితే విను : వెళ్ళి చదువు. మూడు నెలలు తిరక్క ముందే శైలి
వలు, పండగలూ, గిండగలూ...అన్నీ శైలివలే! ఇక్కడికి వొస్తాండు
కానివి. ఆ కాలేజీ ముచ్చట్లన్నీ నాకు చెప్తాండు కానివి...నీకేం
తక్కువైంది—చెప్పు—వెళ్ళరా—” చివరికి వొప్పుకున్నా.

అనాడు వెళ్ళిపోయేలోకం. ఇంతవరకూ, నాకూ, ఒకళ్ళనొకళ్లం
వొదిలి వుండని అమ్మకూ, విచారంగానే వుంది. అమ్మ ఒక విధమైన
సంతోషంతోనే దుఃఖాన్ని అనుభవిస్తూ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టింది. కళ్ళు
రెండూ నీళ్ళతో నింపి నిలబడ్డ కనికాన్ని విడిచినెళ్ళబుద్ధిపుట్టలా.
అమెను చూసి నా కళ్ళుకూడా తడి అయినాయి.

తన నీళ్ళు తుడుచుకొని, నా భుజంమీద తట్టుతూ అంది : “వెళ్ళ
రాజా! ఈ పాత స్నేహితురాల్ని మరిచిపోతావా? కొత్తమిత్రుల
గొడవలో నన్ను అడుగున పడేస్తావా? దూరానవున్నా మన స్నేహా
న్ని తెంపవోక—ఉత్తరాలు రాస్తూంటావ్ కదూ? విచారం దేనికి?
కొన్నాళ్ళపాటు ఇద్దరమూ దూర దూరంగా వుంటేనే కాని బాగు
పడంలే! అప్పుడు కాని మనలో ఒకళ్ళ కొకళ్ళకు నూతనత్వం కన్పించ
దు—వెళ్ళరా—నీ ఆభివృద్ధికొసం దేవుణ్ణి ప్రార్థిస్తాను—నీరాక
కోసం ఎదురు తెన్నులు చూస్తూంటాను...పోయిరా—” ఓదార్పు
మాటల్లో సాగనంపింది.

పెద్ద కాలేజీ కాంపౌండ్—, తిండోపతడిదాలుగా వెళ్ళే విద్యార్థ
ులూ, పెద్ద సినిమాహాల్సు, పెద్దపెద్ద పట్టణపువీధులూ నా కళ్ళకు
కన్పించాయి. అక్కడేదో ఆనందం వుందని ఎవరో చెప్తూనే
వున్నారు, కాని, ‘అంతకన్నా అధికమైనదాన్ని ఇక్కడ పోగొట్టు
కుంటున్నావ్’ అని నా అంతరాత్మ చెప్తోంది; ఎల్లాగో వీడలేక వీడ
లేక దారిపట్టా. చచ్చేవాళ్ళు చావలేక, చావలేక మంచం చుట్టూ

జేరిన తమ ఆత్మ బంధువుల్ని వాళ్ళ విచారవదనాల్నిచూసి, ఏడలేక
ఏడలేక—ఇల్లాగే మృత్యు ముఖంలోకి ఎగబాకుతారు కాబోలు!

10

కొలెజీ జీవితం నా జీవిత నాటకంలోని ద్వితీయాంశానికి ప్రస్తావన అయింది. ఆ చదువువల్ల నేను బాగుపడ్డా, చెడిపోయా—కష్టాల్ని, దుఃఖాల్ని కొంతవఱకు మరిచిపోగలిగి, ముందున్న అగాధ జీవిత పరిమితిలోని కొంతకాలాన్ని వెళ్ళబుచ్చేస్తాననిగా ఉపయోగపడ్డది. ఈ కొత్తవాతావరణానికి అలవాటు పడటాన్ని నేర్చుకొన్నా. కనికం. జ్ఞాపకమొస్తూనే వుండేది. పూర్వం ఆమెతో గడిపిన ఆ మధురతను క్షణాలూ, నేను వస్తూన్నప్పుడు ఆమె ఖిన్న వదనంతో నా ఎదుట నిలబడ్డ విషాదమూర్తి—నాకు స్మృతికి వచ్చి—ఈ జీవితమే వెగటనిపించేది! గడిచిన కాలాన్ని మరిచిపోవాలని శతవిధాల వ్యర్థ ప్రయత్నం చేసేవాణ్ని. ఇది సులభంగా సాధించగలుగుతే మానవ జీవితం ఇంతకష్టభూయిష్టంగా ఉండదేమో! ఒక కొత్త పాఠాన్ని నేర్చుకొన్నా: ఈ లోకంలో ఎంత సౌఖ్యం వుందో, అంత కష్టమూ వుంది! అన్నీ వెన్నెల రాత్రులూ కావు; అన్నీ చీకటి రాత్రులూ కావు! కనకానికి నాకూ మధ్య కొన్నివందల మైళ్ళు అడ్డున్నా లేఖల్లోనే ఒకళ్ళతోఒకళ్ళం మాట్లాడుకునే వాళ్ళం. ఆ మాటలు మరింత కలవరపరిచేవి. స్నేహితుల్తోనూ, వినోద ప్రదర్శనాల్తోనూ కాలాన్ని గడిపి, మనశ్శాంతి కోసం ప్రయత్నించేవాణ్ని. ఇదంతా, కలిసి నాకు ఒక నిశ్చయానికి తావిచ్చింది; జీవితంలో ఇక ముందెప్పుడూ ఏ స్త్రీతోనూ సంబంధం పెట్టుకొని, మధన పడకూడదని.

మన అనుభవమంతా మనకు సహాయ పడుతూ, దాన్ని క్రమమైన పద్ధతిలో ఉపయోగించుకునే శక్తి మనలో వుంటే—జీవితంలో వెనక్కుతిరిగి చూసుకుంటూ, రెండోసారి అల్లాటివిచేయ్యకుండా వుండ

గలుగుతే—జీవితం ఇంత బాధగా వుండదేమో? ఏమైనా 'అనుభవం' అన్నది కొంత విజ్ఞానాన్నీ కొత్త పాఠాన్నీ నేర్పుతుంది. నాలాగే మృదయపూర్వకంగా ప్రేమించిన ప్రియురాలిని వదిలి రాలేదా— ఈ విద్యార్థుల్లో కొందరన్నా? వాళ్ళు మానవులు కారా? ఇంకొకరి జీవితానికి నాది పోల్చిచూసుకొని—మనకు తోడుగా మరికొందరున్నారని తెలుసుకొని—ఒకవిధాన ఊరటను సంపాదించాను.

కాలేజీకి దసరా శెలవలిచ్చేందుకు ఇంకొకవార ముందనగా నాకో టెలిగ్రాం వచ్చింది. అమ్మ టైఫాయిడ్ జ్వరంతో మంచం పట్టి నట్టూ, నన్ను వెంటనే బైలుదేరి రమ్మనీ దాంట్లో వుంది. ఈ మాటలకు ఎక్కడ విలువవున్నా లేకున్నా—టెలిగ్రామలో వాటికున్న విలువ మరేస్థానంలోనూ ఉండదు! ఒకవిధమైన భయంతోనే ఇంటి కొచ్చా. ఆత్మతతో నాన్నను చూశా; ఆయనముఖంలో విచారంతోక పోలేదు. అమ్మను చూశాక కొంతఆత్మత తగ్గింది. దీనస్థితిలో వున్నా ఆమె నన్ను కావలించుకు వీడ్చింది. వారంరోజుల్నుంచీ జ్వరంవొస్తూ న్నట్టూ, ఇప్పుడు జ్వరతీవ్రత తగ్గినట్టూ విన్నా. ఏమైనా ఆమె పూర్తిగా ఆరోగ్యవంతురాలై తే కాని, మళ్ళీ కాలేజీకి వెళ్ళదల్చుకోలేదు.

ఆ సాయంత్రం పాత స్నేహితురాలింటికి వెళ్ళా. ఆమె తల్లి నన్ను చూసి, “ఎప్పుడొచ్చావ్—నాయనా?” అంది. ఆ మధ్యాహ్నమే వొచ్చానని చెప్పా. నన్ను కూర్చోబెట్టి ఆమె ఇంటివిషయాల్ని ప్రసంగించ నారంభించింది. ఈ మూడునెలలకే నేను కామార దశనుంచి, యవ్వన దశలోకి వచ్చేసి, మంచి లోక జ్ఞానాన్ని సంపాదించానని ఆమె అనుకొని వుంటుంది.

“కనకానికి పెళ్ళిచెయ్యాలనుకుంటున్నా—బాబూ!” అంది. నెత్తిన పిడుగుపడ్డట్టయింది; గుండె ఆగినట్టయింది. నాదనుకుంటూన్న కనకం పరాయి సోత్తయిపోతుందా? ఆమెకోభర్తా? వాడికో అధికారమా? మనస్సులో పరుగుడుతూన్న వివిధ భావాల్ని దాచేసి, “ఎప్పుడు?” అన్నా మామూలు ధోరణిలో.

“రేపు—వైకాఖంలా—”

వీలైనన్ని వివరాలు లాగుదామని, “ఎవరి కిస్తారు!” అన్నా.

“పరాయివాళ్ళ కాళ్ళపట్టుకుంటే ఏం లాభం—నాయనా? చిన్నతనంనుంచీ అల్లారు ముద్దుగా పెరిగింది. విధివశాన విధవరాల్లైంది ఇప్పుడు విధవా వివాహాలు కాస్త్రసమ్మతమేనని ఒప్పుకుంటున్నారటగా! దాని జీవితాన్ని పాడుచెయ్యాలని నాకు లేదు. దానికి ‘నా’ అనే తుదిదాన్ని నేనేగా! నా నాల్గో తమ్ముడున్నాడు. వాడూ మొదటి భార్యను మొన్నీమధ్యనే పోగొట్టుకొన్నాడు. వాణొక ఇంటివాణ్ణి చేసినట్టా అవుతుంది. నా ఆభిలాష, దాని సరదాలూ కూడా తీరుతయ్...”

రెండో పెళ్లనేప్పటికీ నాకుఅనుమానంవేసింది. ఈమె వయస్సును పట్టి, ఈమె తమ్ముడి వయస్సును ఊహించుకుంటూ, “అయినకు ఎన్నేళ్ళుంటాయ్!” అన్నా.

“ఎబ్బే! ఎన్నోనా!” అని, లోలోపల గుణించుకొని అంది: “ముప్పైనాలుగూ, ముప్పైఐదూ...అంతే! కరణీకం వుంది; కొంజెం సంపాదించాడు. మంచి పలుకుబడి వుంది; సంస్కారాభిలాషి...” ఇంకమేమిటో నేను ఎరగని ఆ మహాశయిడి నుగుణ పంపరను ఏకరువు పెట్టింది. వినీ వినీ నాకు విసుగు పుడుతూన్నా ఈ చెవుల్ని మాత్రమే ఆమె మాటలకు వొప్పగించి, ఊహాప్రపంచంలో కనకం వివాహ మహోత్సవాన్ని గూర్చి వితర్కించుకొంటున్నా. ఉపోద్ఘాతమంతా అయ్యాక, “నీ ఉద్దేశం?” అంది.

“మంచిదే!” అన్నా ఆమెను ఆ ప్రస్తుత సందర్భంలోనన్నా పైకి తృప్తిపరుద్దామని. నా ఉద్దేశం తన ఉద్దేశంతో ఏకమైనట్టు తెలుసుకొని, చిరునవ్వు నవ్వింది.

“కనకం—ఏదీ?” “పైన వుంది—వెళ్ళు—”

మెల్లిగా లేచి వెళ్ళి బరువైన హృదయంతో మేడ మెట్లెక్కుతున్నా. ఒక నల్లటివాడు—బలిష్ఠంగా, మిడిగుడ్డితో, బ్రష్టులాటి

మీసాలు వేసుకొని దిగి వొస్తున్నాడు; ఒకళ్ళ కొకళ్ళం ఎదురైనాం. నానైపు తీక్షణంగా చూస్తూ మోటుగా, “ఎవరికోసం?” అన్నాడు—ఆ యింట్లో అంతా వీడి సోమే అయినట్టు! వీడెవడు? రాక్షసుడా? మానవుడా? నాలాగే యీ స్థలాన్ని మరగలేదు కదా! కనకం చేతిని చవిచూచే ఘట్టాన్ని ఇంకా దాటాడా? లేదా?

“కనకంకోసం” అన్నా. “ఊ..” అని దీర్ఘం తీసిఉరిమిచూస్తూ దిగిపోయాడు. కనకం చేతుందిదండకు చివరి ముడివేసి పళ్ళతో దారాన్ని తెంపుతోంది. మాట్లాడకుండా ద్వారందగ్గర నిలబడి ఆమెలో మార్పుల్ని కన్నార్పకుండా చూస్తూన్నా.

రెండు నిమిషాలకు తలెత్తి చూసి, ఉలిక్కిపడి—ఆశ్చర్యంతో ఆమె అంది; “రాజూ! ఎప్పుడొచ్చావ్? వొస్తున్నట్టు ఉత్తరం కూడా లేదే! రా...ఇంకా అక్కడే నిలబడ్డావేం? ఎన్నాళ్ళైనా కొత్తేనా? ఆ కుర్చీలో కూర్చో...అబ్బ! ఎంత మారపోయావోయ్! ఆ చేతికి మణిబంధనా? బాదుగు ఎదిగావే? ఇంకెప్పు పుటికీ ఎదగవనుకొన్నా! చిక్కిపోయావ్...దిగులుపడి, నీర్బల పడక చిక్కిపోయావ్—కదూ! ఎన్ని ఘోషాన్ని నేర్చావోయ్! ఎల్లాగనా కాశీజీ స్టూడెంట్ వి కదూ! మూతిమీద రెక్కలు విరిగిన తుమ్మెదల్ని అటొకదాన్నీ, ఇటొకదాన్నీ అంటించినట్టు— ఫ్రెంచికట్టు పెట్టించావే...!” ఇంకేమేమిటో గుక్క తిరక్కుండా వాక్ ప్రవాహాన్ని వొడిరేపింది.

కనకంకూడా బాగా మారిపోయింది. ఆ కళ్ళల్లో కొంటేతనం గోచరమవటంలా. ముఖం ఆదో విధమైన దైన్యంతో వుంది. నాలాగు దిగులుపడి నలిగి పోయిందా?

“ఎందుకొచ్చినట్టు?” అంది—ఎందుకు వచ్చావో—అదంతా చెప్పా.

“మీ అమ్మగారికి ఎల్లా వుంది?”

“ఒక మాదిరిగా వుంది—” ఇద్దరూ కొన్ని నిమిషాలపాటు ఒకళ్ళనొకళ్ళం చూసుకున్నాం. ‘అల్లా అయిపోయ్యావేం?’ అని ఆ చావులే ఒకళ్ళ నొకళ్ళను ప్రశ్నించి వుంటాయి. సమాధానం లేక, రాక, ఆ కూశ్య దృక్పథాల్లోనో ఉక్కిరి బిక్కిరయ్యాం.

“నాకేం తెచ్చావు—పట్నంనుంచి?” అంది—అలనాడు శ్రీ కృష్ణుడు, పాతన్నేహితుడు కుచేలుణ్ణి అడిగినట్టు. నేనేదన్నా తెస్తానని ఆశపెట్టుకు కూర్చుందా? లేక నా చేతులో కాగితాల మడతల మధ్యవున్న పెట్టెను గుర్తించి అడిగిందా?

ఇచ్చా—విప్పిచూసి తనలో తను సంబరపడుతూ అంది: “మంచి టాయిలెట్ పెట్టు...ఎంతైంది...అబ్బ! నాకొసం పది రూపాయలెందుకు తగలేశావు!”

‘అబ్బాయి డబ్బుకు అవస్థపడతాడేమోనని ఇంటిదగ్గర్నుంచి వొచ్చే ఉల్ఫాడబ్బు ఇలాంటి వాటికే నా ఉపయోగపడదా?’ అనుకున్నా.

“ఈ కుంకం బరిజా—ముద్దొస్తోంది—”

“కేపు పెళ్ళిలో ఉపయోగపడుతుందిలే—” ‘అప్పుడే నీ ఐవిక కూడా పడ్డదా?’ అన్నట్టు చూస్తూ, ఆ టాయిలెట్ పెట్టెను అవతలికి తోసి, గట్టిగా ఊపిరిపీల్చి, “ఎవరు చెప్పారు?” అంది.

“ఎవరైతేనేంలే—” కనకం ఇంకొళ్ళదై పోతోందేమోననేభయమూ, ఆ కాబోయ్యే ‘మామగాడి’ మీద మండిపోయ్యే గుండా, జలసీ, విచారమూ అన్నీ ఆవరించాయి.

“నువ్వు నమ్మానా!” అంది నాకళ్ళల్లోకి చూస్తూ.

“అబద్ధమా?” “నువ్వు చెప్ప రాజా! చేసుకోమంటానా?”

అసమ్మతి అయినా, తలవూపా—ఎందుకో నాకే తెలీదు.

“ఎందుకు చేసుకోవాలో చెప్పు—?”

“ఎందుకేమిటి? లోకంలో అందరూ ఎందుకు చేసుకుంటున్నారు? కారణాలైతే నేను చెప్పలేను కాని...”

“నా కిష్టంలేదు—” “అదేం? ఒకసారి వింది కదాననా?”

“కాదు—” అని ఒక శక్తిని లోన ప్రవేశింప జేసుకున్నట్లు గట్టిగా గాలిని పీల్చి అందుకుంది:

“ఈ పెళ్ళిళ్ళు—స్వేచ్ఛనూ, స్వాతంత్ర్యాన్నీ అరికడతాయి. చేసుకున్నదాకా వుండే ఉబలాటం చేసుకున్నాక వుండదు. ఈ పురుషుడు నా భర్త: ఈ స్త్రీ నా భార్య—ఈ ‘నా’తో ఒకళ్లు ఒకళ్ళకు ఆయుధ మైపోతారు. ఇదేమన్నా వస్తువా? ప్యక్తా? భార్యను గద్దులో పెట్టతాళాలుపెసి, కదల్చీకుండా, మెదల్చీకుండా అచూచూ, అజ్ఞా, ఆచారమూ, ఆంక్ష..... ఇంకా ఎన్నింటికొ బద్ధురాలిచేసి కృత్రిత్యాన్నీ, మానవత్వాన్నీ కూడా చంపే భర్తలూ నాకు తెలుసు; ఆపకాయముక్క కాడీలో మగినట్లు—జీవితమే మగి మసయి పోతుంది. భార్యలంటే కామ తృప్తిని తీర్చే రబ్బరుబొమ్మలకింద జమ కడతారు. వివాహం ఆడి లేని ఖైదును కొని తెచ్చుకోవటం; తెగని ఉరితాటిని మెడకు తగిలించుకోవటం!—ఈ సమాజంలో, ఈసంఘంలో, ఈ ప్రభుత్వంలో భర్త, భార్యకు ఎంత అపకారాన్నైనా చెయ్యవొచ్చు. ఇంత మంది పెద్దమనుషులూ, నీతినియమాలు తెలిసి ఆచరణలో పెట్టమని చెప్పే ఘరానా మనుషులూ—అందరూ గంగిరెద్దుల్లాగు తలలూపి, రెండు కళ్ళనూ వొప్పగించి, నోరు సగానికి తెరిచి మాట్లాడకుండా చూస్తారు. ఏజేవో పిచ్చి భ్రమలు పెట్టి—‘ఈ పాలాల్ని చూడు. ఈ తోటల్ని చూడు, యీ కార్లను చూడు, ఈ రేడియోని చూడు, ఈ పందిరిమంచాన్ని చూడు, ఈ గౌరవాన్ని చూడు ఈ కరెన్సీనోట్లబొత్తరను చూడు. ఈ ఆత్మరను చూడు’... అని... వాటితోనే తృప్తి పడమని హితబోధను టానిక్కుల్లాగు పనిచేసేట్లు చేస్తారు. ఏ విధంగానన్నా యీ లోకానికి పనికొచ్చే శక్తి ఒకవేళ ఆ స్త్రీలో వున్నా—భార్య అయ్యాక మాత్రం ఆమె ఎందుకూ, ఎవరికీ, పనికిరానిదిగా మారిపోతుంది. ఒకవేళ ఆ స్వాతంత్ర్యంకోసం పోట్లాడబోతే ‘నేను నీకు అన్నం పెడుతున్నాను; గుడ్ యిసున్నాను

విశ్వాస విహీనురాలిగా ప్రవర్తిస్తావేం? అని గదమాయిస్తారు ; ఉం
పుడు కత్తెకూ భార్యకూ ఇంకేమిటి తేడా ? ఈసమాజంలో 'భార్య'
కన్న 'వేళ్ళ' అవటం మంచిది. ఆ వేళ్ళకైనా ఇష్టా ఇష్టాల్లోనూ,
స్వేచ్ఛతోనూ కొంతవరకూ బాంధవ్యంఉంటుంది. భార్యవితే కోరలు
పెరికిన పామై, ఆత్మ గౌరవాన్ని ఆహుతి ఇవ్వాలి. ఎక్కడ ఏ
పురుషుడి కంట పడుతుందోనని కాపలాకూ, ఇంట్లో ముసలమ్మల
ప్రబోధాలు, పాతివ్రత్య మహత్కావ్యాలు, భక్తి పారవశ్యాలు, భజనలు
...అబ్బో! చుట్టూ మిశ్ర కంపతే, తాము సంతోషి పడ్డట్టూ, కాప
రం బట్టబయలు కాకుండా పరువూ మర్యాదా నిలుపుకోవాలనీ, తమ
లోపాల్నీ, తమ కష్ట నష్టాల్నీ నలుగుర్లో చెప్పుకోవటం సిగ్గునీ, ఒక
వేళ చెప్పుకున్నా అవి తీరక పోను తమను చూసి నలుగురూ నవ్వు
తారనీ—పైకి మాత్రం తాము మహా అదృష్టవంతులైన ఇల్లాళ్ళలాగు
మేకపోతు గాంభీర్యాన్ని ప్రకటించే యీ భార్యలు—వీళ్ళ సంగతి
చాలా మందికి తెలిసినా ఎవ్వరూ పైకి అనరు. విధిలేక భర్తల దగ్గర
పడివుండే యీ భార్యలకు ఇప్పుడు ప్రభుత్వంవారు పర్మిషన్
ఇస్తే చాలు—అనేకవేల సంసారాలు విచ్చిన్నమైపోవూ? అంతా
అకాంతి ప్రబలిపోదూ?...” ఎక్కడ చదివిందీ ఇంతఉపన్యాసాన్ని!

“అయితే అందరూ భర్తల దగ్గర ఇల్లాగే ఉన్నారంటావా?”

“ఉండక ఏం చేస్తారు? వాళ్ళగోల ఎవరు వింటారు! అంతా
కంతకోష—అరణ్య కోదనం! తేని ధైర్యాన్ని తెచ్చుకొని, భర్త
పాదాల కిందపడి నలగటాన్ని భరించలేని భార్య, బెటపడితే—అటు
ఫుట్టింటికీ, ఇటు అతారింటికీ కూడా నీళ్ళధారేగా! ఏమాతుంది.
అప్పుడామె గతి?—”

“ఇష్టంలేకుండానే వీళ్ళందరూ కాపరాల్ని చేస్తున్నారంటావా?”

“నువ్వు చూడటంలా? నేను ఎరిగినంత వరకూ, విన్నంతవరకూ,
కన్నంతవరకూ నా దృష్టికి ఇల్లాటివాళ్ళే తగులుతున్నారు...”

“నివాహ వేదికకూ, కర్మకూ—పవిత్రతా, విలువా లేదనే

అంటావా ?”

“ఈ మంత్రాలకు మామిడికాయలు రాలాయా ? ఇంకా ఇత్తూ కులనాటి బూజాపట్టిన నమ్మకాలమీదనే వుందీ నీ అత్యుం ? నిజంగా ఆ మంత్రాలకు ఇంత విలువే వుంటే ఇన్ని సంసారాలు యిల్లా ఎందుకు తారుమారవుతున్నాయ్ ? కుభలగ్నంలో చేసే ఇన్ని వివాహాలూ ఇల్లా ఎందుకు ఏడుస్తున్నాయ్ ? ఇంతమంది వితంతువులెందుకు తయారౌతున్నారు ? ‘అంతా విధి!’ అంటారు—అగ్నం పెట్టేటప్పుడు లెక్కకురాని విధి భర్త చచ్చేటప్పటికి సమయానుకూలంగా తక్కిన తయారౌతాడు ! మనం ఆ కర్మకాండకు కొంత విలువను ఏర్పరుచుకున్నాం—ఆ విలువకు ఈ దంపతుల్నూ ఒక గిరిలో, అదుపులో, ఆజ్ఞలో నిలబెట్టవొచ్చనే ఉద్దేశంతో ! ఈ మంత్రాలూ, నోములూ ప్రేమను తెచ్చిపెడతయ్యా ? ఈ పెళ్ళిళ్ళకూ, వ్యభిచారాలకూ ఒక్కటే భేదం ! వ్యభిచారాన్ని ప్రభుత్వమూ, సంఘమూ—నెవ్వరూ ఒప్పుకోరు. కాని కాపరం అంటే అందరి అనుమతిమీదా సాగించే లీగల్ వ్యభిచారం—ఎంత గొప్ప సంబంధమన్నా తెగుతుంది కాని—ఈ దాంపత్యపు శృంఖలాలు ఏలోహంతో చెయ్యబడ్డవో కాని, అవ్వ మాత్రం లెగవు ! భూకంపం వొస్తున్నా ‘నా భార్య’ ‘నా భర్తే!’ ఇదీ మన వివాహపుతంతు !” ఇదేమిటా ఇల్లా పిచ్చిగా మాట్లాడుతుందని చూస్తున్నా. ఆమెతో పోట్లాడటం మంచిది కాదనుకున్నా. వివిధ వ్యక్తులకు వివిధ రుచులూ, భిన్న ఆశయాలూ వుండటం ఈనాటికి కూడా కొత్తకాదుగా!

“పోనీ మీమామంటే నీకు ఇష్టంలేదా ?”

“నువ్వు చూడలా ఆయన్ని ? ఇంకాక నీకు ఎదురయ్యే వుంటాడుఆ. ఆ నల్లవాడే ! మంచివాడు; సరదామనిషి. నేనంటే పడి చస్తాడు. నాకూ వాడికీ ఈడేమిటి’ అసలు నాకు వివాహమంటేనే తలనొప్పి—నాకు రెట్టింపు వయస్సు వేసుకొని ఇంకా పెళ్ళటం పెటాకుల్లా!”

“సంఘ సంస్కర్తలుగా!” కనకం తల్లి ఆ మామగారికి తగిలించిన కాంప్లిమెంటును ఇక్కడ విసిరి చూద్దామనుకొన్నా.

“పెళ్ళిచేసుకునేదాకా అల్లానే అంటారు. ఆ ఉచ్చులో పిట్ట పడ్డాకకాని దాని పని పట్టరు! పెద్ద ఉపన్యాసాలిస్తారు. తమ ఇంట్లో ఆడవాళ్ళకు తప్ప ఈ లోకంలో వున్న ఇతర స్త్రీలందరికీ స్వాతంత్ర్యం సంపాదించి పెట్టడానికి నడుములు బిగిస్తారు. వాళ్ళల్లోనే లేని ‘సంస్కారం’ ఇతర్లలోకి ఎక్కించాలంటారు—ఇవ్వేమో కఠరా ఇంజక్షన్లు, మలేరియా ఇంజక్షన్లు, అని తలుస్తూ, మాటల్లో, పాటల్లో, రాతల్లో కొన్నింటిలో ఉట్టిపడే సంస్కారం—వ్యక్తిగతంగా శూన్యం—ఆయన ఏమైతే నాకేంలే—”

“ఏతే ఎవర్నీ పెళ్ళాడవా?”

“ఈ జీవితానికి లేదు—” జ్యోతిష్కులుకూడా పప్పులో కాలేనే ‘భావి’ ని గూర్చి ఒక్కసారే చెప్పగలిగిందేమో అనుకున్నా.

“నువ్వో—” అంది. “ఏమో—చేసుకోమంటావా?”

“నీ ఇష్టం—నువ్వు నేనైతే చేసుకోబోక—” అంది నవ్వుతూ. రెండునిమిషాల పాటు గదిలో నిశబ్దత తాండవించింది.

“మీ అమ్మకు చేద్దామని వుందట. అసలు ఆవిడగారు అవసరం కొద్దీ ఇల్లా సంఘ సంస్కర్తగా మారి నిన్ను చదివించిందేమో ననుకుంటా—” మా స్నేహ బలం చేతనే ధైర్యంచేసి గడుసు కనకం దగ్గర ఇంతమాట అనగలిగాననుకుంటా.

“ఛా...ఆమె ఉద్దేశం నాకు తెలీదు కాని...నేనే చదువుకుంటా నంటే సరే నంది. నువ్వు చెప్పిన రకమూ ఉన్నారే! అవసరంకొద్దీ మామ ఇప్పుడు సంఘ సంస్కర్త పేమాలు పేసి—ఏమేమిటో చెప్పటంలా?”

“ఇంకా రెంపకాయ పడలా?”

నవ్వి అంది: “నీకు తగిలిందని—అందరికీనా? అసలు ఆమాత్రపు గడుసుతనమన్నా చూపకపోతే స్త్రీ జీవితం కష్టంలే!” ఆయితే

నేను అవసరం కొద్దీ తిన్నదెబ్బా ?

బంగారు రంగుతో నీరెండ ఆమె ముఖాన్ని ముద్దాడుతోంది.

“రాత్రికి ఇంటిదగ్గరే పడుకో—ఇక్కడకు రావోక—మామకు అనుమానం—” అమ్మ దగ్గరుండాళి; ఎల్లాగూ రాను కాని, ఈ మామ—వీడెవడు—పానకంలో పుడకలాగు! ఆ పిచ్చి గబ్బిళాయి గాడిమీద ఉన్నవి కొన్నీ లేనివికొన్నీ కలిపి వాణ్ణొక ఊహ పాత్రగా నా జలసీ అంతా బైటపడేట్టు కనకానికి నవరస భరితంగా చెప్పా. నవ్వి, “అప్పుడే నీకూడా జలసీ పుట్టింది! ఏం! వాడూ వుంటాడు—లోకంలో ఎంతమంది లేరు?” అంది.

నా ప్రయత్నం భగ్నమైందని, ‘పోనీలే’ అని మళ్ళీ అనుకొని, “సరే—వెళ్తా”నంటూ లేచి నిలబడ్డా.

“ఈ చెండు తెల్లోపెట్టు” అంది వెనక్కి తిరిగి వేచీతరాన్నీ, చెండుచూ నాకు పొప్పచెప్తూ. మృదువైన ఆమె కుంతలాన్ని సరిగా సరి ఆ చెండును తెల్లో పెట్టా.

“వెళ్ళనా?” అన్నా రెండడుగులు ముందుకు నడిచి.

“మళ్ళీ దర్శనం?” అంది ప్రక్కాగ్ధకంగా నావైపు చూస్తూ.

“వీలైనప్పుడు—” నవ్వింది. బరువైన గుండెతో, ఆ చిరు చీకట్లను చీల్చుకుంటూ, మెల్లిగా పాదాల్ని ఎత్తి ఎత్తి వేస్తూ బైటపడ్డా.

11

అమ్మ శవాన్ని దహనంచేసి వొచ్చి గదిలో కూర్చోని విషాదా లోచనలోపడ్డాను. మాతృమూర్తికొగిట్లో పొందే ఆనందం ఈనాటి నుంచీ మరిచిపోవాలి కాబోలు. నా కష్టాలకు హృదయపూర్వకంగా సానుభూతి చూపి కన్నీటిని కార్చే ఆత్మబంధువొకతె యీ లోకం నుంచి విరమించింది. లోకచరిత్రలోని మృత్యువుల సంఖ్యకు మరొకటి కలిసింది.

ఇన్ని కోజాలూ కళకళ మంటూన్న ఇల్లు ఈనాడు స్మశాన వాటికలాగు—ఇసుకపరలాగు తయారైంది. లోకమంతటా చీకటి ఆవరించినట్టూ, ఆ అంధకారంలో దారి తెలీక తికమక పడుతూ న్నట్టుగా భావించాను. అతిగారాబంగా పెంచినతల్లి—నా జీవితానికి 'తీరని కోరిక' అంటూ తేమండా వుండేందుకు స్వార్థాన్ని కూడా త్యాగం చేసిన ఆమ్మను పోగొట్టుకొన్న నా జీవితంలో ఇక ముందున్నవన్నీ కారరాత్రులుగానే కన్పింపసాగాయి. అన్నం తినక, కోపం వొచ్చి బిగతీసుకు పడుకున్న సమయాల్లో—సాగతీసి బతిమాలి, భంగపడి తన చేత్తో ఆస్నం కలిపి నానోటి కందించిన ఘట్టాలూ, శాశ్వత నిద్రలో నిమగ్నమయ్యేముందు, “నాన్నను కనిపెట్టి వుండు నాయనా! నేనూ నాన్నా కలిసి నాన్నే ఆనుకో! పెద్దవాడివయ్యావు; నీకు నాన్నా, నాన్నకు సువ్వుగా ఉండటం నీ విధి అని తెలుసుకో—ఆయనకూడా పెద్దవారయ్యారు; నీయూలాన ఆయనకు మనశ్శాంతి లభించాలి సుమా! త్వరగా పెళ్ళిచేసుకో బాబూ! సువ్వు, కోడలూ కాపరం చేస్తాంటే చూసి ఆనందించే భాగ్యం యీ కళ్ళకు తక్కువోయినా—నాన్నకన్నా ఆ భాగ్యాన్ని కలగనీ. ఇది నా తుది సందేశంగానూ నీ విధిగానూ తలుచు; అప్పుడే నా ఆత్మకు శాంతి...” అని చెప్పిన అంత్యవాక్యాలూ జ్ఞాపకమొస్తున్నయ్. దెబ్బ తగిలినప్పుడు ‘అమ్మా’ అని కేకేస్తే, బాధలో అరుస్తే ఈ ఇంట్లో ఇంకెవరు పలుకుతారు ?

నిన్నా, మొన్నా, ఈనాటిదాకా కూడా ఇంట్లోనే మంచాన వాలి చిక్కిన శరీరంలోనుంచి, గట్టిగా ఊపిరి పీలుస్తూ, నన్ను నిమిరిన ఆమ్మ అమాంతంగా మాయమైంది. ఇంకా ఇంట్లో ఎక్కడో ఉన్నట్టుగానే భావించి, భ్రమించి ఇల్లంతా గాలించా. ఆమె నగలూ, ఆమె కోన్న పాత్రసామానులూ, చీరలూ, ఆమె పెట్టా—అన్నీ యజమానురాలిని కోల్పోయి వీధుస్తూ మూల మూలల నక్కి కూర్చున్నయ్. ఆమెకు సంబంధించిన ఎంత చిన్నవస్తువైనా ఈ

నాటినుంచీ ఆమెను జ్ఞాపకం తెన్నూనే వుంటుంది. ఏ కంఠంలో నాకు మాధుర్యమూ, మృదుత్వమూ, మృద్ధవమూ మురించేవో, ఏ కమనీయకమైన గాజాల చప్పుడులో నాకు గంధర్వగానాలు వినిపించేవో—అవ్వి. ఇక ముందుండవు కాబోలు! క్రమేపీ ఆమెనూ, ఆమె ఈ లోకంలో గడిపిన జీవితవిశేషాల్నీ కూడా నేను ఆమెకు అప్పులైన మరికొందరూ మరిచిపోతారు కాబోలు!

ఆమె తీయించుకొన్న పెద్ద ఫాటో మాత్రం హాల్లో వుంది. ఆమె స్వరూపాన్ని—ఛాయా రూపంలో ఆ యంత్రసహాయంతో—మన కళ్ళకింకా కన్పించేట్టు చెయ్యగలిగిన శాస్త్రజ్ఞుడూ, చిత్రకారుడూ—ఆమెకు ప్రాణాన్నిమాత్రం పోయ్యలేదుగా!

నా హృదయంలో ఎక్కడో, ఏ మారుమూలలో దూరాన చిన్న ఆకాశోత్థి క్షీణకాంతులో మెరుస్తోంది. “అమ్మ మళ్ళా వస్తుందేమో!” తిరిగి వస్తుందా? ఎందుకు వస్తుంది! ఎక్కడైనా, ఎప్పుడైనా, ఎందుకైనా చచ్చినవాళ్లు మళ్ళీ తిరిగి వస్తారా? అది అసంభవమంటుంది కామన్ సెన్స్. మరి మీట్లాడకుండా ఆ చిన్న ఆకాశోత్థిని గట్టిగా ఊది ఆర్పేశాను.

నన్ను కడుపులో పెట్టుకు కాపాడి, ఏ చేతులో ఎతుకు తప్పి పెంచి పెద్దచేసిందోకాని—కృతఘ్నుడనై యీ చేతుల్లోనే ఆమె మృతదేహానికి నిప్పంటించానే! కాలచక్ర గమనంలో అందరూ తుదకు నడిచే తోవనే ఆమెకూడా నడిచిపోయింది. మృత్యువులో ఎంత పరిణామం వుంది! తలుచుకుంటే ఆమెకూ నాకూ అంతులేని అనంత సముద్రాలు మొలుస్తున్నాయ్. ఆమెఅదృష్టవంతురాలు! ఆమె మృతికి విలపించే మేమే దురదృష్టవంతులం! ఈ వికాల విశ్వంలో రోజుకు, నిమిషానికి, క్షణానికి ఎంతమంది పోవటంలేదు! ఎంతమంది రావటంలేదు. అందులో ఆమె ఈనాటికి ఒకతే అయింది. ఆ ఒక్క ప్రాణి విరమిస్తే—దానికి సంబంధించిన మరికొన్ని ప్రాణులు కొంతకాలం బాధపడతాయ్—మానవుడు, మానవుడికి సానుభూతి చూపాలని!

ఆవేశకు ఓదార్చి చూపే lip sympathy తోనే తృప్తిపడాలి. ఏ దేదో పిచ్చి వేదాంతాన్ని ఆలోచించుకుంటూ, అడుగంటిన ఆశలతో కూన్యనూనయంలోనుంచే ప్రవహించే కన్నీటితో తలగడా తడుపు కుంటూ—ఎక్కడోవున్న అనంతమైన చీకటి మహాసముద్రాల్లోకి— నడిచి వెళ్ళాను.

12

గౌరవ చప్పుడు విని కళ్ళు తెరిచా. ఎక్కడున్నాను? నా ఫాల భాగాన్ని తాకుతూన్న మృదుహస్తం ఎవరిది? అమ్మ మళ్ళీ తిరిగి వచ్చిందా? గుర్తించా—కనకం! ఇక్కడికి, మా ఇంటికి ఎందుకు వచ్చింది? ఏమిటి బాధ? ఇంత నీరసంగా శవశని స్థితిలో— మంచంలో ఎందుకున్నాను? కనకం కళ్ళు చెమ్మగిల్లా యెడదుకు? నీరస స్వంతోనే అన్నాను: “కనకం! ఇల్లా వొచ్చావ్ దేని?”

ఆమె కళ్ళు తుడుచుకొని, “చెప్తారే—మందు మందు తాగు” అంది. బౌన్స్‌గ్లాస్‌లోని ఎర్రని మందును, నా నోటిదగ్గర పెడుతూ.

ఆమె కళ్ళలోకి చూస్తూ, “మందెందుకూ?” అన్నా.

“తా—గు” ఆమె కళ్ళల్లో నన్ను ఆగ్రాపించే శక్తి వుండేమా! —కిక్కురుమనకుండా మందు ఒక్క గుటక తాగా.

“ఛీ...ఛీ—వెధవ చేదు మందులు—”

“నా తోసం తాగవూ? నామాట వినవూ?” అంది దీనంగా చూస్తూ, ఫాలభాగంమీది వెంట్రుకల్ని పైకితీస్తూ. కళ్ళు రెందూ గట్టిగా మూసుకొని ఎల్లాగో గొంతులోంచి మందు వెళ్ళే సంది చూచాను.

“చేదు...చేదు...”

“ఈ అవంగం నేనుకా—”

నోరు కొంచెం బాగుపడ్డది. ఏమేమి సంగతులూ జ్ఞాపకమొస్తూ

న్నయ్. తల గిరు గిరున తిరిగిపోతూంది. కనకం నా ప్రక్కనే ఉన్నట్టు తెలుస్తూనే వుంది. నా శరీరం నాకే వేడిగా, ఆ భారాన్ని మోసే శక్తినిగూడా కోల్పోయినట్టు నీరసంగా వుంది. అందకుండా పరుగెత్తుకుపోతూన్న Presence of mind ను బలవంతాన చిక్కబట్టుకుంటూ — అర్థంలేని శూన్యదృక్పథాల్లో కనకాన్ని చూడ సాగాను.

“ఆకలవుతోందా?” తలవూపా.

ఫ్లాస్క్ లో కాఫీని గాజుగ్లాసులో తెచ్చి, మెల్లిగా నన్ను పట్టుకు కూర్చో పెట్టి తాగించింది. నరనరాల్లోకి ప్రవహించిన ఆ వేడి కాఫీ నాలో ఇంకా ఎక్కడో మిగిలి ఒదిగి కూర్చున్న శక్తిని మేల్కొల్పింది.

“కనకం! అన్నమయిందేమో కనుక్కొస్తావా?”

ఆమె పమిట చాటున నవ్వి, “పిచ్చి రాజా! అన్న మిమిటి? నీకు జ్వరమని—నీకు తెలీమా?” అంది.

“ఎన్నాళ్ళనుంచీ? ఏం జ్వరం?” అన్నా. ఈ పెద్ద నిద్దురలో నాకు అంతా వీదో కలలాగు, తెరిచేసి చూచే సినిమా బొమ్మల్లాగు వుంది. మూడువేళ్ళను ముడిచి చూపింది. నాకు తెలీకుండా—మూర్ఖుడు నన్ను రెండుసార్లు చూచి వెళ్ళాడా? రెండుసార్లు భూమి తన చుట్టూ తను నాకు తెలీకుండానే పరిభ్రమించిందా? రెండు దినాల్లోనూ ఏం జరిగింది? బాగా గురులేదు.

“నువ్వు మతిలేకుండానే పడివున్నావ్—” అంది. ‘ఉహూ.’ అనుకొన్నా.

“అమ్మ చచ్చిపోయింది; ఈలోకంలోని బాధలకు నేను కూడా చచ్చి బతికాను—”

“పోనీ—నాన్న చచ్చిపోతే నే నెల్లా వున్నాను? మానవుడికి పుట్టుక ఎంత అవసరమో. చావుకూడా అంత అవసరమే! తల్లిలేని వాళ్ళు లోకంలో ఎంతమంది లేరు? అందులో నువ్వొకడి కా

తావ్ — మాటమాటకూ ఆ విషయాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకొని బాధ పడతావ్ దేనికి?”

“నేను కూడా పోతే బాగుండును నేనెందుకింకా ఈ లోకం లో?” అన్నా ఆదో విరక్తినన్నా క్షణంలో పూర్తిగా ఆవరించి లొంగదీసుకొని వుంటుంది.

పమిటతో విసురుతూ కళ్ళు పెద్దవిచేసి అంది : “నాక్కానాలి, తెలిసిందా! నాకోసం నువ్వు, నీకోసం నేను బతికివుందాం. ఏం!” గడ్డం పట్టుకొని బతిమాలుతూ నావైపు దీనంగా చూసింది.

“నాన్న ఏడి?”

“బైట ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నారు.”

“ఇక్కడిక్కడా వొచ్చావ్?”

“నాకు కాళ్ళులేవూ?” అంది నవ్వుతూ.

“అది కాదు—నీకవరు చెప్పారు?”

నిట్టూర్చి అంది : “మీ నాన్నగారు కబురంపారు. నీకు మతి పోయి... కనకం... కనకం... అని కలవరించావట. అప్పుడు ఇంకే మేం బైటపెట్టావో ప్రబుద్ధుడివి! మందిస్తే పెదిమలు బిగిస్తావట. యెవరైనా వొస్తే తిట్టి పంపుతావట! అడవాళ్ళు వొస్తే ‘కనకం’ అని పిలుస్తావట! వాళ్ళు నవ్వుకుంటావట! నీలాగు హృదయ దౌర్బల్యం యెక్కువ మోతాదులో వుంటే—జీవించటమే కష్టం! ఆ డాక్టర్ ను... కొట్టావుటగా?” ఇదంతా నాకు తెలీకుండానే జరిగిందా?

“నిన్ను కూడానా?”

“లేదులే—అప్పుడు వొచ్చినట్టయితే ఏం చేసేవాడివో కాని —” అలో క్రిలో అగింది. రెండు నిమిషాలు నిశ్శబ్దంలో గడిపాం.

“కనకం! ఈ సాయంత్రందాకా ఇక్కడ వుంటావా?”

“ఇది ఉదయం అనుకుంటున్నావా? పిచ్చిలో పడిపోతున్నావ్ ...రాజూ! నేనూ విన్నాను కన్నాను. కాని ఇంతగా మతి భ్రమిం

చిన్ని వాళ్ళను ఎక్కడా ఎరగను పడుకో — రేపు చెప్తారే... విసరనా?
... కళ్ళు మూసుకో... మధ్యమధ్య కళ్ళు తెరుస్తూనే వున్నా; ఆమె
చేతి వేళ్ళతో వారిస్తునే వుంది.

ఒక రాత్రివేళ రేచి చూస్తే నాకు దగ్గరగా నాన్న పడుకొని
వున్నాడు. బైట ఏమీ కన్పించనంత చీకటి దట్టంగా అల్లుకొనివుంది.
సన్నగా లాంతరు మూలన వెలుగుతోంది. జరిగిందంతా ఒక కల
లాగు వుంది.

13

వేలుకొనే కళ్ళు మూసుకొని పడుకొని వున్నా. నాకు సమీ
పంలో మాటలు వినిపిస్తున్నాయ్. ఒక కంఠం బాగా పరిచయమైందే!
నాన్నది.

“మందు తాగాడా?”

“అది వొచ్చి ఇస్తే తాగాడు—”

“నేను చెప్పలా— ఇది యీ రకం జబ్బుని!”

“దీనికింక మందులేదా?”

“మనోవ్యాధికి మందేమిటి? నేను చెప్తాలెండి— ఉపాయం—”

నాన్న తట్టి తేపుతూంటే, కాసేపు నిద్ర నటించి రేచా. డాక్టర్
పరీక్షించి నాన్నవైపుతిరిగి, “ఇవ్వాలి మందు మారుద్దాం—” అన్నాడు.

“ఆకలేస్తోంది—” అన్నా ‘అదేదో త్వరగా తేల్చమ’న్నట్టు
చూస్తూ.

“తొందరెందుకు? నన్ను మరి కొట్టకుండా వుంటావా?” అన్నాడు
ఘ్రేంచి కట్టు మీసంలోంచి సన్నగా నవ్వి— నాన్నవైపు తన ‘విట్టు’
ను చూడమన్నట్టు చూస్తూ.

“ఈ చేదు మందులు నేను తాగను... తాగను... అన్నం పెట్టిం
చండి...” అన్నా. ఈ స్థితిలోవున్న నామీద ఎవరికేం కోపం

వొచ్చినా చచ్చినట్టు దిగమింగుకుంటారని తెలుసు.

“శ—”

“పనికిరాదు—ఇప్పుడు నేనే లేచి వెళ్ళి తింటా—”

“చచ్చాం—మళ్ళీ పిలిపించండి” అని నాన్నతో నిష్క్రమించాడు.

ఉన్నట్టు వుండి ఈ స్థితికి దిగి బతికిన వాణ్ణి కాక, చచ్చినవాణ్ణి కాక త్రిశంకు స్వస్థంలా—మునగానాం, తేలానాంగా వ్యాధులు తున్నా నేనూ అని ఆలోచిస్తున్నా. అంతా మరచిపోదామని కళ్ళు గట్టిగా మూసుకొన్నా. అన్నం వొద్దన్న డాక్టర్ మిద రాళ్ళు రువ్వు దామనిపిస్తోంది. ఈ జీవితం ఆనందమయమల్లా విషాదమయానికి ఒక్క కప్పుగంతులో ఎల్లా దాటిందా అని చూస్తున్నా. కనకం వొచ్చి తట్టి లేపిందాకా—ఉహా ప్రపంచంలోనే ఉన్నా. “రాజా! ఎల్లావుంది?”

“బతికినట్టే కాని...వాళ్ళతో చెప్ప...అన్నం పెట్టాచ్చని—”

“నేనేం డాక్టర్ను కాదుగా—!” ఈ పరిస్థితుల్లోనూ, ఇలాంటి మరికొన్ని క్లిష్టపరిస్థితుల్లోనూ, ప్రాక్టీస్ లేని డాక్టర్లైనా సరే—ఇచ్చే వొంగ సర్టిఫికేట్లు = మోటుమైన చిటకాలుగా పనిచేసేమాట జ్ఞాపకాని కొచ్చింది.

“మందుతాగవూ?” అంది గొంతు తగ్గించి. “ఎన్నాళ్ళు! తాగి, తాగి.....నోరంతా పాడై పోయింది...అన్నం తిని...తాగుతా.”

“మళ్ళీ ప్రాణంమీది కొస్తుంది—”

“ఈ కష్టాల్లో కాలుపెట్టబంకన్న అదేనయిం. రసహీనమైన నా జీవితం ఇంక విషాద బాష్పాలకేగా మిగిలింది?”

నిట్టూర్చి అంది: “చూడు రాజా! చేపలకు తెలీమా—సముద్రం లో నీళ్ళు ఉప్పు కషాయాలని? నవ్వుక్కడివేనా మానవుడివి! ఆలోచించు—నీ స్థితి సన్నివాతానికి దింపిందంటే...ఈ మనుషుల కందరికీ నీబతుకు బైటపడ్డదంటే...సిగ్గయ్యటంలా? ఇప్పుడు తెలుసు కుంటున్నా—మత్తిభమలు నీలాటి వాళ్ళమీద బాగా పనిచేయ్య గల వని. ఛీ...ఏమిటో అనుకున్నా—మనకన్న కష్టాల్ని అనుభవించిన

వాళ్ళున్నారు. వాళ్ళను చూసన్నా — వాళ్ళకన్న ఒకవాని మనమే అదృష్టవంతులమని సంతోషపడాలి; ఓర్పుకోవాలి; నేర్పుకోవాలి. మందు తాగవూ! సరే — నన్ను వెళ్ళి పొమ్మంటావా!” కడుపు నిండేట్లుగా చీవాట్లు పెట్టింది. సీరియస్ గా లేచి నిలబడ్డది. ప్రణయ కోపమో, ప్రశయ కోపమో అర్థమవక — ఏమైనా ఆమె వెళ్ళిపోతుండేమాననే ఆతురతతో, “తే” అని, తప్పనిసరిగా మందు గుటకల్ని ఒప్పుకున్నా.

“పోయిన వాళ్ళను పట్టుకుర్చుంటామా! ఉన్న వాళ్ళతోనే కాలం గడపాలి. తెలుసుకో — మనం ఎవరికోసమూ ప్రత్యేకించి జీవించటం లేదు; ఇతరు లేవరూ మనకోసం ప్రత్యేకింపబడలేదు! అనవసరంగా — అనుభవ రహితమైన లేని నిరాశను కొని తెచ్చిపెట్టు కొని — కొరివిపెట్టి తల గోక్కుంటున్నాన్ — నిన్ను చూసి ఆ ముసలాయన చూడు — ఎల్లా ఉన్నాడో! అందరూ ఏమనుకుంటున్నారో తెలుసా? నామూలానే ఈ మతిభ్రమ అని అపోహపడుతున్నారు. డాక్టర్ అన్నాడట ‘ఇది స్త్రీనిగూర్చిన మనోబాధ’ అని. అందరూ నవ్వుతున్నారు. కత్తికట్టి నన్ను కారకురాలుగా వేలెట్టి చూపుతున్నారు. నీ స్థితినికూడా నవ్వు తెలుసుకోలేకపోతే ఎట్లా?... సరే... ఇకనుంచన్నా సరిగ్గా వుండు... ఇంకా ఏడవ్వాలిని రోజులు ముందున్నై. లేచి తిరిగేళ్ళక్తి రానీ... నిన్నుగూర్చి విచారపడే వాళ్ళల్లో నేనుకూడా ఒకతెను. నమ్మవా? పోనీ — నాకోసం ఇదంతా మరచిపో! వింటావా నా మాట!” అందరూ నవ్వుతున్నా రసేప్పటికి రోషమూ, కోపమూ వొచ్చింది. పోయిన అమృతకన్న కనకం ఎక్కువా అనిపించింది. నా జీవితానికి ఆధారమై దాదాపు ఇరవై ఏళ్ళుగా నాకుతోడునీడైన తల్లికన్న — మూడువసంతాలనుంచీ స్నేహితురాలైన కనకానికి ఇంత అధికమైన విలువను ఎందు కివ్వాలని పించింది.

“మరిచిపోతా లే... మీమామ వెళ్ళాడా!” వాడి కోరమీసాలు

గుర్జుస్తున్నాయ్.

“వెళ్ళాడులే—నన్ను మళ్ళీ ఇక్కడకు రప్పించవోక—బాగుండదు—ఏం?” మెల్లిగా తలవూపా. మృదువుగా బుగ్గగిల్లి—నవ్వి—వెళ్ళిపోయింది.

14

నా అనుమతి లేకుండానే నా కాళ్ళు కనకం ఇంటిముందునుంచి లాక్కుపోతున్నాయ్. నలుగురూ చూస్తూండగా ఆ ఇంట్లో ప్రవేశించి ఇంకా రసాభాస చేసుకోకూడదని నిశ్చయించుకొన్నా. ఆ ఇంటినైపు చూస్తే లోపలికి వెళ్ళ బుద్ధిపుడుతుందేమోననే ఉద్దేశంతో తలొంచుకొని, నేలమాపులు చూస్తూ చకచకా నడుస్తున్నా.

“రాజా...రాజా!”

కనకం కంఠ మని నా కాళ్ళక్కుడా తెలుసునేమో అని పోయ్యాయ్. అసలు ఆ దారిన రాకూడదనే నిశ్చయాన్ని ఎందుకు లక్ష్యపెట్టలేదా అని విచారించాను. మానవుడిలోవున్న లోపాలు ప్రతివారికీ తెలుసు కాని, అవి తెలిసిన వారిలో కూడా వుంటే; పాటిని సరిచేసుకోవాలని కొద్దిమంది ప్రయత్నించినా ఈ వాతావరణంలో సాధ్యపడదు కాబోలు!

పిలవనే పిలిచింది; తప్పుకు వెళ్ళేందుకు సందులేదు, అటూ, ఇటూ చూశా. బజార్లో ఆడుకునే కుర్రవాళ్ళుతప్ప ఇంకెవరూ లేరు. ఎక్కడ ఎవరు నన్ను కనిపెట్టి చూస్తున్నారోనని ఒళ్ళంతా కళ్ళుచేసుకొని చూస్తూ మెల్లిగా లోన ప్రవేశించా.

“చూసికూడా చూడనట్టా—పిలిచినా పలక్కుండా వెళ్ళిపోతున్నావ్ కదూ? నీకు బాధ కలిగించానా?”

“తదు...ఎవరన్నా చూస్తే బాగుండదని నువ్వు చెప్పలా!”

క్షణం అగి అంది: “సరే—పైకి పా—నీతో చాలా మాట్లా

దాలి.” మళ్ళీ పూర్వపు సంగతులన్నీ వరసాగా జ్ఞాపకం తెచ్చుకొంటూ, ఒకళ్ళు మరిచిన దాన్ని, మరొకరు సరిదిద్దుకుంటూ — ఏడవాలి కాబోలు! విధితక పైకి వెళ్ళా.

“ఆ కుర్చీలో కూర్చో—”

మాట్లాడకుండా కుర్చీలో కూలబడ్డా; ఆమె నా పాదాల దగ్గర కూర్చోని దీనంగా చూస్తూ, ఒక్కొక్కమాటగా అంది: “రాజా!... ఎల్లుండి... మేం... వెళ్ళిపోతాం—” పోతూన్న మనోబలాన్ని పట్టుకుంటున్నా. ఆమె కంఠంలో మృదుత్వం వున్నా—ఆ మాటలకు నేను చాలా బాధపడ్డాను.

“ఎక్కడికి—వెళ్తారు?” అన్నా ఆతృతతో.

“మామతో శ్రీనగరం వెళ్తాం—”

“మళ్ళీ ఎప్పుడొస్తావ్?” అన్నా ‘ఇదేదో షికారు వెళ్ళి తిరిగి వచ్చినంతసేపు పట్టదులే’ అనుకుంటూ.

మాటల్ని కూర్చుకుంటూన్నట్లు, “ఇంక...రాము...” అని చెప్పి మెల్లిగా తల వాల్చేసింది. గుంపులు గుంపులుగా ఊహా తరంగాలు పరుగెత్తసాగాయి. ఇంక రాదా? కనకం ఇంక నాకంటికి కనపడదా? అమ్మకూ కనకానికీ ఒక్కటే తేడా! అమ్మ ఎప్పటికీ కన్పించదు; కాని, కనకం ఎప్పటికైనా కన్పించొచ్చు. ఆమె మాటలు మా ఇద్దరి మధ్యా పెట్టిన గోడల్ని వడివడిగా నిర్మంపసాగాయ్. తలతిరిగిపోతోంది; ఆ మామగాడు నాపాలిట యముడై, ఎందుకు దాపరించాడా అని ఆలోచిస్తున్నా.

కళ్ళు నిశ్శబ్దం నింపి, నా పాదాల్ని తాకుతూ అంది: “రాజా! తప్పుల్ని చెయ్యటం మానవనహాజం... తెలిసో తెలియకో నే నేమైనా తప్పులు చేసివుంటే... అన్నింటినీ క్షమించు... మరిచిపో... లోకంలో ఎన్ని సంయోగ వియోగాలు కలగటంలేదు? ఇందులో ఇదొకటి— ఇందులో విచారపడాల్సిందేమింది? ఒకప్పుడు హృదయాల్ని ఏకం చేసుకొన్న మనం—కొన్నాళ్ళపాటు దుఃఖిస్తాం— బాధపడతాం.

లోక చరిత్ర

కాని, కాలచక్ర గంభీర గమనంలో అన్నీ
జీవిత చరిత్రను తిరిగి తిరిగి తరిచి వెనక్కు
దురు ఆత్మతోనే ఘోరంగా పోరాడ
కన్నీటితో నా పాదఘాతానికి కడిగేస్తా

తప్పులన్నీ తనవేనా క్షమించేస్తా
ఆమెది? ఆమె మాటలు ఆమె చె
తాత్కాలిక మనశ్శాంతిని ఇచ్చేదే
లేని ఆందోళనలోకి దిగతొక్కా
న్నట్టు భావప్రపంచంలో చూస్తూ
కొని విషాద స్వంతో, “కనకం!
పథానికి తోడునీడనై వుంటావని—

“ఒకళ్ళ జీవితానికి ఒకళ్ళు పూ
మోసంతో నిండివుంది—నవ

దన్నా నమ్మవోక;

జీవితంలో ప్రేమి

కంటే ప్రేమకు

మను అంద

కాబట్టి!

లేవు మ

అనంద

కాని

మ

శే దొర్లిపోతయ్యని. నువ్వు కాలేజీకి వెళ్ళి
 ఆశను జాపకం చేసుకుంటూ—ఆ 'పం
 క్త' స్మృతికి తెచ్చుకుంటూ కూర్చునే
 నిలబడ వొచ్చునేమా అనుకునేదాన్ని
 అంతా ఎదురైంది; నాగలి మేడలు
 అనుకున్నట్టే జరుగుతే ఎన్నాళ్ళు
 టుందా! అమ్మపోయిందికదా—
 గలం గడుస్తూన్న కొద్దీ పాత ఘట్టా
 దత్త గదిలో దాక్కుంటాయ్—
 ను పుట్టనేలేదనుకో—లేక ఆమె—
 నుకో—చదువుకొన్నవాడివి—అనుభ
 వ్వి ప్రేమ అనే కత్తితో ఖండించుకో
 మేనా మానవుడు చెయ్యల్సిన

కొంతవరకూ ఉపయోగ

కూ కూడా అనవస

శంటనీరు పెడతావ్

జలాన్ని అద్దింది.

గ్న. తారలు

స్పన్నాయ్.

భావాలు

ఇం

ద

“కనకం! ఇప్పుడు ఆపూరు వెళ్ళేటంత ఆవసరం ఏం కలిగింది?”

అన్నా.

“నీకు తెలీమా? అమ్మకు క్షయవ్యాధిట!...డాక్టరు గారి మార్చాలని చెప్పారు; ఇక్కడ ఆమెను ఎవరు చూస్తారు రాజా! ఆమెకూడా—తమ్ముడి దగ్గర చికిత్స పొందాలనే కుతూహలంతో వుంది—”

“ఈ ఇల్లు ఏం చేస్తారు మరి?”

నిట్టూర్చి అంది: “ఇన్నాళ్ళూ నాక్కూడా తెలీదు—ఈ ఇల్లు తాకట్టు కింద వుందట—నాన్నకూడా మాకు ఎక్కువగా వదిలి వెళ్ళే రేదు రాజా! ఇన్నాళ్ళూ సామాన్యుల మనుకొన్నాం; ఇప్పుడు చూసుకుంటే బీదవాళ్ళల్లో జమపడుతున్నాం. ఇది తెలియనన్నాళ్ళూ—అజ్ఞానంలో, బాధపడలేదు; ఇకనుంచీ నా జీవితానికి ఇది కూడా ఒక సమస్య—క్లిష్ట సమస్యగా తయారైంది. ఒకప్పుడు ధనవంతుల్లాగు జీవించిన వారికి బీదరిక భారం—మొదటినుంచీ బీదవాళ్ళుగా ఉన్న వారికన్నా ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఇన్నాళ్ళూ జీవిత మాధుర్యాన్ని అనుభవించామే అనీ, అది ఇప్పుడు లేదే అని యేడవారి! ఇన్నాళ్ళూ అమ్మ నా క్కావాల్సినవన్నీ ఎలా తెచ్చిఇవ్వగలిగిందో నాకు ఆశ్చర్యంగానేవుంది! ఉన్నదానికన్న ఎక్కువగా నటించటమూ—తాము భాగ్యవంతుల లిస్టులో స్థానాన్ని అక్రమించేందుకు ప్రయత్నం చెయ్యటమూ మనం చూడటంలా? ఇలా ఎన్నాళ్ళూ లోకాన్ని మోసం చేస్తాం! ఐనా నేను బీదకుటుంబీకురాలని చెప్పుకునేందుకు సిగ్గుపడను; ఎందుకంటే—లోకంలో భాగ్యవంతులన్న బీదవారే ఎక్కువకాబట్టి! ఈ స్థితిలో నా జీవితానికి, నీ జీవితానికి పోల్చి చూసుకో! నిరాశ పడటమూ, అసంతృప్తిగా జీవితాన్ని గడపటమూ—ఏ మానవ హృదయమూ భరించలేదు. పరాయి గ్రామంలో నూతన వాతావరణంలో పడిగాపులు కాన్పాండటమూ—తలుచుకుంటేనే—అది ఘోర నరకంగా కన్పిస్తోంది; ఇన్నాళ్ళూగా పీల్చిన యీ గాలినీ, ప్రాణ

సమానంగా పెంచుకున్న ఈ పూలమొక్కల్ని విడిచి వెళ్ళటం—
నాకూ ఇష్టంలేదు రాజా! పరిస్థితులు మనకు తెలీకుండానే ఎల్లా
మారుతయ్యా మాస్తే ఆశ్చర్యంగా వుంది. తప్పనిసరిగా ఎదుర్కో-
వాలి—గుండెను మొండి చేసుకు కూర్చోవాలి! అంతా మన ఇష్ట
ప్రకారమే జరగాలంటే లోకమే తిలకిందు లాతుంది—”

ఈ ఇల్లు ఇంకోళ్ళ అధీనంలోకి వెళ్తుందా? నావి అనుకునే
వస్తువులు ఎన్ని పోవటంలేదు! అంతా స్వప్నగత వస్తువుల్లాగు—
ఈ క్షణంలో ఉన్నది మరుక్షణంలో మాయమౌతూ జీవితాన్నే
బుద్బుదప్రాయంగా చేస్తోంది! నేనే అనుకుంటే—నాకన్న దుర్భర
జీవితానికి గురవుతూన్న మరో ప్రాణిని చూసిన నాకు కన్నీరాగటం
లేదు. మానవుడు చేతకాని—కన్నీటితో చూపే సానుభూతికన్న
పోందే వేదన మరోటి వుండదు. పరిస్థితుల పరిణామంమీదనేకాబోలు
—మానవజీవితమంతా ఆధారపడది!

నా జీవితానికి సానుభూతి చూపేదీ, నా కష్టాలకు కన్నీరు
కార్చేదీ—చీకటిలో నన్నని వెలుగును చూపి—మాటల్తోనయినా
మంచి మార్గాన్ని మూచించేదీ—నా జీవిత నాకను జాగ్రతగా నడిపే
మరో నావికురాలి పోగొట్టుకొంటున్నా—ఇది జ్ఞాపకం వచ్చి—
నా భావి జీవితాంధకారమంతా కళ్ళయెదుట నాట్యమాడంభించింది.
కాని, ఎంత ప్రయత్నించినా చేతుల్లోంచి జారిపోతూన్న రత్నాన్ని
ఎల్లా పట్టుకోగలను!

“నీకేం రాజా! మళ్ళీ కాశీజీకి వెళ్తావ్—కొంత కాలక్షేపం
జరుగుతుంది. ఒక్కొక్క సమయాన కాలాన్ని చంపుకోవటంకూడా
జీవితంలో సమస్యగా ఎదురైతే—ఎంత కష్టం! నాకు చూడు ఆ
ప్రవానంలోని ఒంటరి జీవితం—”

“ఇంక చదవను.” “అదేం?”

“ఆరోగ్యం సరిగ్గా లేదనీ, ఇప్పుడు చదువుకు వెళ్ళొద్దనీ డాక్టర్
చెప్పాడు—”

“ఔను రాజా ! ఎలా చిక్కిపోయావో చూడు; ముఖ వికాసము, కన్నుల్లోని జీవకళా క్షీణించాయ్. ఇంతలోనే ఇలా ఆయిపోతావనుకోలేదు. బతికి బాగుంటే అదే పదివేలు ! ఈ చదువుకోసమని నీ ఆరోగ్యాన్ని పాడుచేసుకోవోక. కాలేజీ కాంపౌండులో కూర్చోచి సంపాదించే విజ్ఞానంకన్న—లోకంలో వుండి అంతకు అనేక రెట్లు విలువైన విజ్ఞానాన్ని సంపాదించొచ్చు—”

“చదువుకోనం పెళ్ళి—అంతకన్న నేను ముఖ్యమని తలచిన మరోంతాన్ని కోల్పోయాను. ఈ చదువు ఇతరకు ఎల్లా ఉపయోగించిందో కాని, నాకు మాత్రం హానే చేసింది. ఒకప్పుడు అచుకున్నాను : నాజీవితం రాణించనీ, క్షీణించనీ—నిన్ను విడవకూడదని. నాకు అంతా పొద్దెదురుగానే వుంది.” మరికొంతసేపు ఇద్దరూ మాసంతోనే గడిపాం. నాలోని అంతర్యామి ఏవో మూగవోయింది.

“మామతో నీ పెళ్ళి స్థిరపడదా ?—”

“రాజా ! నేను చాలా పట్టుదలమనిషిని; నేను చెప్పలేదూ— పెళ్ళి చేసుకోనని? చూడలేకపోవుగా—మందు మందు—”

ఆ ప్రస్తావనను మార్చేశా.

“శ్రీనగరం ఇక్కడికి ఎన్ని మైళ్ళువుంటుంది ?” “ఎన్నదై—” అక్షరాలు మూడైనా అదెంత గొప్పమార్గమో ! కనకానికి నాకూ మధ్య హిమవన్నగాలు అడ్డుపడతాయ్ కాబోలు; అక్కడి నునుమలూ—నాగరికత—ఎల్లా ఉంటుందో ? భూమ్యాకాశాలకు మధ్య ఉన్న దూరమంటే—ఇప్పుడు నా ఖుర్రలో పనిచేస్తున్న ‘దూరపు లెక్క’ యేనా ? మా లోకాలే వేరు వేరుగా మారుతాయ్ కాబోలు ! నా హస్తాన్ని ఆమె చెక్కిలిపై ఉంచి, “కనకం ! నన్ను కూడా నీతో తీసుకు వెళ్తావా ?” అన్నా.

“ఎందుకూ !”

“ఇక్కడ నే నెల్లాగూ పిచ్చివాణ్ణయి పోతాను. నా శక్తి నంతటినీ లాక్కున్నావ్—మళ్ళీ దాన్ని ఇవ్వకుండానే నీదారిన

నువ్వు వెళ్ళిపోతున్నావ్. వెళ్ళిపోయేదానివి—నీ హృదయంలో నాకు తావెందుకు ఇచ్చావ్ ? నాకు తెలీకుండానే నా హృదయంలో ఒక కనపడని గాయాన్ని చేశావ్—అది మానుముఖం పడుతుందనే నమ్మకం నాకు లేదు—”

నవ్వింది—అందులో అంతా విషాదమే !

“మళ్ళీ మొదటికే దిగుతున్నావ్—రాజూ ! నువ్వులేని ఈ నాల్గు నెల్లూ నే నెంతగా బాధపడ్డానో తెలుసా ? నాకు ఆ ఆనందమూ—ఈ తోటా—ఆ స్కూలు ఈజులూ—ఆ సరదాలూ—అన్నీ జ్ఞాపకానికొచ్చి—ఒంటరిగా కూర్చోని వీడ్చేదాన్ని. ఈ ప్రకృతి అంతా మానవుడికోసమే తయారై కూర్చుందనుకోవటం మూఢం ! వెన్నెల ఎంతమందికి ఉపయోగపడుతోంది ! ఏ కొద్దిమందికో—? ఆ రాత్రికి మాత్రం వాళ్ళు అదృష్టవంతులు ! మనతో పని లేకుండానే సూర్యచంద్రులు తమ పనిని సక్రమంగా, నిర్విచారంగా చేసుకుపోతారు. ఇదేం ప్రాణ గండమా ? ఊరికనే అదృశ్యపడి, కలవరపడుతున్నావ్—రాజూ ! నీకు నువ్వే ధైర్యం చెప్పకో లేకపోతే—నీ జీవితంమీదనే నీకు నిష్లక్ష్యత ఐతే—నువ్వేం సాధించగలవు ?—” ఆమె ముఖభావం నాకు స్పష్టంగా అర్థమవలేదు—కాని, నాలాగే ఆమె చిత్తకోభకు గురైపోందని తెలుసు.

“జీవితంలో సౌఖ్యం కన్న కష్టం ఎక్కువ ! ఆ సౌఖ్యాన్ని అనుభవిస్తున్నప్పుడు—ముందున్న కష్టం సంగతి తెలీదు. ఇద్దరమూ సౌఖ్యపడ్డవాళ్ళమే—ఇకముందు ఇద్దరమూ కష్టపడవలసినవాళ్ళంకూడాను—” అన్నాను అనుభవంమీద.

ఎక్కణ్ణుంచో శక్తిని కూడలేసుకుంటూన్నట్టు గట్టిగా ఊపిరి పీల్చి, “రాజూ ! ఇంకేం ఒద్దు—” అని నా పాదాన్ని తాకుతూ, “ఈ జీవితంలో ఇంకొక్కసారి...మనకు మంచిరోజులు వచ్చినప్పుడు—నిన్ను చూస్తే చాలు—నా ఆత్మ ఆనందిస్తుంది. దీనికైనా భగవంతుడు—నాకు అవకాశం ఇచ్చి—అర్హురాలి చేస్తాడని నమ్ము

తున్నా— అంది. ఈ జీవులకు ఏ పాశబంధన ఇంత గాఢంగా చుట్టబడ్డదని—సమాజంలో సమాన హక్కున్న తను నా పాదాల్ని తాకింది! నాకు ఒక్క యుల్లమంది. ఆమె కది మనశ్శాంతయినా— నాకు బాధగానే ఉంది. ఇద్దరమూ—మానంలో—వింతలో కాల్లోకి పోయి—అప్రయత్నంగా కన్నీటిని కార్చాం.

“ఏం లాభం రాజా! ఇద్దరమూ ఇల్లా ఎదురుగుండా కూర్చోసి దుఃఖిస్తాం. ఇదీ ఒకందుకు మంచికే వొచ్చిందేమో! దూర దూరాన ఉంటేనేకాని మన బాధ్యతలు మనకు తెలీవు. పొట్లకాయకు కింద రాయి కడితేనేకాని, అది సరిగ్గా సాగదు—మనకుకూడా ఆ ‘బాధ్యత’ తెలీకపోతే—మన దృష్టి జీవితంలో సక్రమమార్గంవైపు మళ్ళదు...చాలా ఆలస్యమైంది రాజా! ఇంకోటి విను: నీ జీవితంలో నువ్వు సంతోషపెట్టాల్సిన వ్యక్తి మీ నాన్న ఒక్కడే! నన్నేమీ అనలేదు...మన స్నేహానికి నిన్నేమీ అనలేదు. ఆయనచేత మాటపడ్డావంటే—నువ్వు జీవితంలో క్షమించరానితప్పు చేశావనుకో—వెళ్ళు రాజా! ఆయన నీకోసం కనిపెట్టుకుంటాడు—ఈ ఆనాధను మరిచిపోతావా?” మరిచిపోగలనా? బాధను ఎవరు మరిచిపోగలరు?

“కనకం! వెళ్ళిపోయ్యేదానివి—నన్నెందుకు ప్రేమించావ్?”

నవ్వింది: “అప్పుడే ముందొచ్చేవన్నీ తెలుసుకునేందుకు—మనం జ్యోతిష్కులం కాదుగా! తిరిగి తిరిగి ఈ పిచ్చిధ్రువుకు గురవబోక. నీకు ఇప్పుడైతే నేను సమాధానాలు చెప్పి ఓదార్చుతున్నా! నే వెళ్ళాక నీకు నువ్వే చెప్పకోవాలి—నీకప్పుడు ఎవరు చెప్తారు—పిచ్చిరాజా!”

“నిన్నక్కడ ఎవరు చూస్తారు కనకం? నీకు సానుభూతి ఎవరు చూపుతారు?”

“దిక్కు లేనివాళ్ళకు దైవమేగా దిక్కు! నా జీవితంసంగతి నాదే! నాదానికి నువ్వు కలతపడ్దొద్దు—నీ జీవితాన్ని బాగుచేసుకునేందుకు చూసుకో, లోకానికి నువ్వు పనికొచ్చేమార్గాల్ని అన్వేషించు.

—రాజా ! ఎంతసేపు నిలబడతావ్ ? వినలేక నీకు వినుగు కల్ల
టంలా ? వెళ్ళు—”

సాగనంపింది—ఆ చీకటిసముద్రంలోకి. ఇందుకేనా నన్ను పిల్చింది!
ఆ రాత్రి జాగ్రదావస్థలోనూ, సుషుప్తావస్థలోనూకూడా ఆమె మా
టలు జాపకం తెచ్చుకొని మనస్సును పాడుచేసుకొన్నా. కష్టాల్లో
కనిపించే భగవద్విగ్రహం నామీద పనిచేసింది ప్రేమపరణామం
ఇల్లా అవుతుందని ఎవ రనుకున్నారు ? ఇకమీదట ఈ ప్రేమతో
పాడవకూడదనే దృఢనిశ్చయానికొచ్చా.

15

కనకం వెళ్ళిపోయిన కొన్నిరోజులవరకూ నన్ను నేనే గుర్తించుకో
లేనిస్థితిలో ఉన్నా. ఎక్కడెక్కడ తిరిగేవాణ్ణో, ఏమేం చేసేవాణ్ణో
కూడా నా అంతరాత్మకు తెలిసేదికాదు. మేము జీవితంలో గడిపిన
ఆ మధుర తమ క్షణాలూ—ఆ ఇల్లూ, ఆ తోటా చూసినప్పుడు—
హృదయం భారమై—విషాదమేఘంతో ఆవరింపబడేది. ఆ శూన్య
గేహంలోకి తిరిగి ఎప్పటికైనా కనకం వస్తుందేమో ననుకుంటూ
ఉండేవాణ్ణి.

ఆ ఇంటిచుట్టూ తిరిగే అవకాశంకూడా పోయింది; కనకం వెళ్ళిన
వారంలోపునే ఒక తాలూకాగుమాస్తా దాన్ని అక్రమించాడు; ఆయన
తన పన్నెండేళ్ళ కూతుర్నొకదాన్ని నా కిస్తా నంటూ నాన్నదగ్గర
కొచ్చాడు. ఇది జరిగిననాటినుంచీ అటు వెళ్ళే ఆస్కారంకూడా
పోయింది !

ఇదివరకు నవ్వుకున్న జీవితం ! అన్నీ అల్లాటిదినాలే నని భ్రమపడ
జీవితం ! ఇప్పుడు తెలుస్తోంది—ఆ నవ్వులో ఇమిడివున్న ఏదో!
నదిఒడ్డున కూర్చొని, నిశ్చలంగా, నిష్కలంగా పాకిపోయ్యే ప్రవా
హాన్ని చూసి, ‘ఇ దేమంత లో తుంటుంది?’ అని దంబాలుకొట్టిన

రోజులు వెనకవి; తీరా దిగాక ఉక్కిరిబిక్కిరై—పొయ్యే ప్రాణం
వొచ్చే ప్రాణంగా గ్రహించిన దినా లివి! అనుభవాని కొచ్చేదాకా
ప్రతిదీ ఇట్లాగే ఉంటుందికాబోలు!

మా ఇంటిపరిస్థితుల్లోకూడా మార్పొకటి జరిగింది. నిరాధారంగా
—ఒక కునూరెత్తోసహా ఈ లోకంలో నిలిచివున్న—నాన్న వేలు
విడిచిన చెల్లెలొకతే అమ్మ జబ్బుపడే ముందునుంచీ మాకు వొండిపె
ట్టేందుకు మా ఇంట దిగింది.

“చిన్నప్పుడు నిన్ను పెంచేదాన్ని బాబూ! నువ్వు మీ అమ్మను
వొదిలి నా దగ్గరకు పరుగెత్తుకొచ్చేవాడివి...ఇప్పుడవన్నీ మరిచి
పోయ్యావనుకుంటా...” అనేది. ఇంకా ఆ పాతపురాణాలు కూడా
భద్రంగా తల్లిదాచుకొని ఏడవమంటుందా?

ఈ కాలంలో కొన్ని చెడుస్నేహాలు కూడా అలవాటైనై. సిగ
రెట్లు తాగటం బాగా పట్టుబడ్డది. ఆ పొగపీల్చే, ఆనందంలో ఈ
విచారాన్ని కొంతిదరకూ మరచిపోయ్యేవాణ్ణి; ఇది ప్రత్యాగ్నాయా
లుగా పనికొచ్చింది. ఇంట్లోకన్న బైటనే ఎక్కువ కాలం గడిచి
పోయ్యేది. ఆకలికు రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకొని—సామా
న్యంగా పదిమండ్రి కూడుకునేవోటజేరి మెల్లిమెల్లిగా పాకిపోయ్యేనీడల్ని
చూసుకుంటూ కూర్చునేవాణ్ణి. వృధాగా అతి విలువవైనకాలమంతా
రెక్కలు కట్టుకొని ఎగిరిపోతోంది. ఇట్లాగే రోజులు వారాలుగా,
నెలలుగా, సంవత్సరాలుగా గడిచినకొద్దీ మనశ్శాంతి రాకపోతుందా
అని నాకు నేను సమాధానం చెప్పుకునేవాణ్ణి.

చీకట్లో, చంద్రుణ్ణి, తారల్నీ చూసుకుంటూ—ఒక వైపు
నుంచి మరోవైపుకు దొళ్ళుతూ—పట్ట బలవంతాన నిద్రాదేవిని వరి
ద్దామని గట్టిగా మూసుకున్న కనురెప్పల్ని తోసుకుంటూ వొచ్చే ఊహ
ల్లో రాత్రుల్ని గడిపే వాణ్ణి. ఎన్నో ప్రసిద్ధ పుస్తకాల్ని చదివా;
ఎంతకేసినా మనశ్శాంతిలేదు; ఒక సామాన్య మానవహృదయం భరించ
లేని బాధ అంటే ఇదేనేమా!

వేదాంత గ్రంథాలుకూడా నా దృష్టిని ఆకర్షించలేక పోయాయి. ఆ వేదాంతమును, నాలాటి ఊహాపోహలు లేకపోయాయి కాబోలు! సావిత్రించి వెళ్ళబోతుంటే మాటలు వినిపించాయ్—ఆగి విన్నా, నాన్నా, అత్తయ్యా మాట్లాడుకుంటున్నారు.

“—పిల్ల పెద్దదెపోతోంది. ఇప్పటికే పదిహేను సంవత్సరాలాచ్చే! ఇన్నాళ్ళూ సంబంధాలు దొరక్కా, దొరికినవి నచ్చక్కా—గడిచిపోయింది. నువ్వు ఒకమాట అని వుంటేచాలు అన్నయ్యా—”

“అవునమ్మా! డాక్టర్ కూడా అదేచెప్తున్నాడు; త్వరగా వెళ్ళి చేసేయ్యటమే మంచిదనుకుంటున్నా. పరాయివాళ్ళను తెచ్చుకొని నెత్తిన ఎక్కించు కోవటందేనికి? దానికెట్లాగూ చూసే ప్రాప్తి లేకనే పోయింది; ఏదో ఉన్నదాంట్లోనే ఉందాం. మాటకేముంది? నాకు అన్నివిధాలానచ్చింది; ప్రభకూడా కట్టుబాట్లలో పెరిగింది. దాని సంసారాన్ని అది చక్క పెట్టుకో గలదనే ధైర్యం నాకువుంది. ఆలోచించా—వచ్చే నెల్లా లిగ్నాలున్నాయట—త్వరగా ముడిపడితే ఈ జన్మానికి నేను చెయ్యవలసిన కార్యాలన్నీ తీరినట్టే...”

“వాణ్ణి అడగవూ—?”

“ఏం అడగాలి? మూడు మాసాలనుంచీ కళ్ళ ఎదుట తిరుగు తూన్న పిల్ల; అదేం కురూపికాదు; తెలివితేటల్లేని మొద్దుకాదు. దానికేం లోపముందని—అడగాలి?”

“అదే అన్నయ్యా! చిన్న సన్నాసి, పుట్టి బుచ్చెరిగి నశ్పటినుంచీ నాదగ్గరే వుంటూంది; దాని ముచ్చట్లన్నీ తీరకుండానే ఉన్నాయ్. ఏ పరాయి ఇంటికివెళ్ళి దిగులుపడుతుందేమో ననుకునేదాన్ని—”

“నీ కందుకు—వీలైనంత త్వరలోనే మూడు మళ్ళూ పడేట్టు చూస్తానుగా—!”

ఇంక మాటలు కట్టిపెట్టారు. ప్రభావతిని నాకిచ్చి వివాహం చేద్దామనే గూడుపురాణీ బైటపడ్డాక—గదిలోకివెళ్ళి నాలో నేను వితర్కించు కోసాగాను. ప్రభ! నిజాని కది అందమైనదే. దాంతోమాట్లాడాలని

ఉన్న నాగొడవలో నేనుండి దా న్నెప్పుడూ పలకరించనుకూడలేదు నేను లేనిసమయంలో నాగదిలో అల్లరిచిల్లరగా పారేసినవస్తువుల్ని జాగ్రతగా సర్దుటమూ—నేను కాలిచ్చి పారేసిన సిగరెట్టుపీకల్ని తీసేసి గదిని శుభ్రంచెయ్యటమూ, తన పనిగా చూసుకొనేది: గదిలో ఏవైనా తనకు అర్థమయ్యే తెలుగుపుస్తకాలుంటే — ఇంట్లో ఎక్కడన్నా కూర్చోని వాటిని చదువుకునేది. నాలాగే అదికూడా ఎవరికోసమన్నా దిగులుపడుతోందేమో ననుకునేవాణ్ని. తల్లికి సహాయంగా పైపనుల్ని చూసుకుంటూఉండేది; ఒకళ్ళకోకళ్ళం ఇన్నాళ్ళూ లెక్కచెయ్యకుండానే కాలాన్ని వెళ్ళబుచ్చుకున్నాం కాబోలు! అనవసరంగా అది మాట్లాడంకానీ, ఉపన్యాసాలివ్వంకానీ నేను గమనించలేదు. గ్రామీణ వాతావరణంలో పెరిగింది; ఈ ఘ్యాషన్లు, నాగరికతా ఆమెమీద పూర్తిగా పనిచెయ్యకపోయినా, ఆమెలో ఏదో అందం ఇమిడివుందని నా కవకో చెప్తూన్నట్లుంది!

ఇంతవరకూ నాకు తెలీనివిషయం—ఆమె నాకు అవబాయ్స్ ధర్మ పత్నీ! ముక్కు మొగమూ ఎరగని మమ్మల్ని దంపతులుగా తయారుచేస్తే ముందున్న సంసారసాగరంలో ఇద్దరమూ అన్యోన్యంగా పనిచెయ్యొచ్చా? నా అంగీకారమే అనవసరమనుకొన్నాడే నాన్న— ఆమెతో కాపరం చెయ్యవలసిన బాధ్యత నా క్కాదా! ఒకరి అభిప్రాయాల్లో ఒకళ్ళవి వీడిపోతూ, ఒకళ్ళను మరొకళ్ళు అర్థంచేసుకోలేక, అయోమయజీవితానికి గురవుతే ఏవరి తప్పవుతుంది? తీరా దంపతులుగా ఆతుకుపడ్డతరవాత—నీడలాగు అంటిపెట్టుకొనివుండేభార్యను వదిలించుకోవటం చేతకాక, తప్పనిసరిగా వ్యక్తిత్వాన్నే మంచిపోయి కాపరం చెయ్యవలసిఉంటుందేమో? అప్పుడు పశ్చాత్తాపపడి ఏం ప్రయోజనం? పెళ్లిచేసుకొన్నాక బాధపడటంకన్నా, చేసుకోకుండానే ఉండటం మంచిదేమో? ఆమె ఇష్టాఇష్టాల్లోకూడా పనిలేదా? ఒకే వస్తువు వివిధవ్యక్తులకు వివిధ విధాలుగా కన్పించటమూ, భేదాభిప్రాయాల్ని ఇవ్వటమూ ఈనాటికి కొత్తకాదుగా!

ఈ వివాహసంసకు గురికాబాయ్యే మాలో మాకే సమ్మతమూ, స్నేహభావమూ కుదరకపోతే—ఈ మంత్రాలూ, మంగళనూత్రబంధనాలూ, మామిడాకుతోరణాలూ, మంగళహారతులూ, వ్రతాలూ, నోములూ, పూజలూ మమ్మల్ని ఏకంచెయ్యగలవా? ఇష్టం ఉన్నా లేకున్నా పైనండి క్రతువును జరిపే పెద్దమనుషుల అభిలాషసిద్ధికోసం దంపతులుగా నటించాలా? బొమ్మలపెల్లిలాగు—ప్రాణం వున్న ఈ గబ్బరుబొమ్మలను భయపెట్టి—బలవంతాన తలంబ్రాలుపోయించి బాకాలాది, చెవులు చిల్లులుపడేట్టు రండోర్పువాయించి, ఊరేగించటమే పైవాళ్ళకు సరదాయా? జంతువుల్లోలాగు జతకట్టించి జగత్కల్యాణార్థం పిల్లల్ని కనమని ఆజ్ఞాపించటమేనా—ఆదర్శం! పిల్లల్ని కనటమే ఘనమైనకార్యమైతే—కుచేలుడు మనకు శివుడు, గురువు, ఆదర్శపురుషుడూ అయితేరాలి!

నా అభివృద్ధిని కోరి నాన్న నన్ను మోసంచేస్తాడా? అమ్మ చనిపోతూ చెప్పిన మాటలు జ్ఞాపకమొచ్చాయ్. నా జీవితానికి ఇకనుంచీ శరొక వ్యక్తిసహాయం అవసరమేమో? ముందు ప్రభుకు ఇష్టమోకాదో తేల్చుకోవాలనుకున్నా. ఏమైనా కొంత వ్యవధి ఉంది; ఆ వ్యవధిలో తుదినిశ్చయానికి రాకపోతానా? ఈ వివాహం నా మనశ్శాంతికి కొంతవరకూ సహాయంచేస్తే దీన్ని తప్పక నిర్వర్తించాలనుకున్నా. ఎన్నో పిచ్చిఆలోచనలతో నా హృదయం నిండిపోయింది.

16

బైటికి వెళ్లినట్టు వెళ్ళంగానే ప్రభ నా గదిలో ప్రవేశించింది. —మధ్యాహ్నం, నాన్నా, అత్తా, మామూలుగా నిద్రలోనే నిదుర్నమై ఉన్నారు. చప్పున గదిలో ప్రవేశించా; ఆమె ఆశ్చర్యపోయినట్టు చూసి తలొంచుకొని వెళ్ళిపోబోయింది.

“ప్రభా!” మొట్ట మొదటిసారి ఆమెను పిలిచా. ఆమె పెదవులెత్తే కదలలేదు కాని, ఆగింది.

“నీతో మాట్లాడాలి...” “చెప్పండి—”

“ఇక్కడ కూర్చో” కుర్చీ చూపా.

“ఫర్వాలేదు—ఇక్కడ నిలబడ్డాగా—” పురుషుడూ, కాబోయ్యే భర్త—ఎదుట నిలబడి వుండగా, కూర్చోవటం హిందూ స్త్రీ ధర్మం కాదని ఆమెకూర్చాడే తెలుసేమో!

“మొన్న నాన్న ఏమిటి నిన్ను అడిగింది?”

“చాలా అదుగుతూ వుంటారు; జ్ఞాపకంలేదు.” ఆమెనోటివెంట చెప్పించాలనుకొన్నది చెప్పించలేక పోయ్యా! అయినా అందిద్దామనుకొన్నా. “వాడు సిగరెట్లు తాగుతున్నాడా—అని కదూ అడిగింది?” ఔనన్నట్టు తల వూపింది.

“నువ్వేమన్నావు?” తనలోతను నవ్వుకొని అంది: “తాగుతున్నారన్నా.” ఇది సర్వాబద్ధమని చెవులారా విన్ననాకు తెలిక పోలేదు.

“చంపావ్—నిజమే చెప్పావా?”

“ఈ కాస్త దానికి అబద్ధ మాడమంటారా?”

“నువ్వెప్పుడూ అబద్ధమాడలా?”

“ఉహు.” అని తల అడ్డంగా తిప్పింది.

“ఇప్పుడు నాదగ్గర అబద్ధమాడలా?”

“లేదు” “నేను వినిలేదనుకొన్నావా?”

“ఏమన్నాను—చెప్పండి.”

“ఏమన్నావంటే...” సరిగ్గా ఆమె చెప్పిన మాటల్నే నెమరు వేసుకుంటూ సాగించాను... “సిగరెట్లు తాగటం లేదు—అన్నావు. అప్పుడు ఆయన ‘గదిలో కాల్చేసిన సిగరెట్లు లేవా?’ అన్నారు. ‘ఎబ్బే లేవే!’ అని నువ్వు సమాధానం చెప్పావ్. అప్పుడు నాన్నదగ్గరా ఇప్పుడు నాదగ్గరా—రెండుసార్లు అబద్ధమాడావ్—అవునా?”

తల వొంచుకొని నేలచూపులు చూస్తూ, “మీకు తెలిసివుంది

నన్నెందుకు అడిగాయా?” అంది.

“ఊరికనే అడిగాలే...నాన్న దగ్గర నా కోసం అబద్ధమాడితే నాకు పట్టింపు లేదు కాని—నా దగ్గర మాత్రం దాన్ని ప్రయోగించ బోక...ఏం?”

“మీ ఎక్కువా—ఆయన తక్కువానా?”

“కనీసం—నీ దృష్టిలోనన్నా ఆ మాత్రం విలువ ఇవ్వవూ?”

“సరే లెండి—” ఇంత సంభాషణ సాగినా నాకు కావాల్సిన అసలు విషయం బైట పడనేలేదు. అది ఎల్లా చెప్పామా అని ఆలోచిస్తున్నా. ఆమె వెళ్ళిపోబోయింది. ఈ సమయంపోతే మళ్ళీ దొరుకుతుందో—దొరకదో?

“కొంచెం మంచినీళ్ళు తెచ్చిపెడతావా?” నిజానికి నాకు దాహం లేకపోయినా—కొంత ఆలస్యం జరుపాలని ఈ ఎత్తువేళా. ఆమె తలవూపి నిష్క్రమించింది. ఆలోచిస్తున్నా—ఎల్లాగా కదపటమని. ఆమె తెచ్చిన నీరు కొంచెం తాగి గ్లాసు కింద ఉంచా; ఆమె గ్లాసు కోసం వొంగుతోంది.

“ప్రభా!—విన్నావా?” ఒక్కసారిగా లేచి నిలబడి, “ఏమిటి?” అని ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది.

“నీ పెళ్ళట—”

ముఖం ముడిచి, “ఫోండి—” అని మడమమీద గిరుక్కున తిరిగింది.

ఆమె దారికి అడ్డు నిలిచి, “ప్రభా! నిజం చెప్పు—నేను నీకు నచ్చానా?” అన్నా.

“నన్ను పోనివ్వండి—” ఆమె మాటను తోసేసి, “కాదు ప్రభా! సిగ్గుపడుతున్నావ్—ఒక్కమాట చెప్పు—ఇష్టమేనా?” బొటనవేలు నేల రాస్తూ, పాతాళంలోకి చూస్తోంది, ఒకవిధమైన సిగుతో ఆమె. ముఖం ఎర్రనైంది.

“చెప్పవూ...?”

“నన్ను పోనివ్వండి—”

“ఒక్కమాట చెప్పు— వెళ్ళిపోదువుగాని—” పోతపోసిన విగ్రహంలాగు నిలబడ్డది.

“ఇస్తుంటేను... అవునా!— ఏం?” ఆమె భంగిమలో మాధూర్యం లేదు; నోట మాటలేదు.

“ఇష్టమే.... ఏం? ... ఊ... ఏం?”

“ఊ” అని దీర్ఘం తీస్తూ, నన్ను తోసుకొని—ఒక్క నిమిషంలో నా దృక్పథంనుంచి మాయమైంది. ఈ ఉపసమస్య తీరింది.

ఈ లోకంలో రెండురకాల మనుషులున్నారు. నిశ్చయాన్ని ముందు వెనుకలు ఆలోచించకుండానే నిర్ణయించుకొనేవాళ్ళు మొదటి రకం; దరి దాపు లేని ఆలోచనను అన్ని వైపులకూ సాగించి నిశ్చయాని కొచ్చేవాళ్ళు రెండోరకం. ఈ రెండో రకంలో—నిశ్చయమే లేక, పుణ్యకాలం కాస్తా దాటిపోయినా ఇంకా ఆలోచనతోనే కొట్టుకునేవాళ్ళు ‘అతివాదులు!’ నేను మొదటి రకం మనిషి నే అయినా—ఈ సమస్య పరిష్కారంలో బుర్రకు కొద్ది పనిని ఇవ్వదలిచా.

వివాహమంటే జీవితాంతంవరకూ పథ నిర్ణయమన్న మాట! ముందు జరగబోయే సంఘటల్ని ఎంత జ్యోతిష్కుడైనా ఎలా కలకంటాడు? ఆ శక్తిఉన్న జ్యోతిష్కుల సంసారాలన్నీ సక్రమంగా సాగుతున్నాయా? ఈ జీవని ఇంకా జీవికి కాశ్వలంగా అంటకట్టుకోవటం—కొన్ని నిబంధనలకు లోబడిపోయి జీవితాన్ని గడపటమే కాబోలు—వైవాహిక జీవితమంటే?

పాపం! బీదరికంతో కృంగి కృశించిన ప్రభును చూస్తే చాలేస్తుంది! ఆమె ధరించే చౌకరకపు దుస్తులు—అవ్వైనా బహుకొద్ది! ఆమె గుణాల్నిపట్టి ఎవరు ఆమెకు విలువ కడతారు? విలువలేనన్నాళ్ళూ ఆమె యెవరికీ పనికిరాదు కాబోలు! ఒక కాశ్విత సంబంధంతో ఆమె ఒక ‘ఇల్లాలు’ బతేనే కాని ఆమెకు యీ సంఘంలో గౌరవం రాదు. సంసారంలోవున్న సౌఖ్యాన్ని అనుభవించే శక్తి అందరికీ

ఉంటే ఎంత బాగుండును! ఇది నాలో ఉందో లేదో నాకే తెలీదు. తెలుసుకుందామని తీరాదిగాక—మర్నీ వెనక్కురావటమూ చాతకాదాయె!

ఒకసారి నా హృదయంలో కనకానికి ఇచ్చిన స్థానాన్ని ఇప్పుడు ప్రభి ఆక్రమించుకోవాలి. ఇది బహుశా ఆమె ప్రతిభలోనే ఉంటుందేమో! ఆమె ప్రయత్నాల్ని నేను కొనసాగనివ్వకపోతే ఆమె మాత్రం ఏం చెయ్యగలదు? తీరా ప్రభకు అన్యాయమే జరుగుతుందేమో! కనకం నా జీవితపథంనుంచి నిష్క్రమించి దాకాపు సంవత్సర మవచ్చింది. ఇదివరకు ఆమెనుగూర్చి నేను గుర్తైన చిత్త తోభ కొంతవరకూ ఆ కనపడని గాయాన్ని మాన్పింది కాబోలు! ఆమె ఏమైందీ నాకు తెలీదు. ఆమెని జీవితమే దుర్భరమనుకొన్నా—అట్లాగే సాగిపోతోంది! ఆమెకు చేతనైంది—నన్ను తన పాదదాసుడిగా తయారు చేసుకోవటం. ఆమె మాత్రం నా బుర్రలోంచి మాయ మవలేదు. కాని ఇదివరలో ఆమె నడిచినప్పటి ఛాయ లింకా బలహీన మవలేదు; ఆమె నాలో పని చేస్తూన్నంత సేపూ—ప్రభ ఆ స్థానాన్ని తీసుకోగలదనే నమ్మక మెక్కడ? కనకం నన్నీపాటికి మరిచిపోయి వుంటుందేమో! ఆమె జీవితం ఏమైందో? నాలాగే బాధ పడుతోందా? నాలాగే జీతం లో నూతన సమస్యలతో వేగిపోతోందా?

ఆమె సంగతి తరవాత చూచుకోవచ్చు; ఇప్పుడు నా గతేమిటని పిస్తోంది. ఎంత—ఆలోచనైనా—నిశ్చయం లేకపోతే వ్యర్థమేగా? కనకాణ్ణి అంటిపెట్టుకు కూర్చోని—మనశ్శాంతి లేక వేగిపోవటం మూగమేనేమో! ప్రభతోడి వైవాహిక జీవితాన్ని తలపోళా; ఎక్కడో ఏదో ఆకాశ్యోతి మిణుకు మిణుకు మంటోంది; నమ్మిముందుకు సాగుతే శలభం పొందే గౌరవమే దాపరిస్తోందేమో? ఏదైనా ఈ risk కూడా చేసి చూడాలనే నిశ్చయించుకొన్నా.

17

ఎండలు మెండుగా కాస్తున్నయ్. నూర్యదు తన ఉష్ణత నంతటి భూమిమీద ప్రసరింప జేస్తున్నాడు. ఎటు తిరిగినా గాలి ఆడదు. పడుకుంటే నిద్ర పట్టదు. పాత సంగతులు ఏవో జ్ఞాపకానికొచ్చి నాకు నేనే చిరాకు పడుతున్నా.

ప్రభ ఒక కవరు తీసుకొచ్చి ఇచ్చింది; విప్పి చదివా—కనకం రాసింది! ఎన్నాళ్ళకు నేను ఆమెకు జ్ఞాపకం వచ్చాను! తల్లి చని పోయిందట—పాపం! మా అమ్మ పోయినప్పుడు నన్ను ఓదార్చింది. లోకం Lip Sympathy ని బాగా నేర్చుకున్నా—కనకం దాని క్కూడా నోచుకోలేదేమో? ఆ మారుమూల గ్రామంలో తనస్థితి నీటినుంచి బైటపడ్డ చేపవలె వుందట; ఆ లోక బహిష్కారాన్నీ ప్రవాసాన్నీ తను భరించలేక పోతోందట! నాకు కళ్ళనీళ్ళు తిరిగయ్. ఈ కళ్ళతో యీ లోకంలో నేను మంచివాళ్ళుగా పరిగణించిన మరో దృక్తి జీవితపథంనుంచి నిష్క్రమించింది. నా తల్లి పోయినప్పుడు నే నెంత దుఃఖించాను! ఆమె తల్లి పోయి నప్పుడు కనకం మాత్రం అంతగా దుఃఖించదా? నాలాటి మానవజన్మకాదా ఆమెది! ఆమె 'నా' అనుకొనే తుది ప్రాణినికూడా కోల్పోయి, నిరాధారంగా జీవితపథంలో నిలబడి—ఎక్కణ్ణుంచో సహాయాన్ని అర్థిస్తోంది కాబోలు!

నా కళ్ళనీళ్లు చూసి కాబోలు—ప్రభ, “ఎక్కడినుంచండీ?—ఆ ఉత్తరం?” అంది. మాట్లాడకుండా—ఆమె చేతికిచ్చాను; చదివింది “ఈమె ఎవరు? మీకు జ్వరం వచ్చి నప్పుడు ఇక్కడికొచ్చింది—ఆమె కదూ!” ఔనన్నట్టు తలవూపా.

“నేను విన్నాను—ఒకప్పుడు మీరు ఆమెను ప్రేమించారని—నిజమేనా?”

“త—చ్చా?”

“కాదు—మానవుడు మానవుణ్ని ప్రేమించేందుకే కాని, ద్వేషించేందుకు కాదంటాను. కాని మీరు ఇక ముందు నూత్రం ఆమెతోడి సంబంధాన్ని తెంచుకోవాలి—” స్త్రీకి సహజంగా వుండే ఈర్ష్యా, అసూయాల్ని ప్రదర్శిస్తూన్న ప్రభను చూసి జాలిపడ్డా.

కనకమూ, ఆమె దీనావస్థా అంతా కళ్ళకు కట్టినట్లయింది; ఒక్కసారి వెళ్ళి ఆమెనుచూసి, ఓదార్చి రావటం నా విధిగా భావించా.

“ఒక్కసారి వెళ్ళి కనకాన్ని చూసివస్తా.”

“ఒద్దు—మీరు వెళ్ళి మళ్ళీ ఆమె వలలో పడటమూ, ఆ పూర్వ విషయాల్నీ జ్ఞాపకం చేసుకొని మనస్సు పాడుచేసుకోవటమూ జరుగుతుంది. మీరు వెళ్ళొద్దు. ఎవరి ఖర్మ వారిది. ఆమె తల్లిపోతే మన మేం చేస్తాం—?”

స్వార్థమయమైన మానవ జీవితంలో—తనకు హక్కున్న సౌఖ్యంలో భాగాన్ని ఇరియ్యవేమన్నా పంచుకుపోతారేమోననే భయంకాబోలు ప్రభది! అన్యోన్యతా, అభిప్రాయ సామ్యమూ—మా యిద్దర్లోనూచాలా విషయాల్లో భేదించటాన్ని గమనిస్తూనే వున్నా. ఒకరి విజ్ఞానమూ ఆత్మ వికాసమూ, అభిరుచులూ మరొకరికి పెగటు కనుకనే ఇన్ని రకాల వ్యక్తులు ఏర్పడి వుంటారు! ప్రభకందుకు నామీదంత అనుమానం? పాతజ్ఞానాన్ని చూసే పోలీసు విధంగా—నన్ను భావిస్తోంది. వినా ఆమె ఇష్టా ఇష్టాల్లో మెలగవలసిన వాణ్నేనా నేను? ఒక వ్యక్తి కష్టాలకు సానుభూతి తెల్పటం కూడా, మరొకరికి కంటక ప్రాయమైతే ఎట్లా?

అలోచించి—వెళ్ళటానికే నిశ్చయించుకొన్నా.

“వెళ్ళారా?”

“వెళ్తాను—రెండురోజుల్లో తిరిగివస్తాను. నువ్వేమీ అపోహపడనక్కర్లేదు. నీకు నామీదవున్న హక్కుకన్నా, కనకానికే ఎక్కువ వుంది—ఎందుకనో నాకు తెలీదు; పాత స్నేహితురాల్ని చూసి

తీరాని—”

ప్రభ ఏడ్చింది—కాని కనకమో? ఇంతకన్న ఎక్కువగా విచారిస్తూంటుంది కాబోలు! ఏడుస్తూన్న ప్రభను వెనుకనే వదిలి కవకాన్ని సూర్యుని కలతమనస్సుతో బయలుదేరా—

18

సూర్యాస్తమయ సమయానికి శ్రీనగరం జేరాను. ఎవర్నడగనుకనకం సంగతి? ఆమె మామగాడి పేరు నాకు తెలీదాయె. ‘కరణం’ అని మాత్రం గుర్తుంది. దారి తెలీని పాంథుడి ఆవస్థ నాకుపట్టింది.

చెవి వ్రనుంచి నీళ్ళు తెచ్చుకొనే అమ్మలక్కలూ, వీధిలో ఆటలాడుకొనే కుర్రకుంకలూ, తీరిగ్గా కూర్చోని చుట్టల కాల్పుకొనే ఆసామలూ—నాకొత్త ముఖాన్నీ బస్తీ కళల్నీ కాబోలు తెరిపార చూస్తున్నారు. తమలో లేని నాగరికత నాలో వుందని అనూయపడుతున్నారు. ఎవర్నీ అడగటం నాకు యిష్టంలేదు. కాని అడగకుండా ఎల్లా తెలుసుకొనడి? తీరా ఆ కరణం ఇంటికివెళ్ళి కనకం కోసం వచ్చానంటే—ఆ మామగారు చుడ్డుకర్ర తీసుకొని వెంటపడితే—పోలిమెరల్లో పడి పైల్ రేస్ చెయ్యాల్సి వస్తుందేమో? వాడికోరమీసాన్నీ భీకరాకారాన్నీ తల్చుకుంటేనే నా అల్పప్రాణి ఆవట్టిల్లతోంది.

బెంగాలీ లాల్చీతోనూ, గ్లాస్కో పంచతోనూ, నున్నగా దువ్విన క్రాపుతోనూ—ఒక యువకుడు నాకు ఎదురైనాడు—అకారాన్ని పట్టి బస్తీ మనిషిలాగు స్ఫురించాడు. అతని పెదవులమీది నాట్యం చేసే చిరునవ్వు ప్రత్యేకం నన్ను ఆకర్షించింది. పురుషుల్లో ఇంత అందకాదు వుంటాడా అనిపించింది. అతని చక్కని కను ముక్కు తీరు అతన్ని పరికరించమని ప్రోత్సహిస్తోంది. ఎరిగివున్న వాడిలాగు కనుబామల్ని ఎగరేశాడు!

“కరణంగారి ఇల్లెక్కడో చెప్తారా?” అన్నా— నన్ను తేరి పారజూచి, “మీ పేరు?” అన్నాడు. ఈ అసందర్భపు ప్రశ్న నాకు కష్టంగానే వున్నా, అతని సహాయం నాకు అవసరం కనుకనే తప్పని పరిగాచెప్పా. అతను నవ్వుతూ, “మీరా! నాతో రాండి. వెళ్దాం” అని వెనక్కు తిరిగి నాతోపాటు నడవసాగాడు. ఏమిటి—వీడు నన్ను ఎరుగా? కాశీజీలో నన్ను చూశాడా? పూర్వ పరిచయం వున్నట్టు మూచిస్తాడు. నాతో తాత్కాలికంగా స్నేహంచేసి మోస గిద్దామని ప్రయత్నిస్తున్నాడా?

“మీరు నన్ను ఎరుగుదురా?” అన్నా. “ఆ” అని తిలవూ పాడు. నాకు ఆశ్చర్యమే అయింది; ఒక్కసారిగా అనేకరకాల ముఖాలు నాకళ్ళముందు తిరిగయ్—కాని, ఎక్కడా ఇల్లాటి ముఖాన్ని—నాకు కలలో చూసిన జ్ఞాపకం కూడా రాలేదు!

“ఎక్కడ చూశావా?” అన్నా.

“క్షమించాలి—చూడలేదు కాని విన్నా మీది.....వూరు కాదా?” అన్నాడు. మా వూరి పేరు వీడికెల్లా తెలిసిందీ! చూడ లేదు కాని విన్నాట్ట! నేనేమన్నా పురాణపురుషుణ్ణుకుంటున్నాడా! నేను మ్యాపులోనైనా చూడని యీ వూళ్ళో వీడొక్కడికీ నే నెల్లా తెలుసోమరి?

“ఇప్పుడు కరణంగారి ఇంటికి వెళ్తే బాగుండదేమో—” అన్నాడు.

“ఏం?” అన్నా, నాకు కలిగిన అనుమానమే వీడికీ ఎల్లా కలిగిందా అనుకుంటూ.

“నాళ్ళమామ వుంటాడేమో—?” చచ్చాం! జోతిష్కుడు. కాదుకద? మెస్మరిజం చేస్తున్నాడా? “ఎవర్నిగూర్చి మాట్లాడుతున్నారు?”

“మీరు కనకం కోసంకాదా—వచ్చింది? ఆమెను గూర్చి!”

నా కీ రి ఇంతివరకూ పాకిందా అనుకుంటున్నా—

“మీకెల్లా తెలుసు?”

నవ్వి, “అమె చెప్పిందిలేండి—” అన్నాడు. నాలాగే వీడి క్కూడా అమె స్నేహితురాలా? నేనే ఓడిపోయా—చూడ బోతే వీడికి అన్నీ తెలిసినట్టుంది. “మీరి మీరు నన్ను ఎక్కడికి తీసుకు వెళ్తారా?” అన్నా.

“మీకేం భయంలేదు—రండి—చూ ఇంటికి వెళ్దాం—”

ఎవరికోసమో వచ్చి—ఎవరింటికో వెళ్ళటం బాగాలేదు. వినా ఇంతకన్న చేసేదికూడా లేదు.

“అవసరంగా శ్రమ కల్గిస్తున్నా—”

“ఫర్వాలేదు—అన్ని సౌకర్యాలూ చూస్తాను—కనకాన్ని కలుసుకునే ఉపాయంకూడా చెప్తా—”

“మీ ఇల్లక్కడ?”

“ఆ రావిచెట్టు కన్పించటంలా—అక్కడ...చూ ఇంటి పక్కనే కరణంగారి ఇల్లు—”

ఆ మామగారు నన్ను గుర్తుపట్టడుకదా? ఏమైనా నాకు కావాల్సిన సహాయం దొరికింది—వీడిమాటల్ని పట్టిచూస్తే నమ్మదగ్గ వ్యక్తిలాగే వున్నాడు. నన్ను తన ఇంట్లోని ఒక గదిలోకి తీసుకుపోయి మర్చిలో కూర్చోపెట్టి, “వెంకాయ్” అని కేక వేశాడు. నల్లటి తుమ్మమొద్దు లాటి వాడొకడు ప్రవేశించాడు. నన్ను కొట్టేందుకు కాదుకదా?

“కాఫీ తీసుకురారా—” వాడు నిష్క్రమించాడు.

“ఇంతమమందే తాగివస్తున్నా—”

“ఫర్వాలేదు లేండి—”

“ఇందాకట్నుంచీ తమ పేరు అడగనే లేదు—”

“మఘనూధనరావు—” కొంచెం పొడుగుదైనా, బరే ఫసందైన, భేషైన పేరే అనుకున్నా. ఆ వెంకాయ్ గాడు కప్పులో హాజరయ్యాడు.

“ఈ డిల్లీ కాఫీ హోటల్స్ న్యాయా?”

“శేవు—మధ్యాహ్నం కాచుకున్న కాఫీని ఫ్లాస్క్స్ లో పోసుకుంటాం—” మొగమాటంతోనే కాఫీతాగా.

కప్పుల్ని అందిస్తూ అతను అన్నాడు; “అరేయ్—పిచ్చితో చెప్పు: రాజాగ రొచ్చారని... కరణం ఉన్నాడేమో కనుక్కురా— ఎప్పుడొస్తుందో అడుగు—” పిచ్చి ఎవరు! ఆపిచ్చితో నాకేంపని? ఇదంతా మయసభామర్మంలాగూ, మ్యాజిక్కులాగూవుంది నాకు! ఏమైనా అతను నమ్మదగ్గవాడేననే ధృఢనిశ్చయం శేక పోలేడు. వెంకాయ్ తిరిగివచ్చి అన్నాడు: “కరణం తాళిళ్ళ వనూలుకు వెళ్ళాడట—రాత్రికి రాడట—”

“ఎప్పుడొస్తానంది?” “పకకొందు—”

“సరే—నవ్వు వెళ్ళు” వెంకాయ్ గాడు వెళ్ళిపోయాడు. నాకు మాత్రం వాళ్ళభాష అర్థమవనే లేదు.

“విన్నాయగా?” అన్నాడు, అతను. “పిచ్చి ఎవరూ?”

నవ్వి, “ఆ...అంటే కనకమేలెండి...రాత్రికివస్తుంది. మీరు మాట్లాడుదురుకాని,” అన్నాడు. సిగరెట్లు కాల్చుకుంటూ ఇద్దరమూ ఏజేవో లోకాభిరామాయణంలోని ఘట్టాల్నిగూర్చి మాట్లాడుకున్నాం. అతను చాలా సరదా మనిషి. ఎనుటివ్యక్తిని నవ్వించగలడు. మర్యాదతో మంచి స్నేహభావాన్ని రూపించాడు.

బాగా చీకటి పడ్డాక—“స్నానంచేసి—భోజనానికి రేపండి—”

అన్నాడు.

“స్నానంచెయ్యను —ఆకలి అవటం లేదు” అన్నాను.

“చాలా మొగమాట పడుతున్నారు—నన్ను పరాయివాడిగా భావించొద్దని కోరుతున్నా—” ప్రథమ పరిచయంలోనే ఇంత ఆదరణను ఎందుకు చూపుతున్నాడో నాకు అర్థమవలేదు. తప్పని సరిగా అతనితోపాటే—వంట బ్రాహ్మడు వడ్డించిన మెతుకుల్ని నోట్లో వేసుకొని గదిలోకి జేరాం—

కొంచెంసేపు మళ్ళీ హాస్కు జరిగాక—“ప్రయాణపు బజలికలో

అలసినట్టున్నారు. ఆమె రాంగానే లేపుతాను—పడుకోండి—” అన్నాడు మూలపున్న పక్కను చూపుతూ. “నిద్ర రావటంలేదు—”

“ఫర్వాలేదు పడుకోండి—” అని తలుపు దగ్గరిగావేసి అతను నిద్రస్కరించాడు. ఆ గదిలో నేనొక్కణ్ణే అయిపోయాను. పడుకున్నా—నిద్రపట్టదు. టేబిల్ మీద వున్న లాంతరు వెలుగు గది నంతటినీ ఆక్రమిస్తోంది... మరోమూలనుంచి బిగ్ బెన్ గడియారపు టిక్ టిక్ లా, దూరాన పొలాల్లో నక్కల అరుపులూ వినిపిస్తున్నాయి. కిటికీలోంచి చెట్ల ఆకుల్ని తోసుకొన్నాన్న చల్లనిగాలి మెల్లిగావీస్తోంది

కనకం ఇక్కడి కెందుకొస్తుంది? మామగాడు రానిస్తాడా? ఎల్లావుందో ఆమె? ఊహా ప్రపంచంలో సృష్టించుకొన్న కాలపనిక కనకాన్నిగూర్చి ఆలోచిస్తూ—నిద్రపట్టక పోవటంవల్ల, దీపం పెద్దది చేసి, ఏదో పుస్తకంతీసి చదువుకున్నా—ఒక్క ఆక్షరం కూడా అర్థమౌతున్నట్టుగా లేదు.

19

చైత్ర గాజులశబ్దం చెవిన పడేటంతవరకూ—నన్ను నేనే గుర్తించుకోలేని స్థితిలో వున్నా కాబోలు! “రాజా!” అంది. సంవత్సరం పైపైంది ఆ కంఠాన్ని విని—వినా చాంట్లో చలనంలేదు!

పుస్తకాన్ని విసిరివారేస్తూ, “కనకం! వచ్చావా?” అన్నా.

నా చెయ్యి పట్టుకొని, “ఓను—రాజా! ఇక్కడి కెందుకొచ్చావ్? ఈ లంకలోని రాక్షసుల మధ్యకు వచ్చేందుకు నా కోసం ఎంత ధైర్యం చేశావ్?” అంది. ఇక్కడ భయపడవలసిన విషయమేదో నాకు తెలియకపోవటంవల్లనే నా ధైర్యం నిలబడివుందనుకుంటా. తల్లి మరణాన్ని గూర్చి మరచిపోయిందా?

“అమ్మ పోయిందా—కనకం?”

నిట్టూర్చి అంది: “పోనీ — రాజా ! ఈ విశాల విశ్వంలో తల్లి లేనివాళ్లలో నేనొకతెను. మాటిమాటికీ ఆ విషయాన్ని జ్ఞాపకంచేసుకొని మనశ్శాంతిని భంగపర్చుకోలేను. చచ్చినవాళ్ళను గూర్చి చెప్పే ఓదార్పుమాటలన్నీ నాకు బాధకలిగి స్తయ్. చెప్పేవాళ్ళవి, వేదాంతతోనూ, అనుభవంతోనూ కూడినమాటలే ఆవ్యోచ్యు — కాని, అవి నన్ను గాయపరుస్తయ్ కనుక, వాటిని వినలేను” — ఎంత విరక్తితో మాట్లాడింది? నాకే ఆశ్చర్యంగావుంది !

“ఇంత మొండితనాన్ని ఎల్లా సంపాదించావ్ ?”

నవ్వింది. “రాజా ! అందరికీ తెలీదా — చచ్చినవాళ్ళు మళ్ళీ బతికిరారని? అంతా కలలాగు భావించి తప్పని సరిగా మరిచిపోయ్యేందుకు, లేని మొండితనాన్ని తెచ్చిపెట్టుకునేందుకూ ప్రయత్నించా —” నేను నీరాశకే గురయ్యా...

“— ఇప్పుడు అనుకుంటున్నాను: జీవితాన్ని అనుభవించటం కూడా ఒక కళ అని; ఎన్ని కళలు నేర్చినా, ఇదితెలీని వ్యక్తి జీవితంలోని కష్టాలకు అధికబాధమ అనుభవిస్తాడని — నవ్వు మాత్రం యీ కళకు ప్రత్యేకంగా కృషిచేశావని —”

నవ్వింది — వాడిన ముఖంలోంచే, “ఔను — జీవితం అనే ముళ్ళ కంపల్లోంచి ఎక్కువ ముళ్ళు గుచ్చుకోకుండా నడవటం చేతకాక పోతే ఎట్లా? ఇన్నాళ్ళూ నేనుకూడా మిగతా వ్యక్తుల్లాగే వుండేదాన్ని — కానీ మధుస్నేహం దొరికాక —”

వాడి ప్రస్తావన నాకు కష్టంకల్గించింది; ఆమె మాటను మధ్యలోనే అందుకొని, “ఆతనికి నీకూ ఏం స్నేహం?” అన్నా.

“మన స్నేహం లాటిదే —!” నాగుండె లెక్కపెట్టలేనంత వేగంగా కొట్టుకుంది. మధు నాకు అజన్మశత్రువులాగు కన్పించాడు —

“... చాలా మంచివాడు, లక్షాధికారి. స్నేహానికి ప్రాణాన్ని ఇస్తాడు. ఎడారిలో ఎండిపోతూన్న నాజీవిత లతకు నీరుపోశాడు. ఈ లోకంలో ఇల్లా సహాయపడే ప్రాణి ఒక్కటివుంటే నాకు చాలా

నిపించింది. నాభావి జీవితభారాన్నంతటినీ అతనిమీదనే వదిలేశా. అతని స్నేహం లభించాక దాదాపు 'విచారం' అనేమాటనే మర్చి పోయా—అతని విశాలహృదయంలో ఈ అనాధకు గొప్పసానం ఇచ్చాడు. నాకు అతనికొక దైవస్వరూపుడు..." అమెనూ, అమె మాటల్ని చూస్తూంటే నాకు ఒళ్ళు మండింది. అమెమీద అసహ్యం పుట్టింది. నా ప్రాణ సమానంగా చూసుకొన్న స్త్రీ—ఒక వ్యభిచారిణిగా మారిందని తలుచుకుంటేనే—నా శరీరం కంపించింది.

"అంత మంచివాడా?" అన్నా వెటకారంగా!

"కాదా? మామ మీద నీకెంత కోపమూ, ఈర్ష్యాపుండేది? నాకు తెలుసు రాజా! నా వస్తువు, నా ప్రియురాలు, అని భ్రమిస్తున్న యీ ప్రియులందరూ—ఆ ప్రియురాలికోసం ఇంకవరైనా తిరుగుతూంటే సహించలేరు. ఇప్పుడు చూడు; నీమీద అతనికి ఎంత ఈర్ష్య ఏర్పడివుండాలి? కాని అతని ఆత్మవికాసంలో, అట్లాటి ఊహలకు తావులేదు...ఇంత ఉన్నతాశయాలుగల వ్యక్తి నా జీవిత మధ్యంలో ఎదురైతాడని నేను కల్లోకూడా తలవలేదు..." ఇదేనా ఉన్నతాశయం? నాకు బహు చిరాకుగా వుంది.

"అయితే అతని ధనాన్ని చూసి, భ్రమించి అతని పలలోపడి, వ్యభిచారిణిగా, కులటగా, బారిణిగా మారావన్నమాట—" కోపం కోనే నాకు తెలీకుండా యీమాటల్ని అన్నా కాని, అన్నాక అమెను గాయపర్చా ననుకున్నా. నవ్వింది, మామూలుగానే!

"పొరపడ్డావ్! రాజా! భర్త చాటున చేసేది పవిత్ర వ్యభిచారమూ—ఇది అపవిత్రమూను—ఇంతే భేదం! జీవితఖట్టాల్లో పరిణామమూ, మార్పు రాకూడదా! ప్రేమించేందుకు అనేక కారాణాలుండొచ్చు. ఒక్క ధనవంతుల్ని మాత్రమే ప్రేమించే యిళ్ళు శేష్యలు! ఈ లోకంలో నేను అందర్నీ ప్రేమిస్తున్నాను. ఇతర్ల దృష్టిలో నేను ఎవరికైనా శత్రువునేమో నాకు తెలియదు కాని, నా దృష్టికి నాకు ఎవ్వరూ విరోధులు లేరు. మనస్సుల్నిపట్టి లోకంలో బంధుత్వమూ,

స్నేహితలు ఏర్పడుతాయ్ కాని, తకపోతే—అందరు మనవాళ్ళేగా! నువ్వు ఏమన్నా అనుకో—నన్ను ఏమన్నా అను, కాని, మధు చాలా గొప్పవాడు. ఈ లోకానికి, ఈ మనుష్యులకూ అతను పనికి రానివాడైతే కావచ్చుకాని—నా ఆశయాలకు తగిన మిత్రుడు—”

“ఇవ్వే నా-ఆ-శ-యా-లు!”

“కాకూడదా? నీ ఆశయాలే—నావి అవ్వాలా? నాకు లేదా వ్యక్తిత్వం? స్వతంత్ర్యం—” కొన్ని క్షణాలపాటు నిశ్శబ్దంగా వున్నాం. అతి ప్రయత్నంమీద నా ఈర్ష్యను చంపుకోగలిగా; నా దనుకొని భ్రమించిన కనకమే—ఈమె కాదనుకొన్నా.

“మధు—ఇక్కడ ఏం చేస్తుంటాడు?”

“అతనికి ‘నా!’ అనేవాళ్ళు లేరు. ఈ డిబ్బో పెద్ద ఆస్తివుంది—దాన్ని అమ్మేసి ఆడబ్బతీసుకొని పట్నం వెళ్ళిపోతాడు. నేనుకూడా అతనితో వెళ్ళాను. అతని ధనాన్ని తినేవాళ్ళలో నేనూ ఒకరే నాతను—”

“పెళ్ళాడుతావా?”

“పెళ్ళి నాకు యిష్టంలేదు. అతనూ అదే అన్నాడు. పెళ్ళాడి నప్పట్నుంచీ ఒకరిమీద ఒకరికి విశ్వాసంపోతుంది. లేని ఆధికార వాంఛ అధికమౌతుంది. ఇది మానవత్వం కాని వస్తువు కాదు—‘నా’ అని భోషాబాల్లోనూ, ఇనప్పెల్లెల్లోనూ దాచుకునేందుకు! అతను... నాకు భాషలో ప్రావీణ్యతలేదు—అతన్ని వర్ణించేందుకు; నే నిప్పుడు అతని లాగు జీవితాన్ని గడపటాన్ని నేర్చుకుంటున్నా. అమ్మ మరణానికి నేనెంతో కృంగి, కృశించి పోవలసింది! కాని అతన్ని చూసి అన్నీ మరిచిపో గలిగాను.

“ఇప్పుడు మంచి మాటలు చెప్పి గోరిలో దింపేదాకా అల్లాగే వుంటుంది...” నాకున్న ఈర్ష్యను వెళ్ళగక్కే భాష ఇదేకాబోలు!

“రాజా!...రాజా!...మధును యేమీ అనొద్దు; అతను నాకు బాగా అర్థమయ్యాడు—చూడకపోవుగా నా భావిజీవితాన్ని?—”

మళ్ళీ మానంతోనే ఇద్దరూ ఊహ సముద్రంలో వెళ్ళిపోయ్యాం — ఎన్నెన్ని తలపులు ! ఆమె దీనవదనాన్ని చూస్తేనే నా హృదయం కంపించింది.

“ఇక్కడ నుఖంగావుందా — కనకం ?”

“నా జీవితంలో అల్లాటి క్షణాలు వెనుకనే గడిచిపోయాయో — లేక ముందున్నాయో ? ఇప్పటి జీవితంలాటిది నా ఆగర్భశత్రువు కైనా వొద్దు రాజా ! ఈ జైలుఖానాలో నేనుండలేను. ఇక్కడిబండ చాకిరికి నా చేతులెల్లా అయ్యాయో చూడు...!” చేతులుచాచింది; బండబారినయ్. ఈ ఒక్క చేతుల్నిచూచి, ఆమె దుర్భరావస్థను ఊహించుకుంటున్నా.

“రాజా ! నేను వీరింటికి, కూటికీ గుడ్డకూ మాత్రమే చాకిరీచేసే దాసిని ! నేను ఒంటరిదాన్ననీ, నా వెనుక నాకు సానుభూతిమాపే వాళ్ళెవరూ లేరనీ, చచ్చినట్టు తమ మాటల్ని శిరసావహించి తీరవలసిన బాధ్యత నాకుందనీ — అపోహపడుతున్నాడు — చూమ ! అనాధను చేరదీసి తను లోకోపకారాన్ని చేసినట్టుగా గర్విస్తాడు. ఆమెదాని ఒంటరి జీవితంకన్న నరకం ఇంకోటిలేదు. ఈ దేశంలో స్త్రీ అయి జన్మించటమే ఒక శిక్ష ! అందులోనూ ఘోరపాపం చేసుకుంటేనే కాని సాందర్యవతియైన స్త్రీగా జన్మించకు. అందుకీ నేను కావాలి ! నన్ను పొందేందుకు అందరికీ అర్హులవుందా అనేప్రశ్న అవసరం ! నన్ను అక్రమించి సాధించాలనే ప్రతి పురుషుడి ఊహను. ఇది నా జీవితంలో బుద్ధి తెలిసినప్పటినుంచే గమనించే దినచర్య అయిపోయింది ఆ చూమ...వాడికన్న పశువు నయం...నన్ను నిర్బంధిస్తాడు. వాడి పాదాలకింద గతిలేనిదానల్లే పడివుండబట్టేగా నన్నింత తేలిగ్గా చూడ గలుగుతోంది ? అంటాడు ! తను నన్ను రక్షించాడట ! అందుకు నేను కృతఘ్నురాలైన కూడదట ! తనను వినాహమాడి నుఖించాలట ! నా ఇచ్చిమూ, నా అనుమతి అక్కర్లేదన్నట్టుగానే చూస్తాడు ! ఇప్పటి దాకా ఎల్లాగో కబుర్లుచెప్పి కాలక్షేపంచేస్తున్నా. ఇంత నీచాధి

ప్రయాలోఉండే పురుషులతో ఎంతకాలం గడపగలను? ఈ దేశం లోని స్త్రీకి తనను తను రక్షించు కోవటమే మొట్ట మొదటి సమస్య. నా జీవితం రాణించనీ, క్షీణించనీ మధును వదలను. నదిలో మునిగి పొయ్యే వ్యక్తికి ఏది దొరుకుతే అదేగా ఆధారం? నువ్వన్నట్టు అతను కూడా మోసగిస్తే—నాది స్వయం కృతాపరాధమాతుంది—ఇక్కడ నీచజీవితంనుంచి విముక్తనవుతే చాలు....”

“ముందు ఎక్కడికి వెళ్తావు?” అన్నా.

“ఏమో! ఎక్కడికి వెళ్తానో, ఏంచేస్తానో నాకే తెలీదు. దారీ దొంకారేదు—నా జీవిత ప్రవాహానికి. మరుక్షణం చింతకూడారేదు—రాజూ! నేను నీకు వింతమృగంగా కన్పించొచ్చు. కాని, నాకు మాత్రం నా జీవితం చాలా తృప్తికరంగా వుంటుంది—”

కనకం—నిర్ధారణలేక జీవితంలో గుడ్డి దానిలాగు దారివెతుక్కుంటోందా? తన జీవితాన్నీ, యవ్వనాన్నీ, వ్యక్తిత్వాన్నీ లోకానికి ఏ విధంగా అర్పించ బోతోందో అమెకే తెలీదు! పిచ్చిదానిలాగు తయారైందా? ఈ లోకంలో ఎవ్వరికీ, ఎందుకూ కొరగాక. చింపిరి తలతో కృంగిపోయిన కనకాన్ని నాతోనే తీసుకు వెళ్దామనుకున్నా. కాని, నా జీవితమే నాకు భారమైనప్పుడు—వేరొకరి జీవిత భారాన్ని నిర్వహించే శక్తి నాలోలేదని నాకు తెలుసు. ఒకప్పుడు నాకు రంధ్రగా, ఊర్విశిగా కన్పించిన కనకం—నన్ను ఊహల్లో. పోహల్లో—బాగ్రిదావస్థలో, సుషుప్తావస్థలో కలవరిపెట్టిన కనకం—నా జీవితం శకటాన్నే తోరుమారుచేసి నన్ను నేను గుర్తించుకోలేని స్థితికే లాగిన కనకం—ఈ వాతావరణంలో నలిగి ఎంత దీనంగా తయారైంది! ఏ సమయమూ లేకుండా, ఎవరి ఆదరణకూ నోచుకోకుండా పోయింది!

“నీకు తొడ్పడేవాళ్ళే లేరా?” అన్నా.

నవ్వింది—నంతో మెనికీ, దుఃఖానికీ కూడా మామూలుగా నవ్వే నవ్వే ఉంది. “ఇంత వికాల విశ్వంలో నేను ఏన్నోవంతు? నాలాటి

జీవులువిన్ని నలుగురే మాత్రం ఎవరికి లెక్క ? మనం అపోహపడతాం—
మన జీవిత కష్టాలకు సానుభూతిగా నిట్టూర్చి, హృదయ పూర్వకంగా
కన్నీరు కార్చే వ్యక్తులున్నారని. కాని నిజంగా కష్టాల్ని ఎదుర్కో-
వాల్సిననాడు మన ముఖమైనా చూసేవాళ్ళుండరు; ఒక జీవి అనుభ-
వించే కష్టం ఫలాన్ని—మరో జీవి అనుభవిస్తుంది. ఒకరు క్షీణి-
స్తేనే కాని, వేరొకరు రాణించరు!—ఇది లోకచరిత్రే ! నా కోసం
తిరిగేవాళ్ళూ—నాపాదరేణువుల్ని కళ్ళ కద్దుకుందానునే కోరికను
వెల్లడించేవారూ కూడా సహాయపడరు; వాళ్ళకు నేను ఎంతవరకూ
అవసరమో అంతవరకే ఉపయోగించుకొని—చీకపాడేనే మామిడి
టెంకలాగు నన్ను విరిగిస్తారు. తమ స్వాధీనం తీరేవరకూ గాలిలో
కలిసి కరిగిపోయ్యే సానుభూతి వాతాల్ని చదివి కళ్ళనీళ్లు తుడు-
స్తారు; కష్టసమయానికి అంతా విధివిలాసమని పెదవి విప్పురు. *
కృతఘ్నులకు శిక్షలేదు ! ఇల్లాటి శిక్షలేని నేరాలు అనేకం ఉండబట్టే
—జీవితం వెగటుగా ఉంటుంది. మన కష్టాలకు—ఇతల్లు సుఖిస్తూ
వుంటే మన హృదయం సహించలేదు. అందుకనే వేదనపడతాం—”
అగింది. చెదరిన ఆమె ముంగురుల్ని పైకితోస్తూ—ఆమె మాటల్లోని
సత్యాన్ని నా విజ్ఞానంతో పరిశోధిస్తున్నా—

“ఇంత ఆత్మ వికాసాన్ని ఎక్కడ నేర్చావ్—?”

“లోకంలో—జీవితంలోని అనుభవం నీకు లేదా ! నీ గడిచిన
జీవితంనుంచి ఎన్ని అమూల్య పాఠాల్ని నేర్చుకోవచ్చో తెలుసా?...
మధు అంటాడు నేను పిచ్చి పిల్లనట.”

నాకేదో గుర్తువచ్చింది. “పిచ్చి అంటాడేమిటి ? పిచ్చిక కాదు
కదా !”

“పేరు మార్చాడు—పిచ్చిమృనట ! అదే ‘పిచ్చి’ అంటాడు—
నిజంగా నేను పిచ్చిదాన్నా రాజా ?” ఆ కళ్ళల్లోని అమాయక
జ్యోతిని ఆమెను ఎరిగిన ఏ పురుషుడు మరిచిపోగలడు ?

“కాకపోతే ఆ పేరెందుకు వస్తుంది ?”

“నిజమే...నిజమే...” అని నవ్వింది.

నిశ్శబ్దంతోనే మరికొన్ని నిమిషాలు గడిపాం. ఆ పూర్వపు సంఘటనలన్నీ జ్ఞాపక మొచ్చాయ్. ఇన్నాళ్లుగా మమ్మ మారు మూలలకు తిరిమిన కాలం యీనాడు దగ్గరిగా జేర్చింది—కాని పూర్వపు జీవితం మరిచిపోగలుగుతే ఎంత బావుండును!

“కనకం ? నన్ను మరిచిపోగలిగావా?”

“ప్రయత్నించాను కాని చేతకాలేదు. ఆ దుఃఖాన్ని కప్పకొనేందుకు ప్రత్యామ్నాయంగా మరికొన్ని నూతనానుభవాలకు అలవాటు పడా మరిచిపోవటం సాధ్యపడదు...నువ్వు మరిచిపోగలిగావా?”

“మరిచిపోతే ఇల్లా ఎందుకు వుంటాను?”

“అంతే—నేను మాత్రం మానవ మాత్రురాలిని కామా? నీకు చాతకాంది నా చేత నవుతుందని ఎల్లా అనుకున్నావ్?”

“ఆ రాత్రులూ—ఆ ఆనందమూ—ఆ చంద్రుడూ మళ్ళీ జీవితంలో తిరిగి వస్తయ్యా? అన్నీ నిష్క్రమించి పోయాయ్ కదూ?”

“నీకు తెలీదా—గడిచిన క్షణాలన్నీ తిరిగి రావని? అలా వస్తే జీవితం మరి దుర్భరమవదా? జీవిత పరిమితే అతి స్వల్పం. అందులో సగం రాత్రులు—మిగతాది కష్ట సుఖాలూను! ఇవన్నీ కొరగానివి. లోకానికి మనం ఉపయోగపడే నూతన మార్గాల్ని అన్వేషించేందుకు మాత్రం ప్రయత్నించు. వెనుకటి సుఖాన్నైతే కోరుతావు కాని—కష్టం ఎవరికిస్తావ్ ? గులాబీ పువ్వును అంటిపెట్టుకొని మార్లు తేవూ? వెలుగులో నడిచే వ్యక్తికి తెలీదా—అందులోనే నీడ వుందని? నీకు తెలీదా? ఇవన్నీను—!” నాకు తెలీదా? తెలుసు—తెలిసినా తప్పటదుగుల్లోనే జీవితాన్ని సాగిస్తున్నాం. ఎందుకో పూర్వానుభవాలన్నీ హృదయపు టంచులమీదినుంచి పొంగి పొరలి—కన్నీటి రూపాన బయటపడుతున్నై. ఎందుకింత జేడన?

“కనకం! నేనుకూడా నీతో రానా?”

ఎందుకన్నా నీమాట! ఏమో!

“నాతోనా? దేనికీ?...ఇప్పుడొద్దు. ఎప్పుడో మంచిరోజులు వచ్చినప్పుడు కలుసుకుందాం. నూ ఇల్లూ, నూ ఊరూ, నూ వాళ్ళూ...అందరూ జాపక మొన్నుంటారు—ఇప్పుడెవరూ లేరుగా! అన్నింటినీ పోగొట్టుకొని ఒంటరిగా కూర్చున్న నా దగ్గరుండి ఏం చేస్తావా? ఇద్దరమూ దుర్బల హృదయాలతో గతాన్ని తిట్టుకుంటూ ఏడుస్తాం—ఒద్దు రాజా—వద్దు—”

“ఇంత దుఃఖమయ జీవితం ముందుందని కలగనలేదు కదా—మనం?”

“మానవ జీవితం అల్లాటిది కాదా! రాజా భూమిమీద పడ్డప్పుడే ఏడవటం మొదలు—గుదకు, చచ్చేనాడు—ఇంతమంది ఆత్మీయల్నీ, సౌఖ్యాల్నీ విడిచిపోతున్నామే అనీ, ఇంకా బతికి వుంటే ఆనందాన్ని అనుభవించొచ్చేమోననీ—తలుచుకుంటూ ఏడుస్తూ చస్తాం. మధ్యమధ్య కన్నీళ్ళు తుడిచేందుకు కొద్ది సౌఖ్యం వున్నా—ఎక్కువ దుఃఖమేగా అనుభవించాల్సింది?—”

కొన్ని నెల్లలో ఆమెలో ఇంత పరిణామమా!

“రాజా—పెళ్లి—” ఆమె మాట పూర్తికాకపూర్వమే అందుకొని, సిగ్గుపడుతూ, “అయింది—” అన్నా.

“ప్రభేనా!”

“ఎవరు చెప్పారు?”

“మే మక్కడ ఉన్నప్పుడే ఆ మాటలు అనుకుంటున్నారూ—”

నాకు తెలీని విషయం—కనకానికి ఎల్లా తెలిసిందో!

“ఈసారికి నీకు మనశ్శాంతి కలగాల్సిందేనే...?”

“ఇంకా లేదు—”

“రాజా! ప్రభ మంచిది. ఆమె నీ జీవితాన్ని బాగుచేయ్యగలదు. పురుషుడి ప్రవర్తనకు మార్గదర్శకత్వం వహించే శక్తి స్త్రీలో వుంది. దాన్ని గ్రహిస్తే—సంసారంలో కొంత కొంత దొరక్కపోదు—”

తిరిగి నిశ్చబ్దమే మాకు గతయింది, సకల సౌఖ్యాన్నీ అనుభవిస్తుం
దని నేను ఊహించిన కనకం—ఇంత దుష్కర జీవితాని! గుర్రందేమా
నని ఆలోచిస్తున్నా.

“రాజా! శేపు వెళ్ళిపో—” తల వూపా.

దూరాన బుడబుక్కల పాట వినిస్తోంది. తెల్లవారుజామున
వీచే చలిగాలి కిటికీ చువ్వల్సి తోసుకొని వస్తోంది.

“తెల్లారుతోంది—రాజా! మళ్ళీ వెళ్ళిపోవాలి. మరదీగ
వియోగానంతర సంయోగం మనకు బాధించింది—ఏమైనా మన
విషాదజీవితంలోని ఒక్క ఘట్టమేగా—ఇది?.... నేను వెళ్ళనా?”
విద్యుల్లతలాగు ఆమె నాకు అందదు. నీళ్ళను గుడ్డలో మూట కట్టలేని
నా అసమర్థత నాకు తెలుసు... తెల్లవారుతే మళ్ళీ ఇవన్నీ మరిచి
పోవాలి—

“వెళ్ళావా?” “అన్నా. “ఒద్దా?”

“ఒద్దకపోతే ఎట్లా? నీకు కష్టం కలగదా? వెళ్ళు కనకం—చువ్వ
సౌఖ్యపడటమే నాకు కావాల్సింది—”

“రాజా!...నా రాజా!” అని నన్ను దగ్గరకు లాక్కొంది.
సానుభూతి చూపే హృదయానికిది ప్రతిఫలం కాబోలు!

20

“మీ నాన్నగారు మీతో చెప్పనున్నారు; ‘ఎక్కడైనా ఉద్యోగ
ప్రయత్నాలు చెయ్యమని’—” నాకు బుర్ర తిరిగిపోయింది.

“ప్రభా! నిన్నుకూడా యీ విషయంలో నలనా అడుగుదామని
వుంది—చెప్పా : ధనసంపాదన వొక్కటేనా జీవితంలో సాధించా
ల్సింది!—”

“మీకు రోజు రోజుకూ మరి పోతోందనుకుంటా. సాధించేవి అనే
కం ఉండొచ్చు. కాని కుటుంబ రక్షణ కోసమూ, ఉదరపోషణ

కోసమూ ధన సంపాదన అక్కర్లేదా ? మీరు ఆలోచించండి : మామ గారు పెద్దవారైనారు. కుటుంబభారం మీమీదవుంది. డబ్బు లేక పోతే మనం దౌర్భాగ్యులు ఇంకవరైనా వుంటారా ? లోకానికి కావాల్సింది ఒక్క ధనవంతులేగా ! ఈ జనం అంతా నూర్యుడితో పాటు మేలుకొని, నూర్యుడితో పాటే పని చేస్తున్నారంటే - ధనం కోసం కాదా ? 'పొట్ట' అన్నది వున్నాక దాన్ని నింపుకోవద్దా ? ధనంకోసం కాదా - ఇంతమందీ ఇన్ని పనుల్ని చేస్తోంది? -"

"ధన సంపాదన ఒక్కటే గుర్రతే దొంగ సంపాదనా, వేరూ సంపాదనాకూడా మనం ఒప్పుకోవాల్సి వుంటుంది -"

తల వూపింది. "ఔను, వాళ్లకు అంతకన్న ధనాన్ని సంపాదించే శక్తి లేదు ; ఉన్నా లోకం వారికి అవకాశాన్ని ఇవ్వదు. ఏం చేస్తారు పాపం ! బీదరికంలోని బాధ తెలుస్తే అర్థమవుతుంది ; యాచించటంకన్న తలవొంపు పని వుందా ? వినా ఇంతమంది ఆత్మాభిమానాన్ని చంపుకొని తిరుగుతున్నారంటే - ఉదర గోళం కోసం కాదా ? బీదరికంలో పుట్టాను. బీదరికంలోనే పెరిగాను ; నాకు తెలుస్తుంది - ఆ బాధ ; భోగిగా ఉన్నన్నాళ్ళూ కడుపు నిండుగా ఉన్నన్నాళ్ళూ మీలాగే నూటలు చెప్పొచ్చు..." ఇంక చెప్పలేక కంట నీరు పెట్టింది.

"నేనేమన్నాను ? ఇంతమాత్రానికి ఏడుస్తావ్ దేనికి ?"

"ఏమనాలి ? మీకు సంసార బాధ్యతే పట్టలేదాయె ! చదువుమాని ఎనిమిదేళ్ళయింది. కుటుంబ కష్టాలు అధికమౌతూన్నా మీకు లెక్కలేదాయె. మీకు సలహా ఇచ్చేవాటి విజ్ఞానం నా దగ్గర లేకపోయినా మన ముందుగతి ఆలోచించండి -" ఆలోచించా : ఇరవై ఎనిమిదేళ్ళ జీవితం అప్పుడే గడిచి పోయింది ! నేను సంపాదించింది ఏమీలేదు. గడ్డిపోచ ఎత్తు గౌరవంకూడాలేదు ; ఇన్నాళ్ళూ, ఇన్నేళ్ళూ వృధా ! ఇప్పుడు నా కృషి అవసరం. నా కష్టాని కొచ్చే ప్రతిఫలాన్ని వీరంతా అనుభవిస్తారా ? నేను తండ్రి సంపాదన్ను అనుభవించలా ? ఏమైనా - ఇదినావిధి !

“మీమీద ఆధారపడి—ఆశలుంచుకొన్న ప్రాణుల్ని చూడండి. మనం ధనవంతులంకాదు. సంపాదనలో కష్టమే ఉండొచ్చు. కాని కష్టంలేని సుఖం లోకంలో వుందా? మీరు చిన్నవారు కాదు. నేను చెప్పవలసిన దాన్నీ కాదు. మామగారికి కష్టాన్ని కలిగిస్తున్నారు—” ఇన్నాళ్ళూ భర్చుపెట్టమే నేర్చుకొని కూర్చున్న నేను—యీనాటినుంచీ సంపాదించటం నేర్చుకోవాలి! ఇల్లు! బాధ్యత! భార్య! తల తిరిగింది—ఎల్లాగో బైటపడ్డా.

నంసారం బాగా అర్థమౌతోంది. సౌఖ్యంకన్న కష్టం ఎక్కువ. వైవాహిక జీవితంగా—ఒక మెషీన్లాగు పనిచేసే బాధ్యత వీస్తు ఉంది. ఇవన్నీ బంధనాలు—ఉరితాళ్ళు—నీడకన్నా ఘోరంగా వెంట పడే బాధ్యతలు—చెడిరిన మనస్సుతో పార్కులో ఒకమూలకుజేరా. ఇప్పుడు అర్థమౌతోంది—లోకంలో నన్నెవరూ ఎందుకు లక్ష్య పెట్టరో, నిరుద్యోగి వేదనతో హృదయం నిండి పోయింది. సంపాదన శోంజే మర్యాదలేదు. స్నేహితులు నవ్వుతారు. దుర్భరం! నన్నెవరేనున్నారు! తండ్రిమీద కోపం దేనికి! నా బాధ్యతను నాకు చూపారు. ఎవరి తప్పుంది? బతికినన్నాళ్ళూ తప్పుదిది!

రాత్రి చాలా ఆలస్యంగా ఇంటికి వచ్చా.

ప్రథ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకొంది. “నేను అన్నాననే కదూ—యీ పగలంతా ఇంటికి రాండి! మీ పాదాలమీద పడతాను—నన్ను క్షమించండి. ఇంకప్పుడూ అనను. మీలోపాటే వుంటే తింటాను—లేకుంటే చూసుతాను—”

“ఎవరి తప్పు లేదు—ప్రభా! నేను బతికిఉండటమే నా నేరం... ఆలోచించాను: సంపాదించాలనే ధృడనిశ్చయాని కొచ్చా. ఉద్యోగప్రయత్నాలు చేస్తాను...”

ఆమె ఏమో ఆలోచించుకొని, “భోజనానికి రాండి—” అంది.

“ఒకలవటం లేదు—” పమిటచాటున ఏడుస్తూ “నాకు బాధ కష్టంలేదు. నే నేం చేశాను! నా నేరానికి శిక్ష విధించండి—

అన్నమూ, నీళ్ళూ మాని సాధిస్తారా—?” నామీద వాలింది.

“ప్రభా! పిచ్చిదాని వాతున్నావ్—నాకు కోపం లేదు—నీ మాటల్లో నాకు జానోదయమేంది. సంపాదించలేని భర్త—భార్యకే అలుసు! లోకానికి బరువు నీ కోర్కెల్లో, ముచ్చటల్లో నేను దేన్నీ తీర్చకపోయాను. ఇకముందన్నా నిన్ను సంతోష పెట్టేందుకు ప్రయత్నిస్తాను—పద...భోజనానికి...”

21

గట్టి ప్రయత్నంమీద నెలకు ముప్పై రూపాయల జీతంవచ్చే చిన్న ఉద్యోగాన్ని సంపాదించ గలిగాను. యజమాని దగ్గర చాకిరీతోనూ ఇంట్లో సంసారపు గొడవతోనూ నా కాలం సరిపోయేదే. మూడు సంవత్సరాలదాకా కనకం ఏమైందోకూడా నాకు తెలీదు; కాని ఆమెను నేను మరిచిపోలేదు. ఎడబాటుకు బాగా అలవాటైపోయి వుండటంచేత—పూర్వమంత కలితకు గురవలేదేమో ననుకుంటా.

కాలచక్రానికి ఎంత మహత్తర శక్తి వుంది! మనం ఊహించుకోలేని విషయాలెన్నోకళ్ళ ఎదుట జరుగుతాయి; ఒకనాడు సకల సౌఖ్యాల్నీ అనుభవించిన భోగులు—పిలుస్తే పలికే దిక్కులేని జోగులౌతారు. ఇది ఇప్పటికీ జీవిత చరిత్రలో నేర్చుకున్న వేదాంతం...

మట్టితో కప్పబడ్డ మణిలాగు ఇనాళ్ళుగా మరుగుపడ్డ కనకం—ఒక్కసారిగా ప్రజ్వలిల్లింది. ఆమె తన జీవితాన్ని నాట్యకళకు అంకితమిస్తున్న విషయం తెలుసుకునేదాకా—ఆమె విలవను గ్రహించలేక పోయాను. చిత్రాల్లో నటించి ఆమె పేరు సంపాదిస్తోంది; ఆనాటి పిచ్చి కనకంలో ఇమిడివున్న కళా జ్ఞానమంతా యీనాడు అన్ని వైపులకూ వ్యాప్తమై తన ప్రతిభను ప్రకటిస్తోంది.

ఆమె నటించిన మొట్టమొదటి చిత్రాన్ని చూసి తన్మయంగా యాత్రా — తెరమీది ఆమె ప్రతిబింబం నన్ను పలకరిస్తూన్నట్టే స్ఫురించింది. ఇప్పుడామె వయస్సు ఇరవై నాలుగు సంవత్సరాలే వినా — తెర మీది కనకం — నా కా మొదటిరాత్రి నూత్న అందాన్ని అందిచ్చిన కనకంలాగు వుంది! 'జీవితాన్ని ఆరు సంవత్సరాలు వెనక్కు నెట్టే ముకొంది — కళారాధకులకు యీ ప్రజ్ఞ వుంది కాబోలు! ఎంతమంది ప్రేక్షకులు ఆమెను యీ నాడు మొట్టమొదటిసారి చూసి, భ్రమిస్తూ ఎన్ని ఆశల్ని ఊహాప్రపంచంలో కల్పించుకొంటున్నారో! కళారాధన లోకానికి ఎంత ఉపయోగపడుతోందోనన్న ప్రశ్న యీ నాడు నాకు స్ఫురించింది. పరిస్థితులు అనుకూలంగా వుంటేనే కాని వ్యక్తి గతమైన సామర్థ్యత తెలీదు కాబోలు!

దాదాపు ముప్పై వసంతాలు గడిచిపోయిన నా జీవితంలో — లోకానికి పనికివచ్చే పని నేను ఒక్కటైనా చెయ్యలేదు. మానవుడు తన కీర్తిని తన చెవులారా వింటూంటే ఎంత ఆనందాన్ని అనుభవిస్తాడో! తనను అత్యాధిక్యతతో చూచేవాళ్ళ నడుమ ఎన్నాళ్ళ యినా బతుకుదామనిపించదా? కనకం ధన్యురాలు — ఒక కళను ఆరాధిస్తోంది — ఇప్పటి ప్రజలకే కాకుండా, ముందు జన్మించ బోయ్యే ప్రజలకూడా ఆమె కళారాధనతో పనివుంది! నేను మాత్రం కనకంలాగు ఒక కళను ఎందుకు ఆరాధించరాదు? కాని నాలో ఏం విశేషం వుంది?

కొన్నాళ్ళనుంచీ నా దృష్టి సాహిత్యంమీద కేంద్రీకరింపబడ్డది. తమ అనుభవాన్నంతట్నీ ఇమిడ్చి లోకచరిత్రనే 'కళ్ళకు కట్టినట్టుగా రచనల్ని సాగించిన మహానుభావులు జ్ఞాపకం వచ్చారు. కథలు రాసి సాహిత్య నేవ చేద్దామనే సంకల్పంతో, నూతనోత్సాహంతో ప్రయత్నించసాగాను.

22

నా ఆరు సంవత్సరాల కృషి కృధా పోలేదు. కథారచనలో కొంత అనుభవాన్ని సంపాదించాను. చాలామంది స్నేహితుల దగ్గర్నుంచి, ముఖ్యంగా కనకం దగ్గర్నుంచి—నా కథలు బాగున్నాయనీ ఇంకా ముందు ముందు దేశానికి ఉపయోగించే కథలకోసం ఎదురు చూస్తూంటామనీ ఉత్తరాలు వచ్చేవి. ఈ కాలంలో కనకం నటించిన మరి నాల్గు చిత్రాల్ని చూడగలిగాను. నానాటికీ ఆమె కళాదృష్టి తీక్షణత వహిస్తోందనితోచింది. అనేకపత్రికలు ఆమె నటనా కాశాన్ని ప్రశంసించాయ్. ఆమె పేరు అనేకమందికి అతి ముఖ్యమైపోయింది.

రెండు మూడు సార్లు మెట్రాన్ వెళ్ళి ఆమెను దర్శిద్దామనిపించింది — నుదినాలనేవి ఆమె చూడగలుగుతూన్న యీ జీవిత ఘట్టాల్లో ఆమె ఎల్లా వుందో ఊహించుకోలేకుండా కూడా వున్నాను. కాని అనేక అవాంతరాలవల్ల నా ప్రయాణం పడనేలేదు. నన్ను రమ్మని కనకం రాసిన ఉత్తరాలే నన్ను ప్రయాణానికి మరింత ప్రోత్సహించినయ్. ఆ సంవత్సరం మెట్రాన్ వెళ్ళా.

ఇంటిదగ్గర ఆమెలేదు—ఎప్పుడో సాయంత్రానికి కాని రాదట... నా కేమితోచక స్టూడియోకు వెళ్ళా. కొంమిసారి డవాలా బంట్రోతు గేటుదగ్గరే నన్ను ఆటంకపరిచాడు. లోపలి జరుగుతూన్న షూటింగుకు నేను అడ్డమొస్తానని వాడికి తెలుసేమో? నాలాగే అక్కడి దాకావచ్చి ఆశాభంగంతో తిరిగిపోతున్నవార్కు నా కళ్ళ పడక పోలేదు. కాని, నాకూ కనకానికి వున్న స్నేహం వీళ్ళల్లో ఎవరికి తెలుసు? ఒకవేళ నాలాటి సామాన్యుడు చెప్తే మాత్రం ఎవరు నమ్ముతారు? హతాశా హృదయంతో పిచ్చివాడులాగు ఆ సాయంత్రం వరకూ ఊళ్ళో తిరుగులాడాను. ఆ అరివగోడుతో చెవులు గింగురు మంటున్నై.

రాబాయ్యే ముందు నేను రాసిన వుత్తరం ఆమెకు అందలేదేమో నని ఆలోచిస్తూ తలొంచుకు నడుస్తున్నా. మాంట్ — బీచికి వెళ్ళే జనమూ — కార్లు, ట్రామలూ, సైకిళ్ళూ — రణగొణధ్వని పిచ్చిక్కిస్తున్నాయ్. కారు బుర్రున వచ్చి నాకు సమీపంలో ఆగింది. ఒక్కసారిగా హడలిపోయి చూశాను — కొంచమైతే మీదిగా కూడా పోయ్యేది! ప్రాణగండం!

కారు డ్రైవరు, “వీమయ్యా! హాన్ కొడితే వినపడదా? చెవుడా?” అంటున్నాడు. నాకు అరిని మాటలమీద అత్యంతేదు — కార్లోకి చూస్తున్నా — అప్పుడే కొన్న పేపర్ ను ముఖానికి అడ్డం పెట్టుకొని చదవతూన్న శ్రీ వ్యక్తి — ఎవరా వీడని కాబోలు — నన్ను చూస్తోంది.

కనకం! కనుకతూన్న తీగ! ఎంత ఫ్యాషనబుల్ గా తయారైంది ‘కనకం!’ అని పెద్దకేకపశాలు పిచ్చి నాడిలాగు. కారు అగటం రేడవుగానే కారుచుట్టూ కొంతమంది జేరి గుసగుస లాడుతున్నారు. ఒక్క మొగంలో వాళ్ళందర్నీ తోనుకుంటూ ఆమె దగ్గరకు వెళ్ళాను. ఆమె నవ్వుతూ తలుపు తెరిచింది. వెళ్ళి ఆమె పక్కనే కూలబడ్డా; చుట్టూ జేరిన వాళ్ళందరూ తెల్లమొగానూ పసి నోళ్ళు సగానికి తెరిచి నావైపు యీర్ష్యగా చూస్తున్నారు.

“ఇంటికి పోనీ —!” ఆజ్ఞాపిస్తున్నా, ఆరేళ్ళనాటి కంఠమే అది! కారు బ్రేకుడేంంది... ఆమె రూపులోనూ, దుస్తుల్లోనూ పొందిన విచిత్రపరిణామాన్ని కన్నార్పకుండా చూస్తున్నా. గాలికి రెపరెపలాడే పమిటా, చిందర వందరగా ఫాలభాగంమీద నాట్యంచేస్తున్న మంగురులూ, కొంటెగా చూసే పక్కచూపు, చిరుపెదవులమీది వెన్నెల నవ్వు — అన్నీ కలిసి పూర్వపు కనకం కన్న యీ కనకానికి ద్విగుణీకృత సౌందర్యాన్నీ ఆకర్షణనూ ఇస్తున్నాయ్... ఆమెకూడా ఒక్కక్షణంలో నారూపులో పొందిన పరిణామాన్ని కాబోలు చూసింది.

“ఎక్కడో చాచావ్—రాజూ?” ఎంత దయతో అడిగింది!

“ఊరికి వెళ్ళాన—” “వస్తూన్నట్టు ఉత్తరమైనా లేదే?”

“రాశాను—అందరే శ్రీమా ?” కొంచెమిడి— ఆ కళ్ళలోని

మెరుపులోనే అనేక విచిత్ర మార్పులు—

“ఏమిటల్లా చూస్తావ్ ?” “ఎంత మారావ్—కనకం!”

“ఆరు సంవత్సరాల క్రితం చూశావ్ కదూ ? అందుకని, అలా కనిపిస్తోందా?”

“తెగమీద చూస్తూనేవున్నాగా నిన్ను!”

“మరి అంతగా మారానా ?”

“తెగమీది కనకానికీ, యీ కనకానికీ చాలా భేదముంది—”

“నాకు తెలీకుండానే నాలో మార్పు వచ్చిందన్నమాట—ఏమిటా మార్పు ?” నవ్వింది.

“నీకు నానాటికీ యశ్వశం వృద్ధిపొందుతూన్నట్లుంది—కనకం! నీ కళ్ళలోని కాంతి కిరణ జాలపు సంఖ్య పృథ్వివుతోంది — ముఖ వికాసం.....”

“ఆవు...వర్ణించాదు. దీర్ఘ వియోగానంతర సంయోగంగా అట్లాగే కనిపిస్తారే. శ్రీవగరంలో చూచినప్పటిలాగు తేనెనుకుంటున్నావ్ కదూ ? అప్పటికీ ఇప్పటికీ—నాకే పునర్జన్మ ఎత్తివట్టుగా వుంది—”

ఇంటి ముందు కారు ఆగింది—ఇందాక ఆ పెద్ద సాధాన్ని బైటి నుంచే చూశాను—ఆమెతో లోన ప్రకటించాను. అరుగుమీది ఆరు కుర్చీల్లోనూ ఏదీ ఖాళీలేవు. ఆమె చెప్పుల చప్పుడుకే అందరూ లేచి నిలబడ్డారు. నాకోసమేమో ననుకున్నాను కాని, ఆ ఆరుముఖాల్లోనూ ఒక్కోనా నేను ఎరగనిదే. కనుబొమల్ని దగ్గరగా జేర్చి ఆమె అంటోంది; “కొంచెం సుస్తిగా వుంది—తలకాయ నొప్పి వస్తోంది. ఇవ్వాటికి ఎవరితోనూ మాట్లాడలేను—క్షమించాలి స్టూడియోకు రాండి—” చరచరా లోపలికి వెళ్ళిపోయింది; తెల్ల మొగాలు వేసి

అందరూ నావైపు కొరకొరా చూస్తున్నారు. వాకిట్లో కట్టేసున్న కుక్క మా అందరికీ సమాధానం చెప్తోంది. నేను వాళ్ళను గమనించ నట్టుగానే లోపలికి వెళ్ళిపోయా—కనకం నేలను కాకితో తం తూంది.

“తలకాయ నోప్పా!” అన్నా. “ఆం మందిస్తావా?”

“నేనేం డాక్టర్లుగాను—” నా జ్వరంలో ఆమె ఇచ్చిన సమాధానమే ఇదని గుర్తుస్తోంది! నవ్వింది—“చూడు రాజా! ఎక్కడికి వెళ్ళినా తప్పురు—నక్షత్రకులు! నాకోసం ఇంటి చుట్టూ ప్రదక్షిణలు చేస్తారు. అక్షాధి కాదు కార్తీసు కొస్తారు—వాళ్ళ బాజల్ని చూస్తే, జరీ తలపాగాల్ని చూస్తే బ్యాంకు చెక్ బుక్స్ ను చూస్తే—పాదాలమీద పడతాననే వాళ్ళ ఆశ! పద్మం చుట్టూ జేరే భ్రమరాల కైనా బుద్ధి వుంది—వీళ్ళకు శదు...వాళ్ళ వేమలు చూస్తూంటే—మూడో కన్ను వుండి దాన్ని ఉపయోగిస్తే బాగుండు ననిపిస్తుంది. తప్పనిసరిగా ఆ సమయానికి లేని అజ్ఞంటు పనులూ, తల నొప్పులూ—అనేకం నన్ను ఆవరిస్తయ్—”

“నన్ను చూసివానా?”

“అన్నానా?...ఎంతమందో చూశావా వీళ్ళందరికీ నా స్నేహం కావాలట! ప్రాధ్యూసర్లు, డైరెక్టర్లు, ఎడిటర్లు—ఇంటర్వ్యూఅనీ బిజినెస్ అనీ, అభిప్రాయార్థమనీ వేధించుకుంటారు. వీళ్ళగొడవ మహా నవ్విస్తుందిలే—రా—రాజా! ఇల్లు బాగుందా?—”

ఇల్లంతా తిప్పింది—ఒకనాడు అస్థిపాస్తులులేని కనకం—యీ నాడు పెద్ద భవనానికి అధికారిణి! అధునిక విద్యుచ్ఛక్తితో అమర్చ బడ్డ సౌధం—ఎంత ఖర్చయిందో—ఇది కట్టడానికి? మేడమీదికి తీసుకువెళ్ళింది—పడకగది! కిటికీగ్లోంచి వీచే చల్లనిగాలి—దూరాన కనిపిస్తూన్న సముద్రపుటలల కదలిక—నూర్యుడు అగ్గమించినా వెలుగుమాయని సనుయం—నన్ను నేనే మరిచి పోయానా?

“కూర్చో ఇప్పుడేవస్తా—”

పది నిమిషాలు అంత గొప్పగదికీ ఒక్కణ్ణే అయ్యాను. తిరిగొచ్చి అదంముందు నిలబడి కుంకుమతో బొట్టుపెట్టుకుంటోంది.

“వెళ్ళిందా?”

గిరుక్కున తిరిగింది — “ఆ... వెళ్ళి! వెళ్ళికాకపోతే బొట్టు పెట్టుకోకూడదా రాజా? ఈ బొట్టులోనూ, ఆ జంద్యంలోనే వుందా — పర్మిత్వమూ, బ్రాహ్మణీకమూనూ? నీకూడా విజ్ఞానం రోజురోజుకూ క్షీణిస్తోంది కాబోలు? మానవ హృదయ వేదనను — మానవుడే గ్రహించలేని అధమస్థితిలో ఉన్నాడంటే — పశువుకు ఏ విధంగా అధికుడో అగ్రమవటంలేదు — వితంతువంటే ఇంతమంది దృష్టికి దిష్టి పడతలాగుండాలా? ఏ అధికారమూలేని బానిసలకు బానిసగా ఉండాలికదూ? జన్మహక్కుయిన మానవత్వాన్నీ, వ్యక్తిత్వాన్నీ, సాఖ్యాన్నీ చివరకు భగవంతుడిచ్చిన కురుల్నికూడా ఉంచుకునే హక్కు లేదుకదూ; నారీత్వాన్ని లాక్కునే శక్తి లేదేననా? మీ అందరి ఏమిపూను? లోకంలో జన్మించటం ఒక్కటే నేరమై నట్టు లేని హక్కుతో వితంతువుల జీవితాన్నీ భగ్నం చెయ్యటమేనా వీరి ఆశయం? భోగులకు — మాకేం తెలుస్తుంది ఆ బాధ? కడుపు నిండిన మాటల్నీ, కడుపులో చల్ల కదలకుండా చెప్పే ఉపన్యాసాల్నీ ఏకరువు పెట్టటం కాదు. నలుగురూ నవ్వుతూ దూషించినంత మాత్రాన, నీచురాలుగా చూసినంత మాత్రాన ఆమె నారీత్వం ఏమైందీ? పదిమంది బలవంతులు ఒక్క బలహీనుణ్ణి చావబాదట మేగా న్యాయం? నా శ్రేయస్సు కోరుతున్నామని బుర్రఖాలు వేసుకొని తిరిగేనాళ్ళందరికీ నా వేషాలు ఇష్టంలేవు — కాని నా విశ్వర్యం అందన్నీ ఓడించగలదు. అర్హత, అనర్హత్వానూ సుగుణ దుర్గుణాల్లానూ ఎవరికీ పని! నే నిప్పుడు ఎంత ఆట ఆడినా పర్యవేషం — అవునా?” నుదుటి కుంకుమ రంగుతో కలిసిన ముఖవర్ణంతో నా వైపు చూస్తోంది —

“కోపం వచ్చిందా?”

“లేదు.” ఎంతలో ప్రసన్నత! ఆపాయంలేని వ్యక్తి! కిందినుంచి వచ్చిన టీని నేవించాం...నా పక్కగా కూర్చోని నా ముఖంలోకి చూస్తూ అంది: “రాజా! నిన్ను చూచినప్పుడల్లా వెనుకటి రోజు అన్నీ జ్ఞాపక మొస్తయ్. మానుతూన్నదీ, కొద్దిగా చెక్కు కట్టిందీ—వుండు మళ్ళా రేగుతుంది. వీదో చెప్పకొలేని విచారంతో హృదయం నిండుతుంది...ఇప్పుడు నువ్వు హాయిగా వుంటున్నావ్ కదూ?”

మెత్తని వేళ్ళతో నా హృదయాన్ని మేల్కొల్పుతోంది. ఆరు సంవత్సరాలనాటి కస్పస్...ఆమె మాటలకు నాకూ అన్నీ జ్ఞాపక మొస్తున్నయ్. ఏం చెప్పకొను నా జీవితం సంగతి?

“నీతోనే సరి...కనకం! నువ్వుకానీ, నేనుకానీ జన్మించకుండా వుండకపోతే—రెండు జీవులు ఇంతగా బాధపడేవి కావేమో? ఆ రోజులు మరిచేటంత తేలికవా? ఆక్షణాలన్నీ హృదయపుటాల్లో సువర్ణాక్షరాల్లో ప్రకాశిస్తుంటాయ్. జీవితంలో ఎంత అగాధ మేర్పడ్డా—ఆ గడిచిన రోజులు ఎంత దూరమైనా కనిపిస్తూనే వుంటాయ్. ఒక్కొక్కసారి నేను అనుకుంటాను: నేనొక భూభారమని... ఆనాటి చందమామే యీనాడూ ప్రకాశిస్తున్నా మనలో ఎంతమార్పు! ఆ అనుభవమంతా గడిచిపోయింది.....వెనక్కు తిరిగి చూసుకుంటే ఎన్నాళ్ళు ఎన్నేళ్ళు గడిచిపోయాయోననిపిస్తుంది...ఆ అనుభవాల్లేవూ నీకు? మనకు తెలీకుండా వచ్చే యీ మార్పులు—చెప్పకుండా ఎదురయ్యే కష్టాల్ని తప్పనిసరిగా ఎదుర్కొంటూ—నలిగిన జీవితాన్ని ఎల్లాగో యీడ్చుకు పోవటమే కావాల్సిందనే స్థితికి కూడా దిగలేదా—మనం!...పూర్వపు క్షణాల్ని యీ క్షణాల్లో పోల్చి—అంత ఆనందం లేదే అని ఏడుస్తాం. ఆభేదాన్ని గుర్తించ కుండా వుంటే ఇంత బాధ ఉండదు—హృదయాలున్న వాళ్ళందరూ వెనుకటి విషయాల్ని జ్ఞాపకంచేసుకొని—మనలాగే బాధపడతారు—కదూ?...”

కళ్ళు చెమ్మగిల్లుతున్నై. శరీరంలో ఆ బాధ ఎక్కడో గుర్తించినా—లేదు దానికి మందు! గడిచిపోయిన క్షణాల విలువను యీనాడు

గురించిన కపోవలంకన్న అద్భుతం ఇంకెక్కడుంది ?

“పొరపడుతున్నావ్ — రాజా! గడిచిన కాలమే మంచిది. త్వరగా విముక్తి మార్గాన పడతాం. ఆవి మంచిరోజులే కావొచ్చు — కాని, వాటిని అంటిపెట్టుకున్న చెడ్డరోజుల సంగతేమిటి ?...” మాట్లాడలేక కాబోలు — చిరుపెదవుల్ని వొణికిస్తోంది. ఇద్దరమూ నిశ్శబ్దంలోనే విచిత్ర సంఘటనల్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంటున్నా మనుకుంటా. కళ్ళు రెండూ మూసి, అరచేతుల్నా ముఖాన్ని కప్పకుంది — నాలాగే అంత మరచిపోదామని ఆత్మతో వ్యర్థంగా పోరాడుతోందా ? ఈ ఆత్మ పరీక్షలు మరింత బాధను కలిగిస్తయ్.

“కనకం !” ముఖం ఎత్తింది; ఎర్రబారిన ఆమెకళ్ళు దీనదృక్కుల్ని ప్రసరింపజేస్తున్నయ్.

“మధు ఏడి ?”

గట్టిగా ఊపిరి పీల్చి అంది. “వస్తాడు — రాజా ! నా కష్టాల్ని నిజంగా ఆచినవ్యక్తి అతనే ! యీ విశాల విశ్వంలో కొరగాని తృణంగా పడివున్న నన్ను దాచేపోతూ ఏరి, సాపట్టి యీ స్థితికి లాక్కొచ్చాడు. అంత ఉదార స్వభావుణ్ని కలుసుకోగలుగుతా ననుకో లేదు... నిన్నుగూర్చి అడుగుతూ వుంటాడు...” మళ్ళీ సాగించింది పొగడ్తను ! ఆమె కృతజ్ఞతను చాటే భాష అదేనని ఆమె అభిప్రాయం కాబోలు ! నాదనుకొన్న కనకం — వాడిదై పోయింది ! కిందినుంచి కుర్రవాడు ఉత్తరాలకట్టరెచ్చాడు; దాదాపు ముప్పై నలభై కనగ్లున్నయ్.

“ఏమిటవ్వి ?” నవ్వింది నిర్లక్ష్యంగా.

“ఈ జేశంలో ఎంతమంది మూఢులున్నారో నేను చెప్పగలను ! నాల్గంటి అందగత్తె, నటి అయిన ప్రతి వ్యక్తి చెప్పగలదేమో ? ఉత్తరాలు రాసిన వాళ్ళందరికూ నేను కావాలి; కనీసం నా ఫోటో కావాలి ! ఆసలు వస్తువుదొరక్కపోయినా — ఆ ఛాయకోసం తంటాలుపడి, దాన్ని ఏరుకొన్నానా తృప్తిపడదామనుకొనే మూఢులు !

వాళ్ళ పొగడ్తలకు నేను ఉబ్బి, వాళ్ళను ఆహ్వానిస్తూ ననుకొంటారు! ఉత్తరాలు రానీ—రానీ పూరు కుంటారేమో ననుకుంటే—రిజిస్టరు కూడా ఇస్తారు. వీళ్ళందరినీ ఏకం చేస్తే నా పాదాల్ని భూమిమీద ఉంచరేమో కూడా! నా పాదభూతికి కూడా విలువ వుంది... ఈ నాడు నా ముక్కు, మొగమూ తెలియని వాళ్ళకు కూడా నామీద అభిమానం! జమీందార్లు జమీలీని భాగాల్ని నాకు కాన్కలుగా ఇస్తానని ఆశలు చూపుతారు; కళ్ళముందు లక్షలమంది అన్నంలేక చస్తున్నావాళ్ళకు కన్పించదు. కాని, వెయ్యిమంది మధ్యవున్న అందమైన ఆడది మాత్రం బాగా కన్పిస్తుంది! ఈ జన్మలో వీళ్ళెవరికీ గగన మనుమానికి ఆసిస్తున్నామని తెలీదు కాబోలు!... ఇదిగో రాజా! నీ ఉత్తరం! నీది కూడా ఆ 'ఫాన్స్'లోకి పోయింది..."

ఉత్తరం అందిచ్చింది—దాన్ని విసిరి కొడుతూ, "నీ అందానికి నువ్వూ చూపుకొనే అభిమానం—ఇదంతా!" అన్నా.

"సౌందర్యం ఆరుదైంది కనుకనే, సౌందర్యవంతులకు స్వాభిమానం ఉండకపోదు. కాని ఒకప్పుడు పనికిరాని నా అందానికి యీ నాడు ఇంత విలువ వచ్చింది! సౌందర్యాన్ని మాత్రమే ఆరాధించగల వాళ్ళు ఇంతమంది ఉండబట్టే దాని కా విలువ! అందమైన దాన్ని కాదా?" ఎట్లా అనను కాదని? "ఔను, అందగత్తెల బట్టే ఇంతమందిని ఏడిపిస్తున్నావ్—" అన్నా.

నవ్వింది...చంద్రోదయమై వెన్నెల వస్తోంది.

"స్నానానికి లే రాజా—!"

చెయ్యిపట్టి లాగింది—ఆమెను అనుసరించా, ఏదో ఆలోచిస్తూ.

23

బ్రో జనాలయ్యాక, పోర్టికోలోని కుర్చీల్లో కూలబడ్డాం. చుట్టుపట్ల ఒత్తుగా పెరిగివున్న పచ్చికమీదినుంచీ, పూల మొక్కలమీదినుంచీ చల్లని

పిల్లగాలి వీస్తోంది. పైన శశాంకుడు నీలాకాశంలోంచి తొంగి తొంగి చూస్తున్నాడు. ఆమొదటరాత్రి కనకంతో గడిపిననాటి వాతావరణం ఇల్లాటిదే—కాని కొన్నేళ్ళదూరం వుంది...దానికీ, దీనికీ!

నవ్వుకుంటూ ఏజేవో కబురు చెప్తున్నారు. వాళ్ళిద్దరి స్నేహానికీ, సౌఖ్యానికీ పెక్కి సంతోషపడుతున్నా—లోపలి పీడించే జలసీచేత బాధపడుతూనే వున్నా. లోపలి విషాన్ని తెలిసికోని వాళ్ళల్లే—నారు నన్ను ఆప్తబాంధవుడిలాగు ఆదరిస్తున్నారు. మానవ హృదయాలకు ఒక్కొక్క సమయంలో అయినవాళ్ళూ, కానివాళ్ళూ అనే విచక్షణ కూడా వుండదు కాబోలు! మధు నవ్వుతున్నాడు—నవ్వుటంలో అతనికి ప్రత్యేకస్థానం వుంది! వాడు కనకాన్ని ఇన్నాళ్ళుగా తనదిగా చేసుకున్నాడన్నమాట జ్ఞాపకానికి వస్తున్నప్పుడల్లా...నాలో అణిగిమణిగిన కామం తలెత్తుతోంది. తన కనకాన్ని చూసుకొని అతను గర్విస్తున్నాడేమో? కనకంవైపు చూశాను—బుగ్గలు సోట్టలు పడేట్టు నవ్వుతోంది—ఇదంతా నాబోటివాళ్ళకు ఆశల్ని పెడుతూ, లేని కొత్త కోరికల్ని రేకెత్తిస్తూ, అందమండా కూర్చోగలిగి ఎగతాళి చెయ్యటానికేనా?

“మీ కథల్ని చదివితూనే వున్నా—” వాసంగతి వచ్చేటప్పటికీ శిలీకృపడ్డా.

“ఏమి బాగుండటం లేదు—” అని కనకం మిగతా వాక్యాన్ని పూర్తి చేసింది. “ఎందుకనోతెలుసా!” కొంటేగా చూస్తోంది. మానెంతో వినటమే నేను చెయ్యగలిగింది.

“అనుభవం లేనిది ఎందుకూ కథలు రాయటం? అసాధ్యమూ, అసంభవమూ అయిన సంఘటనల్లో యీ లోకానికీ. యీ వాతావరణానికీ, తగని పాత్రల్ని సృష్టించి—ఆదర్శం కోసమనీ, నీతికోసమనీ ఎందుకూ ఆ కథల్ని రాయటం? అతిసహజమైన పాత్రలో నీతి వుండకపోతే మాత్రమేం! పాత్రల సచ్చీకారకోసం పాకులాడి, అష్టవంకర్లుగా కథ నడపకపోతే ఏం? అర్థంకాని వ్యర్థపదాల్లో ప్రేమా

అని గొంతెత్తి అరుస్తే ఎవడిక్కావారి? తనిబాధను ప్రవేశపెట్టుకొని ఏడుస్తున్నట్లుగా స్కెచ్ చేశాడు. పేరులో చలామణి చేసుకుంటూన్న రచనలు చదివి ఏం నేర్చుకుంటారు—పాఠకులు? అనాయకపు పాఠకులు! నియమాలకు లోబడి, రచనల్ని అయిష్టతతోనే బంధించి—నీతితో నింపిన కథను పొగడుతారు—చదివి మోసపోతారు. స్వానుభవాన్ని కూడా మరిచి రచయితతో తాళం వేసేవాళ్ళూ, పదిమంది బాగున్నాయ్ అంటున్నారని తాముకూడా బాగున్నాయ్ అనే పిచ్చివాళ్ళు! అర్థంకాక వ్యర్థమయ్యే యీ కథల్ని రాయకపోతే ఎవరేడ్చారు! చేస్తూన్నదీ, చూస్తూన్నదీ, వింటూన్నదీ వ్యభిచారమే అయినా—దాన్ని కథలో ప్రవేశపెట్టకూడదట! ఎందుకంటే—దాన్ని చదివి చెడిపోతారట! అంతమాత్రాన పాడయ్యే కీలాలున్న వ్యక్తులు ఎంతమందో? కథల్ని చదివి పాత్రల్ని అర్థంచేసుకొనే వాళ్ళుంటారు కాని...ఆపాత్రల్లాగే తమ జీవితాన్ని గడుపుదామనుకొనేవాళ్ళుంటారా? అల్లా వుంటే యీ రామాయణ పఠనాలూ, భారతపఠనాలూ, మనలో అనేకమంది నీతిల్ని, రాముళ్ళనూ, భీష్ముల్ని, కర్ణుల్ని సృష్టించలేదే? కథల్ని చదివి జీవితపథాన్ని నిర్ణయించుకొనే వాళ్ళెవ్వరూ వుండరు; శిల్పంలేని రచనలతో యీ జాత్ర కథల్ని రాయటం దేని? మాటాడితే సాహిత్య సేవకులని సాకు చెప్తారు—” ఆమె కోరేరకం కథల్ని అంతవరకూ నేను రాయనందుకు నన్ను నేనే తిట్టుకొన్నా. ఆవలింతలు అధికమయ్యాయ్. ఒక్కసారి ఒళ్ళు విరుచుకొన్నా. నన్నొక్కణ్ణే కింద కూలేసి వాళ్ళిద్దరూ హాయిగా పైన పడుకుంటారు కాబోలు! మధుగాడు—వీడెల్లాగనా వదిలే మార్గం లేదా? మనది అనుకునేదాంట్లో భాగం కావాలని కోరేవాళ్ళూ, సంపాదించినవాళ్ళను చూస్తే ఇల్లాటి భావాలే కలుగుతాయ్ కాబోలు!

నా ఆవలింతలు చూసి కాబోలు—“పిచ్చీ! అతన్ని తీసుకు—పో” అన్నాడు. “ఎక్కడికి?” అన్నా నాకు అర్థంకాక.

“మేడమిడికి—” అని ‘అల్లా చూస్తావేం!’ అన్నట్టు చూస్తున్నాడు.

కనకం నవ్వుతోంది—ఇద్దరి మధ్యా నేను నలిగిపోతున్నా—
హరి భావాల్లో ఏకక్క భాగమైనా నాకు అర్థమైవుంటే అంత అవసరం
పడేవాణ్ణి కాదు; ఆశ్చర్యంతో చూస్తున్న నన్ను గాజులు గలగల్లాడే
మృదుహస్తాల్లో పట్టుకొని—“రా—రాజూ!” అంది. మధు నవ్వు
నన్ను కేక్కిరిస్తోంది. నన్ను ఒంటరిగా ఆమెతో పంపుతున్నాడు.
హృదయపూర్వకంగానేనా? మానవ సహజమైన యీర్ష్య ఏమైంది?
నాకు ఆత్మపరీక్షా? ఎదుటవున్నది కూడా తెలీటం లేదు—ఈ దేశం
లోని యీ నాగరికతలోని పరిణామ ఛాయా ఇది? నీతి నియమమూ
నన్ను మేల్కొల్పుతున్నాయ్. స్తబ్ధుణ్ణయి నిలబడ్డ నన్ను లాక్కు
పోతోంది—నా ఆజ్ఞశకుండానే నా శరీరం ఆమెకు అనుసరించింది.

24

“నువ్వు నా భార్యవైనట్టయితే యీ త్షణాన నిన్ను చిత్రపథ
చేసి వుండును!” ఈ లోకంలో ఇంతటి అన్యాయమైన, నీతిదూర
మైన పని, కళ్ళ ఎదుట జరుగుతూంటే చూసి సహించలేని నా హృద
యంనుంచే యీ మాటలు వెలువడ్డయ్. ఏదైనా ఆయుధం వుంటే
ఆత్మణాన ఉపయోగించే నాళ్ళేమో కూడా! ఆమెకు అధిక కోపం
తెప్పించి కరకు పలుకుల పదునుతో ఆమె హృదయంలో కనపడని
గాయాన్నిచేసి ఆమెను బాధిస్తే గాని—చల్లారదు అప్పటి నా ‘కోప
జ్యోతి’!

నన్ను మంచంమిడికి తోసి, పక్కనే కూర్చోని ఇంకా నవ్వు
తూనే వుంది. “వేశ్యకూ నీకూ భేదంలేదు—” ఇంకా నవ్వుతూనే
జారిపోతున్న పమిటను సవిరించుకుంటూ కొంటేగా నా కళ్ళల్లోకి
చూస్తోంది.

“ఇంత కుట్రవా, పాపివీ, వ్యభిచారిణివీ అవుతావని—ఎప్పుడూ అనుకోలేదు—” ఇంకా నవ్వు ఆపనేలేదు. ఆమెకు కోపం తెప్పించటం—నాకు అసాధ్యమైన వాటిల్లో వొకటా? ఇంత శాంతాన్ని ఏ గాంధీగారి దగ్గర నేర్చింది?

“రాజా!...పిచ్చి...రాజా!” నామీదవారింది; వాస్తాలో మృదుత్వం లేదు; బరువైన లోహపుముద్ద పడ్డట్టుగా వుంది—ఆ స్పర్శలో ద్రావక ప్రభావం స్ఫురించింది—ఆమెను చూస్తూంటే అసహ్యం వుడుతోంది. ఆమెచెయ్యిలీపి వినీరికొట్టి, “నన్ను ముట్టుకోకు; వాడికి బుద్ధిలేదు—నీకూడానా?” అన్నా చేతనైనంత కోపాన్ని కళ్ళలో చూపుతూ.

“ఏముటోయ్—నీ అనుమానం?”

“ఏమిటా? లోకం. ఏమంటుంది? నీటి నియమమూ అక్కర్లేదా? ఇది వ్యభిచార గృహమా?...చిన్నతనపు అమాయకత్వంలో తెలియక చేశామామో...తప్పు కావచ్చు...తెలిసాక, యీ వాటికీ యీ పనులు...ఛీ...ఛీ!...లోకంలో మీలాటి వాళ్ళున్నారనీ, ఇలాటి సంఘటనలు జరుగుతున్నాయనీ ఎప్పుడూ అనుకోలేదు...” నిగ్రహమంతా నాలో మూర్తీభవించిందనుకుంటా.

“ఇప్పుడనుకో—ఇంకా చిత్ర విచిత్రాలు లేవా లోకంలో?”

“ఎందుకుండవు? వ్యభిచారిణులకు బాగా కన్పిస్తయ్. నిర్మల ప్రేమకు హృదయంలో తావియ్యలేక, జీవితాన్ని పాడుచేకోవటం నేర్చుకో నక్కర్లేదు. నేర్చుకోవాలి—ప్రేమించి, సౌఖ్యాన్ని అనుభవించటాన్ని...అంతేకాని...” నామాట పూర్తికాక పూర్వమే వికటాటహాసంచేసి, “ప్రేమ!...ప్రేమ!...యీలోకంలో వుందా అల్లాటిది?” అంది.

“నీకులేదు—నీ మొండి బండ హృదయానికిలేదు...వ్యభిచారిణులకు లేదు—”

“ఆ, నీకు వుందా? చూపగలవా?”

“నీ ఆత్మకు తెలీదా వుందో లేదో?” నాలో ఇది వుందో లేదో నా కళ్ళకే కన్పించనిది, ఆమెకెల్లా చూపగలను!

“తెలుసు—కవులకూ, కథకులకూ వుంది. లోకమంతా ఏకమై వుంది...వుందని బుర్రలూపుతూంటే మోసపోయాను. చూశాను—ముప్పైసంవత్సరాలుగా అన్వేషించాను; ఆత్మనే పరీక్షించుకొన్నా—లోకాన్ని చూసి అనేక పరిశోధనల్ని చేశాను; ఎక్కడా కన్పించ లేదు—ఉందని రుజువుచేసేవారుకూడా ఏదూరవలేదు. ఇది కవులూ, కథకులూ కలిసి కొత్తగా కనిపెట్టిన పదమని నాకుతెలుసు. పోనీ నువ్వు దాన్ని అనుభవించావా?”

“ఒకప్పుడు నిన్నే ప్రేమించలేదా?”

“ఇప్పుడేమైంది—అది? ప్రేమ అనేది ఒకప్పుడు ఉండటమే మిటి! మరొకప్పుడు ఉండటమేమిటి? ఒకసారి హృదయంలో నాకిచ్చిన స్థానాన్ని మెల్లిగా మరొస్త్రీకి ఇవ్వలేదా? నీలాటి హృదయాలు కావూ—అందరివీను? మానవ ప్రవృత్తిలో భేదంకన్న సామ్యమే చాలా ఎక్కువ—లేకపోతే నైకాలజీ అనే శాస్త్రానికి పానమేలేదుగా!”

“అబద్ధం—సర్వాబద్ధం—ప్రేమ లేకపోతే ఇంతమంది దాని కోసం ఎందుకు పాకులాడుతారు?”

“అందరితోపాటేనని — విశ్వప్రయత్నం చెయ్యొచ్చు—కాని సాధించలేరు. యీ భూమి పుట్టాక ఎవరైనా సాధించారా? లోకచరిత్రనంతా తరిచి చూసి చెప్పు. శ్రీరాముడు సీతను ఎంతగా ప్రేమించాడు—వారిది ఆదర్శప్రేమ అనిచెప్తారే! అల్లాటి రాముడు నిండు గర్భవతిని—లోకాపవాదకు వెరచి—హృదయాన్ని, ఆత్మనూ చంపుకొని—సీతను అడవుల పాలు చెయ్యలా! అప్పుడేమైంది అతని ప్రేమ!—కవులంటారే—హృదయంతో ఆత్మతో ప్రేమించామని—వారికి చేతనాతుందా అది?...అందమైన వస్తువుల్ని ప్రేమించగలరు...అంతేకాని, వాటి హృదయాల్ని ఆర్మిల్నినా?...కథల్లో

చదివీ, సినిమాల్లో చూసీ, చెప్తూండగా వినీ—ప్రేమ వుందనే ఆపో హకుగురియ్యాను—నాజీవిత పరిమితి ఎంతో కాని ఆ అసలైన, నీస లైన ప్రేమ నాకు లభ్యపడలేదు. మనం ప్రేమను నిర్వచించలేక పోయినా—లెలీదా మన హృదయాలకు అది!...”

“మరి లేనిదానికి ఆ పేరెందు కొచ్చింది—?”

“ఇది వొక ఆయుధంలాగు ప్రజాబాహుళ్యం మీద పనిచేస్తుంది. దీంతో దాదాపు యువతీ యువకుల్నందర్నీ మోసంచేసి, వాళ్ళివొక గిరిలో ఉంచవచ్చు—శాంతికోసం మనం కనిపెట్టుకున్న పదాల్లో ఇదీ వొకటై వుండొచ్చు—”లేదా? ఇన్నాళ్ళూ మోసపాయ్యానా? ఒక్కసారి హృదయంలో తుపాను రేగింది. ఇల్లాటి సమస్య నా బుల్లి బుర్రలో ఎప్పుడూ ప్రవేశించలేదు. ఇప్పుడు ఆలోచిస్తే—ఏ ముందీ? నేను త్వరపడుతున్నానా? నా జీవితాన్నంతటినీ వెనుక చూపుతో తిరిచి చూసుకుంటున్నా; నాకు లెటసిన ఇతర జీవితాల్ని కూడా నెదురుకున్నా. ఆమెమీద ఈరాత్రి మొదటిభాగంలో వున్న కోపంలో చాలాభాగం స్పృకుంది...

“ప్రేమ లే:పోతే జీవితాలు ఇంత అల్లకల్లోలంగాఎందుకుంటయ్?”

“ఇదంతా ప్రేమేనా? ఒక్క బాహ్య సౌందర్యాన్ని ప్రేమించటమేగా వీళ్ళకు చాతనయింది? ఐతే ఒక్కసౌందర్యవంతులు మాత్రమే దాన్ని ఆనభవించగలరన్నమాట! ఆత్మల్నీ హృదయాల్నీ ప్రేమించగలవారెవరైనా ఎప్పుడైనా వున్నారా? వుంటారా? ఈ మానవులకు ఇది చాతనవుతే—ఎంతోమంది కురూపులకూ, అంగ వైకల్యులకూ, నిర్భాగ్యులకూ, బీదవారికీ—అత్యున్నత స్థానాలు లభించి వుండవలసింది! దాంతోపాటు అనేకమంది భాగ్యవంతులకూ, సౌందర్యవంతులకూ—ఆధోగతి పట్టవలసింది!—జ్ఞాపకం లెచ్చుకో—ఆ మొదటినాడు నిన్ను కొట్టానే—ఆ ఒక్క చెబ్బితోనే పరుగెత్తించా నీ ప్రేమ! నిజంగా ప్రేమిస్తున్నామనే వాళ్ళు దేహసౌఖ్యాన్ని కోరటం దేనికి? వాళ్ళు హృదయాల్నీ, హృదయంతోనే ప్రేమిస్తూ—

ప్రేమించిన వస్తువును తాకకుండానే కాలం గడచరాదా? మనం భ్రమిస్తున్నాం. ఈరకం ప్రేమ ప్రతిరోజూ చాలాసార్లు వస్తూంటుంది. కాని యీ పదం జీవితానికి అవసరం; రక్షకేకులాగు ఆపత్ సమయాల్లో అడ్డంపెట్టుకోవచ్చు—కాని దానికిలేని విలువను ఇచ్చి—భావ ప్రపంచంలో మాత్రమే దాన్ని చూసుకుంటూ మోసపోవటం దేనికి—?” గట్టిగా ఊపిరి పీలుస్తోంది. తీక్షణంగా చూస్తోంది—‘నీ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పగల సామర్థ్యత వుందిలే’ అన్నట్టు! పెక్కసారిగా నా మనస్సంతా పాడయింది! ఈ కొత్త సిద్ధాంతం నాలో పరివర్తన తెస్తోంది—కాని ఇంకా ఆలోచిస్తున్నా—

మళ్ళీ ఆంచుకొంది. “చూడు రాజా! ప్రేమ—ప్రేమ అని అరుస్తూ నా చుట్టూ తిరిగే వీళ్ళలో ఎంతమంది నాకోసం తమ ప్రియమైన వస్తువుల్ని త్యాగం చెయ్యగలరు? ఇంట్లో భార్యలకు తెలియకుండా పొలంతా నా దయకోసం పాకులాడి, అనేక ఆశల్ని పెడుతూ భావప్రపంచంలోని గాలిమేడల్ని చూసి ఆనందించుకుంటూ—చీకటి పడంగానే ‘మళ్ళీ రేపు ప్రయత్నించొచ్చులే—’ అనుకొని భార్య పక్కన జేరటంలేదా? పగటిపూట నామీదా, రాత్రి భార్యమీదా నా—వీళ్ళ ప్రేమ? వ్యభిచారానికి దీనికి తేడా యేమిటి?... స్థిత్యం ఎక్కడుంది దీనికి? మనమే రోజురోజుకూ మారతూంటే—మన సిద్ధాంతాలూ, ప్రేమలూ, గీతాలూ మారటం అబ్బురమా? లేనిదానికోసం గుడ్డినాళ్ళలాగు యీగాఢాంధకారంలో తడవులాడుతే ఏం వొరుకుతుంది?—”

“మరి ప్రేమకూ, కామానికి తేడాలేదా?” అన్నా నాకున్న కొద్ది అనుభవంతో.

“బతికి ఉన్నంతకాలమూ—హృదయాన్ని దేహానుంచి విడతీసుకోలేమాగా! కామం ఒకరిమీదా—ప్రేమ ఒకరిమీదానా? ఇది సంభవమేనా? ప్రేమకు ఎంత విలువ ఇచ్చాన్నా కామానికి దానికి చాలా దగ్గరి చుట్టరికం—ఏమైనా వుంటే ఆ ప్రేమకూ, కామానికి మధ్యగా

వుండేది ఉండి వుంటుంది—ఆపదం ఏభాషలోనూ ఇంతవరకూ పుట్టలేదు—”

“ప్రేమించుకొన్న ఇద్దరు—విఫల మనోరథాల్లో ఆత్మహత్యలు చేసుకున్నారనుకో—వాళ్ళ ప్రాణత్యాగానికి ప్రేమగా కారణం!” ఎల్లాగైనా నా పంథం నెగ్గించుకోవాలని చూస్తున్నా.

నవ్వింది—నా అమాయకత్వానికి కాబోలు? “ఏతే వాళ్ళు దాన్ని అనుభవించారా? వాళ్ళది చేతకానితనం—బతికి సాధించలేనిదాన్ని చచ్చి ఏం సాధిస్తారు! పోనీ సాధించారనుకో—ఎక్కడ? పరిలోకాల్లోనా? ఎల్లాగైనా యీలోకంలో సాధించలేకపోయారాగా! మరి ఆ ప్రేమ యీలోకంలో వుందని ఎల్లా అంటున్నావ్? జీవితంలో వచ్చే అనేక అవాంతరాలవల్ల ప్రేమిద్దామని బయలుదేరా సాగదు—”

కళ్ళు రెండూ మూసుకొని దీర్ఘాలోచనలో పడ్డా—లేదు—ప్రేమ లేదు! నాకు జ్ఞానోదయమైంది. నాలాటి జీవితానికి వంద జీవితాల పరిమితి వున్నా దీన్ని సాధించలేను; జీవితమధ్యంలో పచ్చి—జీవితమధ్యంలో పొయ్యే యీ ప్రేమకు ఎందుకో ఇంత విలువనిస్తూ వచ్చింది! ఆమె చెప్పిన ప్రతిఅక్షరమూ నన్ను నిలవదీసి ప్రశ్నిస్తూనే వుంది. ఇన్నాళ్లూ భ్రమించి జీవితానికి ప్రేమకూ లేని సంబంధాన్ని కల్పించుకొని—ప్రేమ అనే సాకుమీద జీవితంలో ఎన్ని విలువైన శ్రావాల్ని పాడుచేసుకున్నాను! గడిచిన శ్రావాలు కొరగాకుండా పోయాయ్. ప్రేమకు వన్నెచిన్నెలు కల్పించి రాసినకథలన్నింటినీ—ఇంటికి వెళ్లగానే, అగ్నిహోతుడిద్వారా—పోస్తేజీ లేకుండానే ఆ దేవతలకు పంపుతే ఉపయోగ పడతయ్యోమో ననిపిస్తోంది. ఇన్నాళ్లూ నాకు లెలీని యీపాఠాన్ని ఆమె ఎల్లా నేర్పింది! ఒకప్పుడు కాదు—ఇప్పుడు కూడా కనకం—నా జీవితనౌక చుక్కానిని సరిగ్గా తిప్పింది; లేకుంటే ఇంకా ముందది—యీలోక సమద్రంలోని తుపానుల్లో నలిగి, సాగరగర్భిమైన మహాన్నత పర్వతాలకు డీకొని

పటాపంచలయ్యేదేమా ! తమిళాబంధిత జీవితమార్గాన్ని తన హృదయ కాంతితో సరిచేసి పెడుతోంది—జీవిత దేవత !

కొంతసేపటికి తెప్పరిల్లి, “కనకం!” అన్నా పాడి గొంతుకతో. పైకి చూసింది—చెదిరిన శిశోజాల్ని పైకి తోసుకుంటూ. “ఇది వ్యభిచారం కాదా ! నీకు మధువుండగా నేనెందుకు కావాల్సి వచ్చాను? ఒక్క వరలో రెండు కత్తులా ? ...”

“నేనుండగా నీభార్యవుకు ? నీభార్యవుండగా నేనెందుకు ? ఒక్క వరలో రెండు కత్తులా ఒక్కసారిగా పట్టజేమా ! నూతన ఆనందంకోసం ప్రయత్నించటం—చూనవుడి జన్మహక్కు; సహజ గుణం ! దాన్ని ఆనేక కారణాలకు లోబడి చంపుకుంటాం—నీతితో నూవ్వు నితబడ్డ కొమ్మను నరుక్కొట్టవటం దేనికి ? ...దీన్ని ఏమన్నా అను; నన్ను ఏమన్నా అను... కాని నేను కోరిన ఆనందానికి నీవీ గీతీ ఆడ్డంరావు— నాకు ఆత్మ స్వాతంత్ర్యంవుంది. నా సౌఖ్యానికి మధూ— మధు సౌఖ్యానికి నేనూ ఆడ్డంరాము... మేము యీలో కానికి పనికి రానివాళ్ళమే కావొచ్చు—యీ పరణామం మాత్రం మనకు మరిరెండు శతాబ్దాలకు వస్తుండేమా!”

“మీరు రష్యాలో వుండాల్సినవాళ్లు—ఆక్కడైతే మీకు బ్రహ్మ రథం పడతారు. ఇప్పుడు నేను ఇండియాలో రష్యాను చూస్తున్నాను—మీ రిద్దరూ వివాహం చేసుకోమని సలహాకూడా ఇస్తాను—” పరీక్షా సం చేస్తున్నానని నాకు తెలుసు !

“వివాహమా ! ఇందాక నవ్వాలా ! నేను నీభార్యనైతే చిత్రవధ చేస్తావా ! ఎవరు నీకా అధికారాన్నిచ్చింది ? మంత్రాలు చదివి నీకి నాక్కు ఇచ్చానుకదా ? అందుకనే నేను పెళ్ళి వద్దంటాను” నే నేమీ మాట్లాడలేదు—గడియారిం రెండు గంటలు కొట్టింది. నాలు గంటలో నన్ను నూతన వ్యక్తిగా రియాచేసిన కనకంలో ఏశక్తి వుందో—నా కిప్పటికీ తెలీదు.

చంద్రుడు తెల్లని కాంతితో పరుగెత్తుతున్నాడు. తెల్లవారు

జామున వీచేచలిగాలి ఆరంభమైంది. ఆమె కళ్ళల్లోకి చూశా. అమాయ కపు కన్నుల్లో సీలింగ్ లైటూ, చంద్రుడూ ప్రతిఫలిస్తున్నారు. కొన్ని వేలమండలి అలభ్యమై, అసాధారణమైన ఆశల్మి పెడుతూన్న యీ భూలోక రంభను ఇంతనేపూ మరిచిపోయ్యాను కాబోలు!

“ఎక్కడ సంపాదించావ్—ఇంత అందాన్ని?”

“నీకోసం—కొని తెచ్చుకున్నా”—తెల్లని పలువరుసకాంతి బైటి వెన్నెల రూపుదాల్పింది.

“నాకోసమా?” అన్నా.

“ఆ చంద్రుడూ, యీ ప్రకృతి, నేనూ—ఇప్పుడు నీ కోసమే— ముందేమాతుందో కాని—”

ఎడమ ఆరచేతిలో చిన్న తలనుమోపి పడుకొని నాకళ్ళల్లోకి చూస్తోంది—మాట్లాడి ఆలసిన ఆమెచిన్నినోరూ, చిరుపెదవులూ నన్ను ఆహ్వానిస్తున్నయ్. “బొమ్మలో శకుంతలలాగున్నావ్—”

“శకుంతల పక్కన బెలికత్తె—కాని, యీ శకుంతల పక్కన— దుష్కంతుడూను—” ఆమె హస్తాల్లో నాకు తెల్లవారింది కూడా తెలియలేదు.

25

ఏమీ లోచక వరండాలో పచార్లు చేస్తున్నా. బైట ఎవరో నన్ను పేరు పెట్టి పిలిచారు. ఎప్పుడో ఎక్కడో విన్నకంఠం అది—సరిగ్గా గుర్తురాలేదు. బైటికొచ్చి చూశా—ఎవరూ! మధే! ఇక్కడి కెందు కొచ్చాడు? ఎంత మారిపోయాడు! ఎప్పుడూ ప్రసన్నతతో నవ్వు తూండే అతని ముఖం—విషాద ఛాయల్లో నిండివుంది. కాంతిని ప్రసరింపజేసే అతని విశాల నయనాల్లో—ఏమిటా దీనత్వం! అతని శరీరమే నలిగిపోయింది. ఆరు వసంతాల్లోనే ఇంత మార్పా? నాకు తెలీకుండా నేనుకూడా మారిపోయానా? కాలచక్రానికి ఇంత మల్లవార

శక్తా! ఆశ్చర్యంతో చూస్తూ నిలబడా.

నా కళ్ళలోకి చూస్తూ ఆకురతతో, “ఏమండీ గుర్తుపట్టినదా?” అన్నాడు...నవ్వా: “బాగా మారిపోయావ్వు; రండి-లోలికి.” తీసుకొచ్చి కుర్చీలో కూర్చోబెట్టా. ఆనాడు అతను నాకు శ్రీ సగరం లో చేసిన సత్కారమంతా జ్ఞాపకమొస్తోంది.

“మితో ఆత్యవసరమైన పనివుంది. చెప్పలేను—వివాహం యీ కఠిన పదాల్ని తప్పనిసరిగా చెప్పి తీరాలి. కనకానికి ప్రణామం చేసింది. ఎల్లండి ఆపరేషన్ చేయాలన్నాడు. ఆపరేషన్ ఒద్దని గోలపెడుతోంది. చివరకు—మిమ్ము తీసుకొస్తేనేగాని, చేయించుకోనని కూర్చుంది. మీరు తప్పకుండా రావాలి—చాలా ప్రమాదావస్థ.” యీ కనకానికేనా— కత్తికోత! ఆపరేషన్ పేబిలూ, మొండి గుండెతో—చుక్కగా పడి వున్న గోగిని పగపరా కొయ్యటమూ—బాధను అనుభవించలేని గోగి— ఆ రక్తమూ—అంతా కళ్ళకు కట్టి నట్టవుతోంది!

“అంత అవసరమా—నేను?” అన్నా. నా చేతుల్ని పట్టుకొని అత నన్నాడు; “ఇవ్వే కాళ్ళుకోండి. రాండి—ఆమె కన్నీటిని నేను ఒంటరిగా చూడలేకుండా వున్నాను. మన రెండు కత్తులమధ్యా ఆమె నరకబడికుండా మాత్రం చూడండి—మీకు తెలియజేసా—నా ఆత్యంత?” కనకం కోసం యీమాత్రం త్యాగం చెయ్యగల సామర్థ్యం నాకు లేక పోలేను. ప్రథ కనే నెలలు. ఇంటిదగ్గరుండి నేను మాత్రం చేసే దేమిటి? ఆమెను అడగాల్సిన అవసరం కూడా లేదు.

“వెళ్ళామా?” తలవూపా.

“ఈ మెయిలుకే ఎక్కుదాం మీకు ఏం లేక పోయినా ఫర్వాలేదు. డబ్బువుంటే—సగం సమస్యలు తీరుతయ్యే మాట మరువకండి.” అని హెచ్చరించాడు. ఇట్టో పరాయి గ్రామానికని సాకుచెప్పి బయలుదేరా. దారిపొడుగునా కనకం సంగతే చెప్తున్నాడు. కనకం బాధ మధులో లేగలిగిన పరిణామాన్ని చూసి—కనకం స్థితి నా బుద్ధికి తోచినంత వరకూ ఊహించుకొని—ఆమెకు సానుభూతిని చూపుతున్నా

నా జ్వరంలా నాకంత నేవచేసింది? గడచిన ఆరోజులు తిరిగి జ్ఞాపకం వచ్చి బరువైన హృదయంతో ప్రయాణాన్ని సాగించాం.

26

“వో చ్చాచా రాజా! ఇంక నాకు భయం లేదు. ఈలోకం లోంచి విరమించటానికూడా జంకను! నా శ్రేయస్సు కోరే మానవులిద్దరూ—మీరుండగా నాకేం భయం? రాజా! ఇట్లారా—ఇక్కడ కూర్చో—” పక్కనే కూర్చున్నా. ఏమిటీ అమాయకపు ఆనందం! మేము పదిమందిమీ వున్నా ఆమెకే సహాయం చెయ్యగలమా? ఆ బాధనా పంచుకో లేము. ఆమె మరుసగలదా ఆబాధను! బినా ఏదో తృప్తి—ఆర్థంకాదది. ఎంత మారిపోయింది! పక్కటెముకలు లెక్కించేందుకు వీలుగా బక్కచిక్కిన శరీరంలా ముఖ కళ్ళలా, కళ్ళలా, చిరుపెదవులా, తెల్లని పూవరుసలా, తీర్చి దిద్దిన కను రెప్పల్లా—అంతటా మార్చే! గుంటుపడ్డ కళ్ళల్లోంచి చూసే జాలి చూపులా—ఆ కొంటెకనం లేదు! పట్ట బలవంతాన కటికవాని దగ్గరకు లాక్కుపోతూంటే—ఆవు చూసే చూపులవి! ఆమె సర్వస్వాన్నీ హరించి—ఆమె నొక జీవచ్ఛవంగా ఇక్కడ విసిరి పారేసింది కాబోలు—కాలచక్రం! ఎంతెంతగాంకి ఎంతెంత దుర్దశ!

“ఇదా నీ స్థితి—కనకం!” అన్నా.

నవ్వింది—నిర్లక్ష్యంగా! “నా స్థితేమిటి? ప్రతి మానవుడికీ ఎప్పుడో వొకప్పుడు యీ స్థితి రాదా—రాజా! ఎప్పుడూ యవ్వనమే నిలబడి వుంటుందా? ...ఎన్నేళ్లయింది నిన్ను చూసి! ప్రాణం లేచి వొచ్చినట్టుంది; నా రాజా! నువ్వెంత మారావయ్యా! ...మీలాటివారూ నా పక్కన వుంటేనే చాలు! పిచ్చినాన్నలు—ఇద్దరూ—ఇద్దరే! కళ్ళనీళ్లు పెడతారు దేనికి? నేనుపోలే—మీ కళ్ళ నీళ్ళెవరు తుడుస్తారు? చాలు—యీ విశ్వాసానికి నా ఆత్మ ఆనం.

దినుంది—” ఆయాసంతో ఊపిరి గట్టిగా పీలుస్తోంది.

“ఇద్దరూ ఇల్లాగే—ఇక్కడే కూర్చోండి—నేను నిద్రపోయ్యే దాకా—ఇద్దర్నీ చూసి కళ్ళు మూసుకుంది.

27

క్రిందనెత్తే ఐంది కాని, ఇంకా ఆమెకు స్మృతి రాలేదు. నేను చూస్తున్న యీ పది రోజుల్లోనే దినదినమూ ఆమె క్షీణిస్తూనే వుంది. బిక్కమొగాలు నేసుకొని, అతి ఆరురతితో—ఆమె స్మృతికోసం ఎదురుచూస్తూ—ఆమె మంచానికి ఇరుపక్కలా కూర్చున్నాం.

బిరునైన కనురెప్పల్ని తోసుకుంటూ—ఆమె కన్నులు బెట్టికొచ్చాయ్—బాధతో కాబోలు మొఖం చిట్టించింది. డాక్టర్ వచ్చి పరీక్షించి—మా ఇద్దర్నీ అవతలికి పిలిచి అన్నాడు: “రోగి చాలా అనాయస్థితిలో వుంది. ఎక్కువ మాట్లాడి శ్రమ కల్పించకండి. టెంపరేచర్ సరిగ్గాలేదు. పల్స్ కూడా పాక్ పోతోంది.....” కళ్ళనీళ్ళు పెడుతూ డాక్టర్ చేతుల్ని పట్టుకొని,

“మీరు ఎంత కోరుతే అంత ఇస్తాను—మీకు చేతనైనంతవరకూ ఆమెకు తగిన చికిత్స చెయ్యండి—” అన్నాడు మధు.

డాక్టర్ మునిపళ్ళతో పెదవి విరిచి, “ప్రయత్నిస్తాను—” అన్నాడు. మళ్ళీ ఇద్దరమూ వచ్చి రోగి పక్కన జేరాలి.

డాక్టర్ వచ్చి, “అకలవ్వుతోందా?” అన్నాడు.

ఆమె తలవూగించింది. “బత్తాయి వొలిచి ఇవ్వండి—ఈ పక్క గదిలోనే వుంటాను—అవసరమైతే పిలవండి—” అని డాక్టర్ మెల్లిగా జారుకొన్నాడు. వొలిచిచ్చిన తొనల్ని తింటోంది—కాని, ఆమె ముఖంలో ఏదో భయంకర పిశాచం తాండవిస్తోంది. ఆరిపోయ్యే దీపంలాగు—కళ్ళు క్షణ క్షణానికీ కాంతిని కోల్పోతున్నాయ్. గంట గడిచాక, ఇద్దరి చేతుల్ని పట్టుకొంది. ఆ స్పర్శలో ఎంత

గాధత వుంది. బళ్ళో మాష్టారి భయంచేత వెళ్ళేంతకు ఇష్టంలేని కుర్రవాడు తల్లి కొంగు పట్టుకొని వేళ్ళాడినట్టుంది. “మధూ!” అంది— బలహీనమైన స్వరంతో. ఆమె శరీరానికి ఆమెను భరించే శక్తి పోతోంది కాబోలు! “ఆ” అన్నాడు పాడి గొంతుకతో.

“నాకు బతుకుతానని ఆశలేదు. ఈ డాక్టరు మందులిచ్చేవాళ్ళేగా! —నన్ను మరిచిపోయేందకు ప్రయత్నించు. నా జీవితంకోసం నీజీవితం నాశనం చేసుకోబోక— నీనీలొకంలొ అనుభవించాల్సిన కష్టాల్ని నుఖాల్ని కూడా అనుభవించాను. ఇంకనాకు యీలొకంతో పనిలేదని పిస్తోంది. ఆ మృత్యు ముఖంలొ శాంతి వుందని నమ్ముతున్నా. ఒత్తి పిచ్చినాడులాగు అయిపోయావు... నాకు ఒక్కటే కోరిక వుండేది— యీలొకంలొ స్త్రీకి జన్మనాక్కరన మాతృత్వాన్ని మాత్రం అనుభవించలేకపోయాను. ప్రతి స్త్రీ కోరేది ఇదేనేమో? పోనీకే— ఎంత వరకూ ప్రాప్తమో— అంతవరకే అనుభవించాను—” ఆయాసంతో అగి నిరాశతో నిట్టూర్చింది. మధు కంటివెంట ఏకధారగా నీరు కాయతోంది.

“రాజూ!” అంది. ఆమెవైపు చూశా.

“ఒకప్పుడు అనుకున్నాను— దిక్కులేని చావు చస్తానేమోనని. కాని మీరున్నారు... నాకు అదే తృప్తి— నా జీవితాన్ని పారికవేల రూపాయలకు భీమా చేశాను— నేను పోంగానే అడబ్బు నీకు వస్తుంది— మీ డొక్టర్ని మాయిల్లు తిరిగి కొనెయ్. ఆ ఇంటిమీదా, నేను పెంచిన తోటమీదా— నా మనసు తీరలేదు. ఆ ఇ.ట్లో నువ్వుండు— డొక్టర్ ఒక లైబ్రరీకూడా కట్టించు— రాజూ! గత జీవితమంతా ఒక్కసారి కళ్ళకు కట్టినట్టవుతోంది... పోయేనాడుకూడా మరిచిపోతేం కదా— దాన్ని?” అగింది; కాని, డొపిరి ఎగతంతున్నట్టు అధికంగా ఆయాసపడుతూ, జాలిగా, బాధగా మావైపు చూసింది. కాని మేమేం చెయ్యగలం? చేతకాని తనంతో కూడుకొన్న దుఃఖానికి గురయ్యాం— అంపశయ్యమీది భీష్ముడు జ్ఞాపకాని కొస్తున్నాడు—

మళ్ళీ కళ్ళు తెరిచింది—స్పష్టంగాలేని మాటల్లో అంటోంది; “తెలిసో... తెలియకో... ఏమేనా తప్పులు... చేసివుంటే... ఇద్దరూ నన్ను ఊమిం...చండి —” నమస్కరించింది. భక్తా? విశ్వాసమా? కృతజ్ఞతా?

నూర్యుడు అస్తమించాడు; గడియారం అనుగంటల్ని లెక్క పెట్టుకుంటూ కొడుతోంది—ఆ గంటల్ని వింటుంటే—ఆమెకు అదే తుది సారి! ఆ నిర్జీవపు శరీరాన్నీ, తోలు తిత్తినీ, బొమికల గూడనూ మాకు వదిలి—ఆమె ప్రాణి మాకు కన్పించకుండానే ఎగిరిపోయింది! ఆమె ఆకృతిని చూడగలిగే తుది క్షణాలవి!

28

“చూడండి—యీ పత్రికలన్నీ ఆమె ఫాటోనువేసి—పాగడుతూ ఎల్లా రాకాయో! ఇవన్నీ చూసి ఎవరు సంతోషపడతారు? ఎన్ని చేసినా ఆమె మళ్ళీ మనకు కన్పించదుగా! ఆమెకొరకై నానుభూతిగా కాళ్ళే కన్నీరుకూడా ఎవరికీ కాకుండా భూమిలో పడి ఇంకిపోవాలిందే! ఈ ఇల్లు చూడండి—స్మశానవాటికలాగు ఎంత కళాహీనంగా వుందో! ఇదుగో—ఆమె డైరీ—ఏమేమో రాసుకొంది!—ఆమె తనకుగాను కొనుక్కున్న యీ సామాన్లు ఎవరిక్కావాలిప్పుడు? ఆమె యీ లోకంలో లేకపోయినా—ఆమె నటనూ, కంఠస్వరాన్నీ మాత్రం శాశ్వతంగా ఉండేట్లు శాస్త్రకారులు నెల్యులాయిడ్ మిషన్లు ముద్రించుకొన్నారు; ఎంత బతుకు బతికింది! మనం మాత్రం ఎందుకూ కాకుండా నిల్చి పోయాం...” హృదయవేదనను విప్పి చెప్పుకుంటున్నాడు. నేటి అనుకుంటే నాకన్న అనేక రెట్లు కృంగిపోతున్నాడు.

“మీరు అధికంగా కలవరపడుతున్నారు. ఇది శాశ్వతవియోగమే అయినా భరించి తీరాలి. చచ్చినవాళ్ళు బాగానే వుంటారు; కాని, ఆ చావంతా బతుకున్నవాళ్ళదే అవుతుంది. వూరుకోండి... ఆమె వస్తు

వుల్ని చూస్తూన్నప్పుడల్లా పట్టరాని దుఃఖం వస్తుంది. కాని మనం పురుషులం—కన్నీటిని కనురెప్పల్లోనే ఆపేసేందుకు ప్రయత్నించాలి.”

గడియారం ఒంటిగంట కొట్టింది.

ఏమో ఆలోచించి, “మీరు నాతో వస్తారా?” అన్నాడు.

“ఎక్కడికి?”

“ఆమె సమాధి దగ్గరకు—”

“ఈ అగ్రరాత్రి ఎక్కడికెందుకూ?”

“అక్కడే కొంతసేపు కూర్చుందాం—మనశ్శాంతి వుంటుందేమో!”

ఏమిటో యీ భ్రమలు, ఎంత దీనంగా అడుగుతున్నాడు! నా హృదయాన్ని ద్రవీభూతం చెయ్యగల భాషను కనుక్కున్నాడు! ఒక్క ఆపురాలి మృత్యువే జీవితాన్ని తారుమారు చెయ్యగలిగింది!

“నరే పదండి—” మానంలో—మా కాళ్ళ చప్పుడును మేమే వింటూ మెల్లిగా నడవ నారంభించాము.

అతి ప్రశాంత వైరాగ్య స్మశానవాటిక. ఈ సమాధుల్లో ఎంత మంది రాజుల శరీరాలు భూస్థాపిత మయ్యాయో! ఎంతమంది దేశ సేవకుల దేహాలు యీ మట్టిలో కలిసిపోయాయో! అన్నివైపులా సమాధులు! ఒట్టి సమాధుల మధ్య నిలబడ్డాం—భోగులైనా, బోగులైనా—మృత్యుదేవత సమాన కరుణనుచూపి ఇక్కడకు తీసుకుంటుంది కాబోలు! దేశాన్ని, ప్రజల్ని ఉద్రూకలొగించిన మహావ్యర్థాలు కిక్కురుమనకుండా నిశ్చబ్దదేశతను ఆరాధిస్తూ శాశ్వత నిద్రలో నిమగ్నమయ్యారు!

అక్కడ పడివున్న ఆ కపాలాశ్మనా మనం ఒకప్పుడు ప్రేమించి, ఆరాధించింది! ఈ పుత్ర—అన్నీ బొక్కలు!...దీని వికృతాకారాన్ని కప్పిపుచ్చే మాంసమూ, చమ్మమూ ఉంటేనేకాని చాతకాదు—ప్రేమించటం! ఎక్కడి మానవుడు—ఎక్కడి బొమికలగూడు! ప్రాణంలో పాటే పోయింది కాబోలు—వీటికా విలువ? ఎన్నివేల చరిత్రలు యీ భూగర్భంలో దాగివున్నవో? ఈ వాటిక యీ

లోకంలోదే ఐనా—యీ అశాంతిమయ ప్రపంచానికి—ఈ శాంతి మయ లోకానికి ఎక్కడి పోలిక ?

చంద్రుడు వెలవెల పోతున్నాడు. చెట్లు చల్లగాలికి మెల్లిగా తలలూపుతున్నాయ్—ఎందుకీ మృతదేహాలకు చల్లగాలి ? దూరాన నక్కలు అరుస్తున్నయ్. నిశ్శబ్దతను చీల్చుతూ వీహ్ సమాధిమీద కూర్చోని సన్నని గొంతుతో గుడ్లకూబ అరుస్తోంది.

మెల్లిమెల్లిగా చీకట్లు కమ్ముకుంటున్నయ్. ఆకాశంలోంచి ఒక్కొక్క నక్షత్రమే కన్ను పొడచుకున్నా కనిపించని చీకటిలోకి తొంగి తొంగి చూస్తోంది. ఆమె సమాధిమీద కూర్చోని లోలోపల విలపిస్తున్నాం. ఎవరకోసం ? ఎందుకు ? ఏమిటీపచ్చి ! ఒకనాటికి మనమైనా ఇంతే నేమో ! మనకోసం ఎవరేడుస్తారో ! నాకళ్ళముందే ఎంతెంతమంది—సాగిపోతున్నారు !

ఉన్నట్టుండి, మధు, “చూడండి—చూడండి—” అని చెయ్యొత్తి ఆ మెదానంవైపు—ఆ పెద్దచెరువువైపు చూపుతున్నాడు. ఏముందీ ? “ఏమిటీ ?” అన్నా..

“కనపట్టంలా ?—అదుగో—కనకం ?”

కనకం ! ఎక్కడ ? నా కళ్ళముందేగా ఆమె విగతజీవి అయింది ? మే మిద్దరూ కలిసి ఈ ఉదయాశ్నేగా ఆమె సుకుమార గాత్రం మీద, కాలితో తొక్కి మలినం చేసిన మట్టిని పోసింది ! ఈ సమాధిని, నీమెంటురాళ్ళ కట్టడాన్నీ చీల్చుకొని—యీ గోతిలోంచి తేచి వచ్చిందా ? చచ్చినవాళ్ళు—ఎక్కడన్నా, ఎప్పుడన్నా, ఎందు కన్నా—బతుకుతారా ? నేను ఎక్కడా ఇది సంభవమైనట్టు విన నైనారేదే ! దయ్యాలా ? భూతాలా ? కలా ? నిజమా ? భ్రమిస్తున్నానా ? బతికే వున్నానా ? నన్ను నేను గిల్లుకున్నా—బాధగానే వుంది—బతికే వున్నా !

“భ్రమ—మఘా ! భ్రమ... ఇంటికి వెళ్దాం—పా—”

వికటంగా నవ్వాడు—“ఇంటికా ? ఏముందీ—ఆ ఇంట్లో ?

అమె. నా జీవితాన్నీ తనతో తీసుకుపోయింది!... చూడండి—
అదుగో—ఎల్లా పిలుస్తోందో! చిక్కిపోయింది! ఆ కమనీయ
వాస్తాన్ని ఎత్తి గాలిని తోసేస్తూ గమ్మని పిలుస్తూంది. మాట్లాడేం
దుకు అమె పెదవులు కదలవు కాబోలు!—రాండి—వెళ్లాం... నా
కనకం! ఉదయంనుంచీ బతికే వుండనుకుంటున్నా. అమె మృతిని
కలగా కూడా భావించా... కాని భ్రమకాదు—నాది... రాండి...
పాపం—ఆ చలిలో, మంచులో ఎంతసేపు నిలబడుతుంది? అమెకు
వినుగుపుట్టదూ? రానూ? ... రానూ! ...”

“హేమ్లెట్ నాది నమా? దయ్యమా? కళ్ళు నలుపుకున్నా—
గట్టిగా మూసుకున్నా—సాధ్యమైనంతవరకూ తెరిచి చూశా.....
ఏముందా శూన్యంలో? చుట్టూవున్న చీకట్లో అలనికేం కనిపిస్తోంది?
మూడో మనషైనా వుంటే ఎవరు భ్రమిస్తోందీ తెలుస్తుందేమో!
నా చెయ్యి పట్టుకున్నాడు! దేనికి ఆత్మత! నన్ను ఎక్కడకు
లాక్కు వెళ్తాడు!

“మధూ!... మధూ!... ఏమయ్యా—భ్రమిస్తున్నావ్? ఇంటికి
వెళ్లాం—నీ నీడను చూసి నువ్వే భ్రమపడుతున్నావ్—రా—నాకోసం
రా—” వెనక్కు లాగుతూన్న నా చేతిని విసిరికొట్టాడు.

“నన్ను పోనీ—నీకు ధైర్యం లేకపోతే నువ్వు రాబోకు. కనప
ట్టంలా? పాపం—నిన్నటికన్నా, మొన్నటికన్నా నీరసంగా వున్నా
—మనకోసం ఇక్కడికి పరుగెత్తుకొచ్చింది. చూడు... చూడు...
ఇంకా చెయ్యివూపుతోంది... వస్తా... కనకం! వస్తా... నన్ను
నీతోకూడా తీసుకువెళ్తావుకదూ! నిలబడలేవ్! ఎంతసేపు చూస్తావ్
పాపం? నీకోసం కాదా—నేను బతికింది? ఎగిరి ముఖంమీద పడు
తూన్న నీ ముంగురుల్ని పైకి తోసేందుకు ఎవరూ లేరని చూస్తు
న్నావా...!...” ముందుకు సాగిపోతున్నాడు. నాకు తల తిరిగి
పోతోంది. నా శరీరంలోని ప్రతి అవయవమూ వాటి పట్టును తప్పి
పోతున్నాయి. భూకంపం వస్తోందా—ఇల్లా కూలిపోతున్నాను?

ఏమిటిదంతా — నాటకం కాదుకదా? ఎందుటాకుల్ని తొక్కుకుంటూ
— ఎక్కడికి యీ మధు వెళ్తోంది?

“మధూ... మధూ... వెళ్ళిపోతావా! — ఆ శూన్యంలోకి —
మోసపోతున్నావ్... అగు... అగవు — నామాట వినవూ! ఇంటికి
రావూ...! ఒద్దు... వెళ్ళొద్దు... మధూ!... మధూ!...” గొంతంతా
చించుకుంటూ అరిచా. నామాటల్ని చిలకపలుకుళ్లాగు ప్రకృతి
పలుకుతోంది.

తూలిపోతూన్నా. ఏమాత్రోందో — ఎక్కడో — అంతా
అగమ్యగోచరంగా వుంది. నాముందు భయమే నృత్యం
మాత్రం కనిపిస్తోంది. ఈ స్మశానవాటిక గోడలకుడా వెళ్ళి
పోతున్నానా!... ఇదేనా నా అంత్యదశ! మృత్యులేని చావేనా
— నాకు రాసింది? ఇదేనా మృత్యు ముహూర్తం! బాధ! ఆనందం!
అమాయకత్వం! అంతా చీకటి!!!

29

మృదు రోజులూ హాస్పటల్ లో గడిపాక కాని, నాకు స్వేచ్ఛ
రాలేదు — అంతా మరిచిపోదామని ప్రయత్నిస్తూ ఇంటిముఖం పట్టా.

ఇంటికొచ్చాక — “ప్ర — భా!” అన్నా.

“పడుకోండి — చాలా నీరసంగా వున్నారు —”

“కనకం పోయింది —” నానుభూతిగా తల వంకించింది.

“ఇల్లా అయిపోయ్యాకేం! నవ్వు చిక్కిపోయ్యావ్ —”

జౌనన్నట్టు తల వూపింది.

పక్కాదిలోంచి బిడ్డ ఏడ్చు వినిపిస్తోంది.

“ఏమిటది?”

“మీ కూతురు ఏడుస్తోంది —”

“నాకా... నాకా? చూపవూ!”

మెల్లిగా చెయ్యిపట్టుకొని పక్కగదిలోకి తీసుకళ్ళింది. ఉయ్యాలలో పడుకొని—రెండుకళ్ళనూ తెరిచి ఇంటి వాసాల్ని లెక్కిస్తోంది! జలాక్ష రబ్బర్ బొమ్మలాగు చిన్న ఆకృతి! ఏ రక్తంనుంచి తెచ్చుకుందో—ఆ పాదాల ఎరుపును? ఏ లేత అరటిఆకుల మృదుత్వాన్ని వొంగిలించిందో— యీ శరీర మృదుత్వంకోసం! ఏ నీలాలనూ తెచ్చుకుంది—యీ మెరిసే కళ్ళను! ఏ గాంధీగారి దగ్గర్నుంచి తెచ్చుకుంది—యీ బోసిపోయినవ్వును!

ప్రతి ఇప్పుడు విస్తూన్న మాతృత్వానికేనా—యీ లోకంలో కనకం అనర్పించబడదో అనందంతో హృదయం నిండిపోయింది!—ఎంతో! ఎంతలా అనందం! ఇదేనా లోకచరిత్ర!

“ప్రభా!” ఆమె మాట్లాడలేదు. చెమ్మగిలిన ఆమె కళ్ళు ఆమె ఏదో బాధకు గురవుతున్నట్టు చెప్తున్నయ్యే.

“పాపం! ఆమె పోయిందా!...అమ్మాయికి ఆమె పేరు పెడదాం—” అంది. ఎంత సానుభూతి! బతికి వుండగా శత్రువులైన వ్యక్తులు—చచ్చాక మిత్రులౌతారు కాబోలు!

తల వూపా, “కనకం!...కనకం!—” అని చిద్దను తాకాను—దానికి అన్నీ తెలిసినట్టు—మాటలు తనకు అర్థమైనట్టు—బోసిపోయిన జవాబులేస్తోంది.

వేమన యత్ర

30

గంధారియం, కైటప్రాలు

త్రిదండం మానుకోన్నా—అప్పుడు వెంట్రుకలన్నీ నెరిసిపోతున్నై. దాదాపు అర్థశతాబ్దపు జీవితం గడిచిపోయింది. దేహంలో కండల తక్కువ. అక్కడక్కడ నరాలూ, బొమికలుకూడా పైకి కన్పిస్తున్నయ్యే. వాకు తెలియండానే—తెలిసినా ఒక కలలాగు—ఎంత కాలం గడిచిపోయింది! ఎన్నెన్ని వింతలు సాగిపోయినై!



ಕುತುಬ್ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪುಸ್ತಕಾಲ ಪರಿಶೀಲನಾಪಟ್ಟಿಕೆ

ಪುಸ್ತಕ ಸಂಖ್ಯೆ	TPLA122B130
ಪುಸ್ತಕ ಹೆಸರು	ಲೋಕವಂಶ
ತಾರೀಖು	28/10/24
ಮುಂದು ಅಕ್ಷರ	NO
ವೆಸುಕ ಅಕ್ಷರ	NO
ಮೊತ್ತದ ಪೆಜೆಲು	141
ಪೆಜೆಲು ಸೇಜಾ ಪೆಜೆಲು	NO
ಖಾಕ ಪೆಜೆಲು	NO
ಲೇಖ ಪೆಜೆಲು	NO
ತಯಾರು ವೆಸೆಪದಿ	MUNISHA
ಪೆಜೆಲು ವಿದಾರಪದಿ	MUNISHA
ಪ್ರಾಸ ವೆಸೆಪದಿ	Ch. Ramya
ಪರಿಶೀಲ ವೆಸೆಪದಿ	KASIMBI
ಪೆಜೆಲು ಪರಿಶೀಲನಾಪದಿ	
ಲೇಖನಿ ವೆಸೆಪದಿ	
ಪ್ರಾಸನಿ ವೆಸೆಪದಿ	
ಪರಿಶೀಲ	10000